

Tweedegraads Lerarenopleidingen

Hogeschool van Amsterdam

Beperkte opleidingsbeoordeling

Samenvatting

In maart en april 2015 zijn de bestaande hbo-bachelor tweedegraads lerarenopleidingen van de Hogeschool van Amsterdam bezocht door een visitatiepanel van NQA. Alle opleidingen verzorgen een voltijd- en een deeltijdvariant. Drie opleidingen voeren ook een Associate degree-programma. Het panel beoordeelt de opleidingen als **voldoende**.

Standaard 1: Beoogde eindkwalificaties

Het panel concludeert dat de eindkwalificaties van de tweedegraads lerarenopleidingen helder zijn afgeleid van de landelijke kaders. De opleidingen sluiten nauw aan op de SBL¹-competenties (inhoud en oriëntatie) en op de Dublin-descriptoren (niveau). De vakspecifieke competenties zijn per opleiding uitgewerkt met gedragsindicatoren voor de vakdidactische competenties op drie niveaus (hoofd fasebekwaam, LiO-bekwaam en startbekwaam). Deze uitwerkingen zijn mede gebaseerd op de landelijke kennisbases. De aansluiting op internationale eisen is afgedekt via de landelijke eindkwalificaties en de landelijke opleidingsoverleggen. De profilering van de lerarenopleidingen richt zich conform HvA beleid, door middel van urban education op de grootstedelijke context. De opleidingen valideren de eindkwalificaties door de eigen brede netwerken in het werkveld via bijvoorbeeld veldadviesraden, stagecontacten, externe assessoren en signalen van de eigen alumni. Circa de helft van de opleidingen is bezig met de opzet van professionele leergemeenschappen en vakdidactische netwerken om de connecties met het werkveld te bestendigen.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

Het panel constateert dat de vernieuwing van de curricula wordt ingevoerd in alle tweedegraads lerarenopleidingen en positieve effecten oplevert. De integratie van theorie en praktijk komt beter tot zijn recht en draagt bij aan de persoonlijke en professionele ontwikkeling van studenten. De versterking van de onderzoeksleerlijn is ingezet en wordt doorgezet naar de afstudeerfase.

Alle opleidingen waarvoor een landelijke kennisbasis (LKB) en kennistoets (LKT) is ontwikkeld, hebben deze nu in gebruik. Dit levert verschillende ervaringen op. De opleiding Frans ziet bijvoorbeeld de LKB als basis voor de inrichting van het curriculum. Andere opleidingen vinden de LKB niet altijd passen bij de eigen opzet en inhoud van het curriculum en zoeken naar aanpassingen, bijvoorbeeld Maatschappijleer.

De invoering van de twee afstudeerrichtingen is bij veel opleidingen nog in ontwikkeling. Alle opleidingen, waarvoor conform landelijke afspraken twee afstudeerrichtingen bestaan, voeren beide richtingen door, soms voortbouwend op bestaande afstudeerspecialisaties/keuzemogelijkheden, bijvoorbeeld Biologie. Enkele opleidingen voeren één afstudeerrichting in, aangezien het betreffende vakgebied alleen in het (v)mbo of alleen in de bovenbouw (is eerstegraads bevoegdheid) het havo/vwo profiel wordt verzorgd, bijvoorbeeld Maatschappijleer.

Alle opleidingen werken aan versterking van de aansluiting op de instromende studenten. De studiekeuzecheck is integraal ingevoerd. Iedere opleiding kleurt deze vakspecifiek in om de instromers realistische informatie te geven en goed te kunnen testen op geschiktheid voor en affiniteit met het vakgebied. De eerste resultaten laten een positief beeld zien op vermindering van de uitval die op dit moment ook landelijk nog zorgelijk groot in omvang is.

---

¹ SBL: Stichting Beroepskwalificaties Lerarenopleidingen

Docenten worden gewaardeerd door studenten en alumni om hun vakkennis, hun voorbeeldfunctie als leerkracht en het directe contact. Bij de professionalisering van docenten worden gerichte keuzes gemaakt per opleiding. Opleidingen leggen vaak een accent op de scholing in toets- en onderzoeksvaardigheden en op het creëren van maatwerk. Enkele teams zetten in op teamscholing en volgen gezamenlijk BKE²-scholing of een team-VELON³-registratie. Deze laatste wordt vaak gezien als een zeer intensief traject dat weinig directe voordelen biedt.

Met de vernieuwing van de curricula is de werkdruk hoog. Ter ondersteuning is extra formatie beschikbaar gesteld voor toetsing en voor begeleiding van studenten. Dit zal zijn vruchten nog gaan afwerpen. De samenwerking met de stagescholen is aangescherpt, met name met de erkende opleidingsscholen. Voor begeleiding bij niet-opleidingsscholen wordt meer docentformatie ingezet.

De opleidingen zijn inhoudelijk duidelijk in beweging en sluiten daarmee aan op de wensen van studenten en het werkveld. De vernieuwingen zullen de komende jaren verder doorgezet worden.

Standaard 3: Toetsing

Het panel concludeert dat met de vernieuwing van de curricula ook de toetsing en beoordeling worden vernieuwd. Ook hier geldt dat dit proces in volle gang is en de komende jaren meer doorwerking zal krijgen. Positief is dat docenten gericht worden geschoold en er ruimte is voor kalibratie. Docenten werken meer en meer met toetsmatrijzen en rubrics en passen het vierogenprincipe toe. De toetsuitvoering kent een diversiteit aan toetsvormen die past bij de verschillende leerlijnen en curriculumonderdelen. De landelijke kennistoets (LKT) is ingevoerd bij alle opleidingen waarvoor landelijke toetsen zijn ontwikkeld. Een aantal opleidingen, bijvoorbeeld Consumptieve Techniek en Techniek, waarvoor geen duidelijke kennisbasis aanwezig is, hanteren het systeem van peerreview zoals dit landelijk volgens het project '10 voor de leraar' wordt beoogd.

De LKT wordt sinds 2012 geleidelijk doorgevoerd bij de lerarenopleidingen. De LKT wordt over het algemeen gewaardeerd als borging van het basisniveau van de opleidingen. Echter de vorm waarin dit gebeurt, is niet voor alle opleidingen passend. Bij Maatschappijleer en Geschiedenis paste de LKT met meerkeuzevragen niet goed bij de visie van de opleidingen dat studenten ook moeten kunnen redeneren en analyseren. Bij Biologie waren studenten niet gewend aan multiple choice vragen en is een gerichte training ingevoerd. Bij de opleidingen Wiskunde, Natuurkunde en Scheikunde wordt de LKT ook als niet passend ervaren. Na overleg met het Landelijk Overleg Wiskunde zal geëxperimenteerd worden met open vragen.

De opleidingen investeren in de borging van de toetsing. Dit gebeurt door duidelijkere toetskaders, versterking van toetsinstrumenten, scholing van docenten, toepassing van het vierogenprincipe en door versteviging van toets- en examencommissies. Het kalibreren van beoordelingen tussen docenten is redelijk gangbaar. De borging van de toetsen voorafgaand aan de toetsafname door kalibratie van toetsmatrijzen en beoordelingscriteria mag strakker worden aangezet.

---

² BKE: Basis Kwalificatie Examinering

³ VELON: Vereniging Lerarenopleiders Nederland

Standaard 4: Gerealiseerde eindkwalificaties

De afstudeerfase wordt afgesloten met meerdere afstudeerproeven die een brede dekking geven van de vakspecifieke aspecten, het onderzoekend vermogen, het denkniveau en de ontwikkeling van de beroepsrol bij studenten. Het werkplekleren en het praktijkonderzoek hebben een duidelijke plaats. Bekwaamheidsproef 3 (BP3; een van de afstudeerproeven) kan volgens het panel beter gepositioneerd worden. Het portfolio en het visiestuk hebben geen formele plek in het afstuderen, maar zijn wel belangrijke onderdelen voor de ontwikkeling tot startbekwame leraar. De beoordeling daarvan is niet altijd duidelijk, aangezien deze opgaat in de beoordeling van bekwaamheidsproef 3. De beoordeling van bekwaamheidsproef 3 kan zwaarder worden aangezet zodat deze ook door studenten als een eindmeting wordt ervaren.

De afstudeerdossiers van de studenten voldoen in het algemeen aan het verwachte basisniveau. Het panel verwacht dat de curricula vernieuwing (invoering van beroepsopdrachten en versterking van de onderzoeksleerlijn) kan bijdragen aan een meer constante kwaliteit van de eindwerkstukken van de studenten. Het niveau van afgestudeerden wordt bevestigd door alumni en werkveldvertegenwoordigers die melden dat alumni gewild zijn in het werkveld en in het algemeen snel en goed functioneren binnen de scholen.

Tot slot

Het panel heeft bij de lerarenopleidingen van de HvA gedrevenheid, enthousiasme, ambitie en betrokkenheid gezien. De opleidingen zijn druk in ontwikkeling en bezig met curriculum vernieuwing en versterking van onderzoek, toetsing en begeleiding. Op deze aspecten is duidelijk vooruitgang geboekt, vergeleken met de vorige visitatieronde. De onderzoeksleerlijn is versterkt en wordt ingebed in het hele curriculum. Met de introductie van de beroepsopdrachten wordt de samenhang in de curricula versterkt. Conform de landelijke ontwikkeling investeren de opleidingen in professionalisering qua toetsvaardigheid en onderzoeksbegeleiding. De toetsborging wordt aangescherpt met meer systematische analyse en kalibratie van toetsen en beoordelingen. De procedure voor de instroom in de opleidingen is aangescherpt met de invoering van de studiekeuzecheck met opleidingsspecifieke invulling. Aandachtspunt sinds de vorige visitatie blijft de werkdruk die de docenten ervaren. Daar is oog voor, maar de balans met taakuitbreidingen en financiële budgetten maken dit tot een lastig te tackelen onderwerp.

Het panel is positief over de koers die de opleidingen hebben ingezet sinds de vorige visitatie.

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
Inleiding	9
Basisgegevens van de opleidingen	11
Algemene bevindingen lerarenopleidingen	19
Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	19
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	21
Standaard 3 Toetsing	31
Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties	35
Nadere onderbouwing opleidings specifieke aspecten	39
Nederlands	39
Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	39
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	40
Standaard 3 Toetsing	45
Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties	46
Engels en Frans	49
Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	49
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	50
Standaard 3 Toetsing	57
Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties	58
Aardrijkskunde en Geschiedenis	61
Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	61
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	62
Standaard 3 Toetsing	68
Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties	69
Maatschappijleer, Algemene Economie en Bedrijfseconomie	72
Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	72
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	73
Standaard 3 Toetsing	78
Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties	79
Wiskunde, Biologie, Natuurkunde en Scheikunde	83
Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	83
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	84
Standaard 3 Toetsing	93
Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties	95

Consumptieve Techniek I en II (Horeca & Voeding), Gezondheidszorg en Welzijn	99
Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	99
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	100
Standaard 3 Toetsing	104
Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties	105
Techniek en Mens & Technologie	109
Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties	109
Standaard 2 Onderwijsleeromgeving	110
Standaard 3 Toetsing	115
Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties	116
Associate degree programma's	119
Eindoordeel over de opleiding	123
Aanbevelingen	125
Bijlagen	127
Bijlage 1 Eindkwalificaties van de opleiding	129
Bijlage 2 Overzicht opleidingsprogramma	131
Bijlage 3 Rendementen	133
Bijlage 4 Deskundigheden visitatiepanel	143
Bijlage 5 Bezoekprogramma en gesprekspartners	145
Bijlage 6 Bestudeerde documenten	155
Bijlage 7 Overzicht bestudeerde afstudeerdossiers	157
Bijlage 8 Verantwoording focuspunten lerarenopleidingen	159
Bijlage 9 Verklaring van volledigheid en correctheid	163

Inleiding

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande *hbo-bachelor Tweedegraads Lerarenopleidingen* van de Hogeschool van Amsterdam (HvA). Het visitatiepanel van NQA dat de beoordeling heeft uitgevoerd is samengesteld door NQA, in opdracht van de HvA en in overleg met de opleidingen. Voorafgaand aan de visitatie heeft de NVAO het panel goedgekeurd.

Dit rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Ook bevat het enkele aanbevelingen voor de opleidingen. Het rapport is opgesteld conform het *Beoordelingskaders accreditatiestelsel hoger onderwijs* van de NVAO (19 december 2014) en het *NQA-protocol 2014 voor de beperkte opleidingsbeoordeling*.

De visitatie heeft plaatsgevonden op 31 maart, 1 april en 2 april 2015.

Het kernvisitatiepanel bestond uit⁴:

- De heer dr. B. Koster (voorzitter, domeindeskundige)
- De heer prof. dr. H.M.C. Eijkelhof (domeindeskundige)
- De heer dr. ir. J. Buitink (domeindeskundige)
- De heer drs. A.P.F.M. Roelofs (domeindeskundige)
- De heer S.P. Theeuwes (studentlid)

Als vakdeskundigen zijn ingezet:

- De heer prof. dr. F. Kuiken, Nederlands
- De heer prof. dr. H.C.J. de Graaff, Engels en Frans
- Mevrouw dr. T. Béneker, Aardrijkskunde
- Mevrouw drs. J.K.W. Riksen, Geschiedenis
- De heer drs. C.H.T. Gelinck, Maatschappijleer
- De heer drs. H. Ploeger, Algemene en Bedrijfseconomie
- De heer dr. M. Mazereeuw, Biologie
- De heer E.H.M.H. de Kleijn, Natuurkunde/Scheikunde
- De heer prof. dr. G. Zwaneveld, Wiskunde
- De heer J.W. Flierman, Consumptieve Techniek I en II + Ad Horeca en Voeding
- Mevrouw dr. M.J.M. Adriaansen, Gezondheidszorg en Welzijn + Ad
- Mevrouw drs. M.N. Kuijper, Techniek in de onderbouw + Ad / Mens en Technologie

Mevrouw ir. M. Dekker-Joziase, mevrouw drs. P. Göbel, mevrouw M. Snel BHRM & BEd en mevrouw Y. Griffioen-Kingma, auditoren van NQA, vervulden de functie van secretaris van het panel.

In het kader van de clustervisitatie Lerarenopleidingen is de panelsamenstelling afgestemd binnen het cluster en voorgelegd aan de NVAO. De NVAO heeft goedkeuring verleend op de samenstelling van bovenstaand panel.

---

⁴ Zie bijlage 4 voor deskundigheden panelleden en vakdeskundigen

Bij de aanvraag heeft de instelling een kritische reflectie aangeboden. Deze voldeed naar vorm en inhoud aan de eisen van het desbetreffende NVAO-beoordelingskader en aan de eisen van het *NQA-protocol 2014*. Het visitatiepanel heeft de kritische reflectie bestudeerd en een bezoek aan de opleiding gebracht. Met alle (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie heeft het panel tot een weloverwogen oordeel kunnen komen (zie bijlage 6 overzicht bestudeerde documenten).

Aangezien alle zestien lerarenopleidingen verwantschap vertonen, zijn alle opleidingen gezamenlijk gevisiteerd tijdens een driedaagse visitatie (zie bijlage 2). Op de eerste dag zijn meer algemene zaken behandeld, evenals de specifieke opleidingstrajecten Pedagogisch Didactisch Getuigschrift en de Educatieve Minor. Op de tweede en derde bezochtdag zijn de opleidingen door middel van simultane gesprekken door subpanels meer specifiek bekeken, bevraagd en beoordeeld (zie bijlage 2).

Zoals gevraagd in de brief van de NVAO (met kenmerk NVAO/20131990/AH) is in deze rapportage expliciet aandacht besteed aan de focuspunten voor tweedegraads lerarenopleidingen (zie bijlage 8). De NVAO gebruikt de bevindingen van het panel ten aanzien van de focuspunten voor de systeembrede analyse na afloop van de visitaties bij de lerarenopleidingen.

De lerarenopleidingen van de HvA vormen een visitatiegroep samen met de lerarenopleidingen van zeven andere hogescholen. Alle acht hogescholen werden in 2015 gevisiteerd. De panelsamenstelling is vooraf afgestemd tussen de hogescholen en met de beoordelende bureaus NQA en Hobéon. Daarmee is gestreefd naar een werkbare overlap qua panelbezetting. In de voorbereidende fase heeft een overleg plaatsgevonden tussen de personen die optreden als voorzitter en secretaris om de contouren van de complexe visitatietrajecten gezamenlijk te bespreken. De bureaus hebben kennisgenomen van elkaars rapportages.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 19 november 2015

Panelvoorzitter

Dhr. dr. B. Koster

Lead-auditor

mw. ir. M. Dekker-Joziase

Basisgegevens van de opleidingen

Administratieve gegevens van de Tweedegraads Lerarenopleidingen

Naam opleiding in CROHO	B Opleiding tot leraar voortgezet onderwijs van de tweede graad
Oriëntatie en niveau	hbo bachelor
Toevoeging aan graad	'of Education'
Aantal studiepunten	240
Locatie(s)	Amsterdam
Onderwijstaal	Nederlands
Jaar vorige visitatie en datum besluit NVAO	Vorige visitatie: 26-29 mei 2010 Besluit NVAO: 15 juni 2010

Specificaties administratieve gegevens van Nederlands

Vakgebied	Nederlands
Registratienummer opleiding in CROHO	35198
Afstudeerrichting(en)	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling
Variant(en)	Voltijd en deeltijd

Specificatie administratieve gegevens van Engels en Frans

Vakgebied	Engels	Frans
Registratienummer opleiding in CROHO	35195	35196
Afstudeerrichting(en)	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling
Variant(en)	Voltijd en deeltijd	Voltijd en deeltijd
Onderwijstaal	Engels voor leerroute IDEE, onderdeel van de opleiding Engels	

Specificatie administratieve gegevens van Aardrijkskunde en Geschiedenis

Vakgebied	Aardrijkskunde	Geschiedenis
Registratienummer opleiding in CROHO	35201	35197
Afstudeerrichting(en)	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling
Variant(en)	Voltijd en deeltijd	Voltijd en deeltijd

Specificatie administratieve gegevens van Maatschappijleer, Algemene Economie en Bedrijfseconomie

Vakgebied	Maatschappijleer	Algemene Economie	Bedrijfseconomie
Registratienummer opleiding in CROHO	35411	35202	35203
Afstudeerrichting(en)	Beroepsgericht – in ontwikkeling	Beroepsgericht – in ontwikkeling	Beroepsgericht – in ontwikkeling
Variant(en)	Voltijd en deeltijd	Voltijd en deeltijd	Voltijd en deeltijd

Specificatie administratieve gegevens van Wiskunde, Biologie, Natuurkunde en Scheikunde

Vakgebied	Wiskunde	Biologie	Natuurkunde	Scheikunde
Registratienummer opleiding in CROHO	35221	35301	35261	35199
Afstudeerrichting(en)	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling
Variant(en)	Voltijd en deeltijd	Voltijd en deeltijd	Voltijd en deeltijd	Voltijd en deeltijd

Specificatie administratieve gegevens van Consumptieve Techniek I en II, Gezondheidszorg en Welzijn, Techniek en Mens & Technologie

Vakgebied	Consumptieve Techniek I en II	Gezondheidszorg & Welzijn	Techniek	Mens & Technologie
Registratienummer opleiding in CROHO	35423	35388	35254	35208
Variant(en)	Voltijd en deeltijd	Voltijd en deeltijd	Voltijd en deeltijd	Voltijd en deeltijd
Afstudeerrichting(en)	Beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) – in ontwikkeling	Algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en beroepsgericht onderwijs – in ontwikkeling
Ad-programma*	Onderwijs Ondersteuner Consumptieve Techniek I	Onderwijs Ondersteuner Gezondheid & Welzijn	Onderwijs Ondersteuner Techniek	
Registratienummer Ad in CROHO	80052	80045	80051	

Administratieve gegevens van de instelling

Naam instelling	Hogeschool van Amsterdam
Status instelling	Bekostigd
Resultaat instellingstoets kwaliteitszorg	Positief

Kwantitatieve gegevens over talen 1

Opleiding	Nederlands
Totaal aantal studenten*	342
Aantal docenten	20
Docent-studentratio	1:27

* Voor rendementsgegevens en aantal contacturen per fase van de studie, zie bijlage 3.

* Peildatum aantal studenten: 8 oktober 2014

Kwantitatieve gegevens over talen 2

Opleidingen	Engels	Frans
Totaal aantal studenten*	602	132
Aantal docenten	29	9
Docent-studentratio, DOO/ opleiding	1:27	1:27

* Voor rendementgegevens en aantal contacturen per fase van de studie, zie bijlage 3.

* Peildatum aantal studenten: 8 oktober 2014

Kwantitatieve gegevens over maatschappijvakken 1

Opleidingen	Aardrijkskunde	Geschiedenis
Totaal aantal studenten*	193	368
Docenten	8	16
Docent(fte)-studentratio, DOO	1:27	1:27

* Voor rendementgegevens en aantal contacturen per fase van de studie, zie bijlage 3.

* Peildatum aantal studenten: 8 oktober 2014

Kwantitatieve gegevens over maatschappijvakken 2

Opleidingen	Maatschappijleer	Algemene Economie	Bedrijfseconomie
Totaal aantal studenten*	164	259	230
Aantal docenten	8	11	
Docent(fte)-studentratio, DOO	1:27	1:27	1:27

* Voor rendementgegevens en aantal contacturen per fase van de studie, zie bijlage 3.

* Peildatum aantal studenten: 8 oktober 2014

Kwantitatieve gegevens over exacte vakken 1

Opleidingen	Wiskunde	Biologie	Natuurkunde	Scheikunde
Totaal aantal studenten*	352	192	78	55
Aantal docenten	10	12	10	10
Docent-studentratio, DOO/opleiding	1:27	1:27	1:27	1:27

* Voor rendementgegevens en aantal contacturen per fase van de studie, zie bijlage 3.

* Peildatum aantal studenten: 8 oktober 2014

Kwantitatieve gegevens over exacte vakken 2

Opleidingen	Consumptieve Techniek I en II	Gezondheidszorg en Welzijn	Techniek	Mens & Technologie
Totaal aantal studenten*	144 (+3 Ad)	171 (+16 Ad)	21 (+2 Ad)	49
Aantal docenten	9	10	8	8
Docent-studentratio, DOO/opleiding	1:27	1:27	1:27	1:27

* Voor rendementgegevens en aantal contacturen per fase van de studie, zie bijlage 3.

* Peildatum aantal studenten: 8 oktober 2014

Schets van de opleidingen

De tweedegraads lerarenopleidingen behoren tot het Domein Onderwijs en Opvoeding (DOO) van de HvA. De missie van DOO is om 'hooggekwalificeerde professionals op te leiden voor het terrein onderwijs en opvoeding in de urban context. Medewerkers halen het beste uit elke student en afgestudeerden halen het beste uit elk kind en elke jongere'.

De opleidingen leiden op voor een tweedegraads bevoegdheid en leggen het accent op het werken in verschillende contexten, in het bijzonder de Amsterdamse grootstedelijke 'urban' context. Het werkveld bestaat uit scholen voor (v)mbo en de onderbouw van havo/vwo. Van studenten wordt gevraagd dat zij om kunnen gaan met leerlingen en collega's met diverse sociaaleconomische en culturele achtergronden, levensopvattingen en geloofsovertuigingen.

De voltijdcurricula van de opleidingen zijn vernieuwd. Studenten van het cohort 2013-2014 hebben het eerste jaar van het vernieuwde curriculum afgerond en volgen in het studiejaar 2014-2015 het tweede jaar van het nieuwe curriculum. De deeltijdstudenten van een aantal opleidingen zijn vanaf het cohort 2014 gestart met een nieuw curriculum dat is gericht op flexibilisering van het onderwijs onder andere via toepassing van blended learning. Bij de rest van de opleidingen wordt de curriculumvernieuwing nu voorbereid en later ingevoerd. Ouderejaars studenten volgen het curriculum dat in 2009 is geaccrediteerd en dat sindsdien is geactualiseerd.

In voorgaande jaren zijn de kaders voor de lerarenopleidingen aangescherpt met de invoering van de landelijke kennisbases (LKB) en landelijke kennistoetsen (LKT) en met voorgenomen invoering van afstudeerrichtingen naar opleidingsniveau (algemeen vormend havo/vwo en beroepsgericht (v)mbo).

Voor het opleiden van studenten binnen de school werken de opleidingen samen met het werkveld via het opleiden in de school. In dit verband zijn negen opleidingsscholen geaccrediteerd en hebben vijf van deze opleidingsscholen het predicaat 'academische opleidingsschool'.

Op het gebied van onderzoek werken de lerarenopleidingen samen met het Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding middels een professionaliseringstraject voor de opleiders, gericht op de begeleiding van de ontwikkeling van onderzoeksvaardigheden bij studenten. De hoofddocenten doen onderzoek in het Kenniscentrum en werken samen met onderzoekers van het Kenniscentrum aan de verbetering van de onderzoekslijn in het curriculum, de professionalisering van onderzoeksbegeleiders en de aanscherping van beoordelingscriteria van afstudeeronderzoeken.

Nederlands

De lerarenopleiding Nederlands heeft 342 studenten, 119 voltijdstudenten en 223 deeltijdstudenten. Het onderwijs wordt verzorgd door twintig opleiders. Twee van deze opleiders geven voornamelijk les in de minor 'Theater binnen de beroepspraktijk', die bij de opleiding Nederlands is ondergebracht. Nog twee opleiders zijn logopedistes en geven onderwijs en ondersteuning aan alle studenten van de tweedegraads lerarenopleidingen.

Studenten worden opgeleid voor het verzorgen van onderwijs in het (v)mbo en in de onderbouw van havo/vwo voor het vak Nederlands. De opleiding wordt aangeboden in zowel deeltijd als voltijd, heeft een kopopleiding, een academische route en versnelde deeltijdtrajecten. Een verkort traject voor vwo-studenten is in voorbereiding en wordt aangeboden vanaf 2015-2016.

Engels

De lerarenopleiding Engels telt 602 studenten, 447 voltijdstudenten, 155 deeltijdstudenten en wordt verzorgd door 29 opleiders. Studenten worden opgeleid voor het verzorgen van onderwijs in het (v)mbo en de onderbouw van havo/vwo voor het vak Engels. De opleiding kent een voltijd- en deeltijdvariant, een kopopleiding, een academische route, een excellente route (IDEE Honours Programme) en versnelde deeltijdtrajecten. De opleiding verzorgt de volgende minoren: 'Amsterdam and the European City', 'CLIL and International Education' en 'Internationalisation: Working in the English Speaking World'.

International Degree in English and Education (IDEE) was tot 2010 een double degree-programma (wo-graad University of Wolverhampton en BEd-graad HvA). Via de University of Cambridge konden geselecteerde studenten ook een internationaal erkende lesbevoegdheid behalen (ICELT, Inservice Certificate of English Language Teaching). In 2010 is de samenwerking opgezegd. Daarna is de IDEE omgevormd tot een honoursprogramma van hbo+-niveau dat doorstroom mogelijk maakt naar twee masterprogramma's bij de Vrije Universiteit. IDEE-studenten brengen één of twee semesters van het derde studiejaar door aan een universiteit in Derby, Manchester of Wolverhampton. De ICELT-route in Cambridge is gehandhaafd. De focus van de IDEE is verlegd naar leraarschap op tto⁵-scholen of op internationale scholen. IDEE wordt volledig in het Engels verzorgd en kent een internationale instroom. Sinds 2014 is IDEE erkend als intracurriculair honoursprogramma door de HvA.

De opzet van de opleidingen Engels en IDEE gaat in de toekomst veranderen. Per 2016-2017 is er een gezamenlijk opleidingsprogramma, onder de naam English Teacher Training Programme, met een intracurriculair honoursprogramma dat studenten voorbereidt op een baan als leraar Engels in tto. Hierin zijn elementen van het oude IDEE-programma verwerkt. Een verkort driejarig vwo-traject is in voorbereiding voor het cohort 2015-2016. Ook dit traject richt zich op een baan als leraar Engels in het tto.

Frans

De lerarenopleiding Frans telt 132 studenten, 81 voltijd en 51 deeltijd. Het onderwijs wordt verzorgd door negen docenten, waarvan twee docenten uitsluitend les geven bij de minor Arabische taal en cultuur, die bij de opleiding Frans is ondergebracht. Studenten worden opgeleid voor het verzorgen van onderwijs in het (v)mbo en in de onderbouw van havo/vwo voor het vak Frans. De opleiding heeft een kopopleiding, een academische route en versnelde deeltijdtrajecten.

De opleiding is sinds 2013-2014 betrokken bij de pilot voor de ontwikkeling van een flexibel deeltijdprogramma. Dit programma is gestart voor het cohort 2013-2014. Ten tijde van de visitatie draaide hiervan het tweede studiejaar.

Aardrijkskunde

De lerarenopleiding Aardrijkskunde telt 193 studenten, 137 voltijd en 56 deeltijd en wordt verzorgd door acht docenten.

Curriculumvernieuwing is gericht op de integratie van vakdidactische en onderwijskundige onderdelen in de beroepsopdrachten.

---

⁵ tto: tweetalig onderwijs

De opleiding wordt aangeboden in zowel deeltijd als voltijd, heeft een kopopleiding en een optie voor een academische route en biedt de minor 'Werken in ontwikkelingslanden' aan.

De opleiding werkt aan de invoering van de landelijke afstudeerrichtingen. Per 2016-2017 kunnen studenten in het vierde jaar kiezen voor een afstudeerrichting algemeen vormend onderwijs of beroepsonderwijs.

Geschiedenis

De lerarenopleiding Geschiedenis telt 368 studenten, 304 voltijd en 64 deeltijd en wordt verzorgd door zestien docenten.

Studenten worden opgeleid voor het verzorgen van onderwijs in het vak geschiedenis in het vmbo en in de onderbouw van havo/vwo. Het vak komt op het mbo niet voor. Per 2015-2016 kunnen studenten in het vierde studiejaar kiezen voor een van de twee afstudeerrichtingen. De opleiding wordt aangeboden in zowel deeltijd als voltijd en heeft een kopopleiding en een academische route voorbereidend op de studie geschiedenis aan de faculteit Geesteswetenschappen van de UvA.

Maatschappijleer

De lerarenopleiding Maatschappijleer telt 164 studenten, 105 voltijd en 59 deeltijd en wordt verzorgd door acht docenten. De opleiding wordt aangeboden in voltijd en deeltijd, heeft een kopopleiding en een verkorte deeltijdroute, een academische route en de minoren Levensbeschouwing en maatschappij, De docent als coach en Docent in het (v)mbo. In 2014-2015 is de vernieuwing van het curriculum gevorderd tot het tweede studiejaar. Het derde en vierde jaar volgt het programma dat in 2009 is geaccrediteerd en sindsdien geactualiseerd. De opleiding leidt op voor de afstudeerrichting voor het (voorbereidend) beroepsonderwijs, aangezien maatschappijleer alleen een plek heeft in de bovenbouw van het vmbo en het mbo. De vakdidactiek van Maatschappijleer is relatief jong. De opleiding werkt samen met het Landelijk Expertisecentrum Mens en Maatschappijvakken (LEMM) en met het lectoraat Didactiek van de maatschappijvakken, aan de ontwikkeling van de vakdidactiek.

Algemene Economie en Bedrijfseconomie

De lerarenopleiding Algemene Economie telt 259 studenten, 135 voltijd en 124 deeltijdstudenten en de lerarenopleiding Bedrijfseconomie 230 studenten, 141 voltijd en 89 deeltijd. Het onderwijs wordt verzorgd door een gemeenschappelijk docententeam met elf opleiders. De opleiding kent naast de voltijd- en deeltijdvariant een kopopleiding, een academische route en een verkort wvo-traject (in ontwikkeling). De opleidingen kennen de afstudeerrichting voor het beroepsonderwijs. In de minorruimte kunnen studenten vakken van de belendende bevoegdheid volgen. Na het behalen van de minor en de daarbij horende LKT-toets kunnen studenten afstuderen in beide bevoegdheden. Hiermee wordt een bredere inzetbaarheid beoogd in het gehele economieonderwijs en ook een betere doorstroming naar de masteropleiding leraar eerstegraads algemene economie.

Wiskunde

De lerarenopleiding Wiskunde telt 352 studenten, 145 voltijd en 207 deeltijd en wordt verzorgd door tien docenten. De opleiding wordt aangeboden in voltijd en deeltijd, heeft een kopopleiding, een academische route en een verkort wvo-traject. Studenten worden opgeleid voor het bevoegd verzorgen van onderwijs in het (v)mbo en in de onderbouw van havo/vwo voor het vak wiskunde.

Biologie

De lerarenopleiding Biologie heeft 192 studenten, 144 voltijd en 48 deeltijd en het onderwijs wordt verzorgd door twaalf opleiders, waarvan acht hun hoofdbetrekking bij de opleiding hebben. Studenten worden opgeleid voor het verzorgen van onderwijs in het (v)mbo en in de onderbouw van havo/vwo voor het vak biologie. De opleiding wordt aangeboden in zowel deeltijd als voltijd en heeft een kopopleiding. Er wordt ook een academische route aangeboden en een zij-instroom traject.

Natuurkunde/Scheikunde

De lerarenopleiding Natuurkunde heeft 78 studenten, 45 voltijd en 33 deeltijd en de lerarenopleiding Scheikunde heeft 55 studenten, 41 voltijd en 14 deeltijd. Het onderwijs wordt verzorgd door tien opleiders. Studenten worden opgeleid voor het verzorgen van onderwijs in het (v)mbo en in de onderbouw van havo/vwo voor de vakken natuurkunde en scheikunde en nask (natuurkunde/scheikunde). De opleiding wordt aangeboden in zowel deeltijd als voltijd, heeft een kopopleiding, een academische route en met ingang van collegejaar 2015-2016 een verkort vwo-traject. De studenten hebben de mogelijkheid om in plaats van een minor te kiezen voor 30 EC extra vakonderwijs in het andere vak (dus scheikundepunten voor natuurkundestudenten en omgekeerd). Zo kunnen zij binnen hun reguliere studietijd twee bevoegdheden halen.

Consumptieve Techniek I en II

De lerarenopleiding Horeca en Voeding heeft 144 studenten, 45 voltijd en 99 deeltijd en de Associate degree (Ad) heeft drie studenten. Het onderwijs wordt verzorgd door negen docenten. Studenten worden opgeleid voor het verzorgen van onderwijs in het (v)mbo en het praktijkonderwijs voor verschillende vakken in de horeca- en bakkerijsector. De opleiding wordt aangeboden in zowel deeltijd als voltijd, heeft een Ad-traject en een academische route. De studielast van de Ad-opleiding bedraagt 120 EC.

Gezondheidszorg en Welzijn

De lerarenopleiding Gezondheidszorg en Welzijn heeft 171 studenten, 81 voltijd en 90 deeltijd, de Associate degree heeft 16 studenten. Het onderwijs wordt verzorgd door 10 docenten. Studenten worden opgeleid voor het verzorgen van onderwijs in het (v)mbo in de sectoren Zorg, Welzijn en Dienstverlening en Sport; in het praktijkonderwijs; en in de onderbouw van vmbo/havo/vwo voor het vak Verzorging. De opleiding wordt aangeboden in zowel voltijd als deeltijd en heeft een Ad-traject en een academische route.

Techniek en Mens en Technologie

De lerarenopleiding Mens en Technologie telt 49 studenten, 7 voltijd en 42 deeltijd. De lerarenopleiding Techniek telt 21 studenten, 6 voltijd en 15 deeltijd en een Associate degree met twee studenten. Het onderwijs van beide opleidingen wordt verzorgd door acht docenten. De studenten worden opgeleid voor het verzorgen van onderwijs in het (v)mbo (Mens en Technologie) en in de onderbouw van havo/vwo voor het vak techniek (Mens en Technologie en Techniek). De opleidingen worden aangeboden in zowel deeltijd als voltijd. De opleiding Techniek heeft een kopopleiding en een Ad-traject.

Associate degree opleidingen

De HvA is in 2009 gestart met pilots voor de Ad-opleidingen voor Horeca en Voeding (Ad-HV), Gezondheidszorg en Welzijn (Ad-GW) en Techniek (Ad-T). Vanaf 2013 is de Ad volledig verankerd in de Wet voor Hoger Onderwijs.

De studielast van de Ad-opleidingen bedraagt 120 EC. De Ad-opleidingen leiden op tot onderwijsondersteuner. De Ad-programma's sluiten nauw aan op de eerste twee studiejaar van de bacheloropleidingen. Voor de opleidingen Horeca en Voeding (Consumptieve Techniek) en Gezondheidszorg & Welzijn geldt dat het Ad-programma ook een beperkt aantal vakken uit het derde jaar van de bacheloropleidingen bevat.

Algemene bevindingen lerarenopleidingen

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

De beoogde eindkwalificaties van de opleiding zijn wat betreft inhoud, niveau en oriëntatie geconcretiseerd en voldoen aan internationale eisen.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op deze standaard. De oordelen per opleiding zijn beschreven in het hoofdstuk 'Nadere onderbouwing opleidingsspecifieke aspecten'.

Beroepsbeeld

De lerarenopleidingen leiden leerkrachten op die voldoen aan de bekwaamheidseisen en die kunnen omgaan met de kansen en problemen van verschillende sociale, urban contexten. Afgestudeerden moeten: a) beschikken over brede kennis van hun vak en bijbehorende didactiek, b) onderzoeken en blijven leren, hetgeen blijkt uit een kritische, nieuwsgierige, zelfstandige en reflectieve houding en c) bijdragen aan de persoonlijke vorming van leerlingen en bewust zijn van de morele dimensie van het leraarschap en hun beroepsidentiteit als leraar.

De lerarenopleidingen onderhouden nauwe contacten met het werkveld voor de validering van het beroepsbeeld en de eindkwalificaties. Een veldadviesraad (VAR) voor de zestien lerarenopleidingen geeft onder voorzitterschap van een manager van één van de erkende opleidingsscholen, gevraagd en ongevraagd adviezen over curriculaire en organisatorische zaken. Een coördinator van een erkende opleidingsschool participeert in de curriculumcommissie van de lerarenopleidingen en is tevens voorzitter van de klankbordgroep waarin schoolleiders van de negen geaccrediteerde opleidingsscholen en het ROC van Amsterdam zitting hebben. De klankbordgroep bespreekt regelmatig de voortgang van de curriculumontwikkeling en de aansluiting op de ontwikkelingen in de beroepspraktijk. Ook ontvangen de opleidingen terugkoppeling vanuit landelijke gremia, zoals het landelijk overleg van de lerarenopleidingen (AdEF).

Eindkwalificaties

De eindkwalificaties van de opleidingen zijn afgeleid van de zeven bekwaamheidseisen voor leraren die landelijk zijn afgesproken (de zeven SBL-competenties, bijlage 1) en vastgelegd in de Wet op de beroepen in het onderwijs (wet BIO). Elke opleiding heeft een vakspecifieke uitwerking gemaakt van competentie 3 (vakinhoudelijk en didactisch competent), met gedragsindicatoren voor de vakdidactische competenties van de leraar. De opleidingen volgen de actualisatie van de bekwaamheidseisen conform de herijking door de Onderwijscoöperatie (2013). De concrete uitwerking van inhoud en niveau wordt steeds aangescherpt in overleg met het afnemende werkveld.

De eindkwalificaties zijn gericht op het bachelorniveau zoals vastgelegd in de Dublin-descriptoren. De relatie en dekking hiervan zijn vastgelegd in een matrix. Deze matrix is de basis voor de beoordelingscriteria van de eindwerken van de studenten.

De eindkwalificaties en SBL-competenties sluiten aan bij de vier uitgangspunten voor het leraarschap, zoals geformuleerd door de Europese Commissie in het advies *Common European Principles on Teacher Competences and Qualifications*. De competentiegebieden van de Common Principles sluiten nauw aan bij de zeven bekwaamheidseisen voor leraren in Nederland.

Profilering

De profilering van de lerarenopleidingen richt zich, conform HvA-beleid, op de grootstedelijke, urban context. Afgestudeerden moeten kunnen omgaan met leerlingen en collega's met diverse sociaaleconomische en culturele achtergronden, verschillende levensopvattingen en geloofsovertuigingen. Dit sluit aan bij de visie en profilering vanuit de hogeschool. Het panel concludeert vanuit de gesprekken en uit de documentatie dat de profilering breed wordt gedeeld en een logische aansluiting heeft op de lerarenopleidingen. De opleidingen vertonen verschillen in de mate waarin de profilering is doorgevoerd. Omdat de urban context een vanzelfsprekend onderdeel is van het opleiden in de scholen in Amsterdam en in de regio, wordt het niet altijd expliciet benoemd. De opleidingen gaan het urban-aspect in samenwerking met het Kenniscentrum, dat een onderzoeksprogramma Urban Education heeft, een meer herkenbare plaats in de curricula geven.

Visie op onderzoek

In 2013 heeft het Kenniscentrum in samenwerking met de hoofddocenten de visie op praktijkonderzoek beschreven in het document *Visie op onderzoek in de curricula van het Domein Onderwijs en Opvoeding*. Centraal staat dat de afgestudeerden reflective practitioners zijn die beschikken over een onderzoekende houding en kritisch weten te kijken naar de effecten van het eigen handelen. Deze visie vormt de basis voor de ontwikkeling van de afstudeerfase en de onderzoeksleerlijn in het nieuwe curriculum.

Het panel vindt dit een waardevolle visie die goed is vastgelegd. De opleidingen zijn gestart met doorvoering in de curriculumbrede onderzoeksleerlijn. De eerste effecten zijn zichtbaar in de jongste lichting afstudeerwerken. Aanscherping en verfijning in de afstudeerbeoordelingen zal de komende jaren verder vorm krijgen.

Conclusie standaard 1

Het panel concludeert dat de tweedegraads lerarenopleidingen van de HvA de eindkwalificaties helder afleiden van de landelijke kaders voor eindkwalificaties. De opleidingen sluiten nauw aan op de SBL-competenties (inhoud en oriëntatie) en op de Dublin-descriptoren (niveau). De vakspecifieke competenties zijn per opleiding specifiek uitgewerkt met gedragsindicatoren op drie niveaus (hoofdphasebekwaam, LiO-bekwaam en startbekwaam). De aansluiting op internationale eisen is afgedekt via de landelijke eindkwalificaties en de landelijke opleidingsoverleggen. De opleidingen houden voeling met het werkveld over een goede afstemming tussen de eindkwalificaties en de beroepseisen. De opleidingen profileren zich door hun keuze voor Urban Education. Het panel adviseert dit in de komende jaren, in samenwerking met het Kenniscentrum, meer specifiek uit te werken. Daarmee kunnen ervaringen worden gedeeld en succesfactoren worden uitgewisseld.

Verdere uitwerking per opleiding is beschreven in het hoofdstuk 'Nadere onderbouwing opleidingsspecifieke aspecten', waar ook het oordeel per opleiding is beschreven.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op deze standaard. De oordelen per opleiding zijn beschreven in het hoofdstuk 'Nadere onderbouwing opleidingsspecifieke aspecten'.

Opzet programma

Alle lerarenopleidingen kennen eenzelfde opzet en structuur (zie bijlage 2) en doorlopen een vernieuwing van het curriculum. Ten tijde van de visitatie was de invoering van het nieuwe curriculum gevorderd tot in het tweede studiejaar van de voltijdopleidingen. Het derde en vierde studiejaar voltijd en de deeltijdopleidingen volgden de opzet van het oude curriculum. De opbouw en inhoud van de opleidingsprogramma's zijn beschreven in het *Opleidingsplan* van de tweedegraads lerarenopleidingen.

Voor iedere opleiding is in schema's helder weergegeven hoe de modules de competenties, de generieke, de vakspecifieke en de vakdidactische kennisbases afdekken. In de *Studiegidsen* staan de leerdoelen, werkvormen en de toetsing per module beschreven. In de modulebeschrijvingen wordt verwezen naar de kennisbases die aan de orde komen en welke literatuur wordt gebruikt.

Oud curriculum

De oude voltijdprogramma's en de lopende deeltijdprogramma's zijn opgebouwd rond vier pijlers: vak en vakdidactiek, werkplekleren (WPL), algemene beroepsvoorbereiding (ABV) en metawerk (zie bijlage 2). In vak en vakdidactiek zijn elementen van de landelijke vakinhoudelijke en vakdidactische kennisbases (LKB's) geïntegreerd. De vakdidactische lijn loopt synchroon met de toenemende eigen verantwoordelijkheid en zelfstandigheid van de student in de opleiding en in de praktijk. In het WPL passen studenten de opgedane kennis en theorie toe in de schoolpraktijk. Daar ervaren zij wat het betekent om als leraar voor een klas te staan en vakonderwijs te verzorgen. De ABV-lijn is gericht op de generieke kennisbasis met aandacht voor algemene didactiek, onderwijskunde en pedagogiek. Deze lijn krijgt vorm in thematische modules met onderwerpen zoals diversiteit, leerlingbegeleiding en didactiek. In het onderdeel metawerk komen de leerlijnen samen en legt de student de relatie tussen de theorie, de onderwijspraktijk en de eigen persoonlijke ontwikkeling. In de bekwaamheidsproeven worden studenten getoetst op metacognitieve vaardigheden en reflecteren zij op de eigen professionele ontwikkeling aan de hand van de zeven SBL-competentiegebieden. Begeleiding en voortgangsgesprekken zijn vast onderdeel van het metawerk.

Nieuw curriculum

Het nieuwe voltijdcurriculum is gericht op integratie van theorie en praktijk en is opgebouwd langs drie leerlijnen: de persoonlijke en professionele ontwikkelingslijn, het WPL en de lijn vak en vakdidactiek. Op advies van de curriculumcommissie is de samenhang tussen de pijlers versterkt. Dit komt tot uiting in de persoonlijke en professionele ontwikkelingslijn, die is gericht op de generieke kennisbases en is gevormd rond beroepsopdrachten. De beroepsopdrachten zijn centraal ontwikkeld (halfabricaat) en worden per opleiding vakspecifiek, contextrijk en betekenisvol ingevuld voor de beroepsuitoefening.

Elke beroepsopdracht levert een realistisch beroepsproduct, zoals het ontwerp en de uitvoering van een lessenserie. De andere leerlijnen sluiten aan op de beroepsopdrachten. In de leerlijn vak en vakdidactiek leren studenten de kennis en vaardigheden van een schoolvak en de bijbehorende didactiek (in overeenstemming met de landelijke kennisbases). In de opdrachten passen ze dit toe. In de leerlijn WPL voeren studenten onderzoeks- en observatieopdrachten uit, naast het verzorgen van lessen. De thema's sluiten aan op de situatie in de stageschool en worden vanuit eerder opgedane kennis en vaardigheden uitgediept.

Uit evaluaties van het nieuwe eerste studiejaar blijkt dat studenten de opzet en inhoud positief waarderen. Dit geeft de opleidingen vertrouwen in verdere doorvoering in de hoofdfase.

Het panel stelt vast dat de curricula goed aansluiten op de SBL-competenties en de Dublin-descriptoren. De curricula stellen studenten in staat om de kwalificaties te realiseren. Het panel oordeelt positief over de vernieuwing van de curricula. In het nieuwe curriculum zijn de doorlopende leerlijnen goed zichtbaar en worden deze verenigd in de beroepsopdrachten. Er is zodoende meer samenhang in de curricula aangebracht tussen theorie- en praktijkonderdelen. De onderdelen sluiten beter op elkaar aan. Daarmee is er meer aandacht voor de transfervaardigheden bij studenten. Dit komt ook tot uiting in de studentproducten van het nieuwe curriculum. Het panel vindt dat de reflectieleerlijn meer expliciet kan worden verankerd in de eindkwalificaties.

Niveau-indeling

Alle opleidingsprogramma's kennen een opbouw in bekwaamheidsniveaus:

- hoofdfasebekwaam (einde propedeuse);
- LiO⁶-bekwaam (begin afstudeerfase);
- startbekwaam (het eindniveau van de opleidingen).

In de *Handleidingen WPL* zijn per competentie voor alle drie de niveaus de bekwaamheidseisen uitgewerkt in concrete doelen en gedragsindicatoren. Dit vormt het raamwerk voor toetsing (vergelijk standaard 3). De vakdidactische competentie is per opleiding specifiek uitgewerkt naar de drie bekwaamheidsniveaus.

Iedere opleiding is verdeeld in een major van 210 EC en een minor van 30 EC. De minor is een keuzeonderdeel ter verdieping, verbreding of verrijking van de individuele beroepsprofilering. De bekwaamheidsniveaus zijn helder voor docenten en studenten en een duidelijk ijkpunt voor de toetsingen.

Deeltijd

De deeltijdprogramma's hebben dezelfde inhoud als de voltijdopleidingen en doorlopen dezelfde toetsing. De volgorde van de modulen kan verschillen, evenals de werkvormen. In het deeltijdprogramma worden de ABV-modulen gecombineerd aangeboden in twee semesters, in aansluiting op de praktijkervaring van de studenten.

Bij de vernieuwing van het deeltijdcurriculum ligt het accent op verdere flexibilisering en personalisering van de leerroutes. Daar wordt bij de intake al gericht aandacht aan besteed. De opleidingen leggen afspraken en vrijstellingen bij de start vast in een studiecontract.

---

⁶ LiO: Leraar-in-opleiding, werkzaam in scholen

Inhoud programma

Kennis en inzicht

De studiegidsen en modulehandleidingen bevatten de leerdoelen, werkvormen en beoordeling. Daarbij wordt verwezen naar de kennisbases en de verplichte en aanbevolen literatuur.

In de landelijke generieke en vakspecifieke kennisbases (LKB) zijn de belangrijkste kennis en inzicht inhouden per schoolvakgebied beschreven. Voor een aantal opleidingen zijn ook aparte vakdidactische kennisbases beschreven. Het behalen van de landelijke kennistoets (LKT) is voor alle opleidingen waarvoor deze toets is ontwikkeld sinds 2014 verplicht; voor sommige opleidingen als sinds 2013.

De generieke kennisbasis beschrijft de kennis die startende leraren moeten beheersen op het gebied van onderwijskunde, pedagogiek en algemene didactiek. Deze kennisbasis krijgt grotendeels vorm in de algemene beroepsvoorbereiding (ABV, oude curriculum) en in de persoonlijke en professionele ontwikkelingslijn (nieuw curriculum). Deze leerlijnen zijn deels lineair (onderwerpen die maar één keer aan bod komen) en deels concentrisch opgebouwd (onderwerpen die terugkeren in meer modules en steeds iets uitgebreider aan de orde komen).

Beroepsvaardigheden

De wisselwerking tussen theorie en praktijk en het opleiden in nauwe samenwerking met de scholen staat centraal. Dit blijkt onder meer uit de omvang van WPL (40% van het curriculum). In alle jaren lopen studenten stages in de onderwijspraktijk. De opbouw van de leerlijn WPL is concentrisch. De eisen die wat betreft de stages aan de studenten worden gesteld, nemen gedurende de studie toe in complexiteit en zelfstandigheid. Studenten koppelen hun ervaringen in de praktijk aan wat zij leren in de pedagogische en vakdidactische onderdelen in modules. Dit levert weer input voor de activiteiten op de scholen.

Aangezien WPL erg belangrijk is voor de ontwikkeling van de beroepsvaardigheden, en de opleidingen zich op het gebied van Urban Education profileren, is de uitbreiding van het aantal stageplaatsen in Amsterdam een belangrijk aandachtspunt. Dit geldt zeker voor de grote opleidingen Engels en Geschiedenis, die een zeer grote instroom kennen. Het streven is iedere student ten minste een keer stage te laten lopen op een opleidingsschool en ten minste een keer in de grootstedelijke context. Het panel vindt dit een goed streven en constateert uit de gesprekken met docenten en studenten dat het aantal stageplaatsen is uitgebreid en de contacten met de opleidingsscholen is geïntensiveerd. Verder is bij de opleidingen Engels en Geschiedenis een fixus ingevoerd, via de decentrale selectieprocedure.

Onderzoek(svaardigheden)

De opleidingsprogramma's bevatten een onderzoekslijn. In het oude curriculum was de onderzoekslijn kort (jaar 3 en 4). Na interne evaluatie is besloten deze onderzoekslijn door het hele curriculum op te nemen. De uitgangspunten, vastgelegd in de notitie *Onderzoeksleerlijn 2014-2015*, zijn domeinbreed opgesteld in samenwerking met het Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding. Het doel is studenten op te leiden tot reflectieve practitioners met een onderzoekende houding, die wendbaar en weerbaar zijn als professionals.

In het nieuwe curriculum voeren studenten twee keer per studiejaar een onderzoeksopdracht uit. Deze opdrachten volgen de logische stappen van een onderzoekscyclus. De complexiteit neemt toe in de loop van het curriculum. In de propedeuse starten studenten eenvoudig met pre-onderzoeksvaardigheden en eenvoudige instrumenten (bestaande vragenlijsten) en werken toe naar het zelfstandig uitvoeren van een kleinschalig praktijkgericht onderzoek. Begin 2015 is er voor de tweedegraadslerarenopleidingen een onderzoekscoördinator aangesteld die de invoering van de vernieuwde onderzoekslijn begeleidt en stroomlijnt. De onderzoeksthema's worden per opleiding of cluster van opleidingen afgestemd op de vakgebieden.

Het panel vindt de invoering van de nieuwe onderzoekslijn waardevol. Dit geeft studenten houvast en vertrouwen. Positief is dat elementen ook versneld in het derde en vierde studiejaar worden opgepakt. De eerste resultaten daarvan worden al zichtbaar in de meest recente lichte afstudeerwerken. Door invoering van een go/no-go-beslissing op het onderzoeksplan zijn de vraagstellingen en methodiek sterker van opzet dan bij vorige afstudeercohorten.

Internationalisering

De opleidingen bieden een internationale oriëntatie op het vak en het beroep. Uitgangspunten zijn vastgelegd in het *Strategisch domeinplan internationalisering 2010-2014*. Opleidingen hanteren bijvoorbeeld internationale literatuur of organiseren excursies naar het buitenland. In het kader van het Erasmusprogramma, gericht op studentuitwisseling, zijn er overeenkomsten met 25 Europese partnerinstellingen. Veel opleidingen bieden de mogelijkheid tot een semester studie in het buitenland via stage of een internationale minor van 30 EC.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De oude onderwijsprogramma's kenden een modulaire structuur, waarbij de samenhang tussen de leerlijnen niet altijd helder was. De integratie van theorie en praktijk kreeg vorm tijdens de stages en studenten moesten voor een groot deel zelf de transfer aanbrengen.

In het nieuwe programma, vanaf cohort 2013, staat actief en samenwerkend leren centraal. De opleidingsprogramma's zijn thematisch en concentrisch opgebouwd. Met de drie niveaus (hoofdphase-, LiO- en startbekwaam) sturen de opleidingen op geleidelijke en gerichte opbouw van de kwalificaties. De ontwikkeling van metacognitieve vaardigheden is een belangrijk aandachtspunt om aan te sluiten op de persoonlijke ontwikkeling en eigen kwaliteiten van studenten. Het panel vindt dat de opleidingen een betekenisvolle en contextrijke leeromgeving bieden in het werkplekleren en in de beroepsopdrachten. Daar ontwikkelen studenten hun eigen wijze van handelen en hun visie op het leraarschap. Dit maakt het leren persoonlijk en zelfgestuurd. Er is meer aandacht in het onderwijsprogramma voor integratie en transfer bij de onderdelen gericht op professionele en persoonlijke ontwikkeling. Dit maakt studenten meer bewust van hun kwaliteiten en ontwikkeling als leraar. Het panel vindt dit een waardevolle en goede ontwikkeling.

De onderwijsprogramma's en het handelen van de docenten hebben een voorbeeldfunctie voor de studenten volgens het uitgangspunt 'teach as you preach'. Docenten gebruiken werkvormen die de student later ook zelf kan toepassen in de stagepraktijk (dubbele-bodem-principe). Dit wordt bij vrijwel alle opleidingen bevestigd in de gesprekken met studenten en alumni. Naast vakinhoud, staan ook de vakdidactische principes centraal.

Docenten hanteren een breed scala aan werkvormen, bijvoorbeeld het voeren van onderwijsleergesprekken, het opstellen van lesplannen met activerende didactiek, gebruik van toneel/drama-vormen, het maken van filmpjes, het hanteren van diverse presentatievormen of het schrijven van een essay.

Het werkplekleren vormt een belangrijk deel van de onderwijsprogramma's. Daar doen studenten hun praktijkervaring op en wordt hun eigen visie op het leraarschap en hun professionele houding voor een belangrijk deel ontwikkeld. Studenten lopen hun stage zoveel mogelijk op een opleidingsschool (minimaal één keer). Met het nieuwe curriculum (grootstedelijke profilering) is het streven dat iedere student minimaal één keer stage loopt bij een school in de stad Amsterdam.

Instream en voorlichting

De opleidingen willen de kwaliteit van de instromende studenten verhogen, conform de aanbevelingen uit de *Lerarenagenda 2013-2020*. Dit krijgt vorm langs diverse lijnen: de invoering van de studiekeuzecheck (SKC) voor betere matching tussen opleiding en student, de invoering van leerroutes voor een betere aansluiting op de brede doelgroepen en deelname aan landelijk onderzoek naar aanvullende instroomeisen.

Bij de voorlichting en werving ligt het accent op studiekeuzebegeleiding en realistische informatie over de opleidingen en het beroep van leraar in het voortgezet onderwijs. Jaarlijks zijn er open dagen en avonden, meeloopactiviteiten en mogelijkheden voor 'proefstuderen'. In 2013-2014 is de SKC ingevoerd voor alle opleidingen als verplicht onderdeel van de inschrijving. Belangstellenden krijgen een digitale vragenlijst, een intakegesprek, volgen voorbeeldlessen, bestuderen basis(vak)literatuur en doen een bijbehorende toets. De SKC wordt afgerond met een (niet bindend) studieadvies. In de deeltijdopleidingen worden gerichte studiecontracten afgesloten, waarin ook vrijstellingen of specifieke studieroutes worden vastgelegd. Twee opleidingen (Engels en Geschiedenis) hanteren ook een decentrale selectie. De eerste signalen van de SKC en decentrale selectie zijn positief, studenten lijken bij aanvang meer gemotiveerd voor hun opleiding. Bij negen opleidingen is de uitval afgenomen. Of dit leidt tot betere matching en studiesucces zal de komende jaren verder moeten worden onderzocht. Uit exitgesprekken met studenten blijkt dat de confrontatie tijdens de stages met het beroep van leraar een belangrijke reden was voor uitval, naast het niveau van de vakspecifieke onderdelen. Door het naar voren halen van stages en door de beroepsopdrachten kunnen studenten in het nieuwe curriculum eerder zicht krijgen op (hun geschiktheid voor) het leraarschap.

Ter verbetering van de doorstroom van studenten zijn de lerarenopleidingen in 2009 gestart met beleid gericht op de verhoging van het taalniveau Nederlands. Sinds 2014 moet het taalgebruik in propedeuseopdrachten voldoen aan B2-taalniveau. Taalzwakke studenten worden doorverwezen naar ondersteuningslessen, waar taaldeficiënties worden aangepakt. Het studiemateriaal wordt geanalyseerd op mogelijke knelpunten qua taalbegrip.

Leerroutes

De curriculumvernieuwing, in met name de deeltijdopleidingen, is mede gericht op flexibilisering en modularisering van het onderwijs door meer inzet van ICT, plaats- en tijdonafhankelijk onderwijs en meer verkorte of versnelde leerroutes. Sinds 2014 draaien er pilots binnen de opleidingen (waaronder Economie, Frans, Gezondheidszorg en Welzijn, Techniek en Economie).

De pilot Gezondheidszorg & Welzijn is gericht op het gebruik van de uitkomsten van intake-assessments voor de inrichting van individuele leerroutes voor studenten. De andere twee pilots richten zich op de invoering van *blended learning*. Met een gedifferentieerd aanbod van leerroutes wil men tegemoetkomen aan de behoeften van diverse doelgroepen.

De lerarenopleidingen bieden meerdere opleidingstrajecten en excellentietrajecten aan:

- een eenjarige kopleiding (voltijd), voor hbo- of wo-bachelors, in een schoolvak dat aansluit op hun bachelorsdiploma. Het programma omvat 60 EC en bestaat uit algemene beroepsvoorbereiding, vakdidactiek en professionele ontwikkeling. Daarnaast lopen de studenten van oktober tot juni een stage, bij voorkeur op een erkende opleidingsschool;
- een zij-instroomtraject voor deeltijdstudenten. Dit is een verkort traject voor onbevoegde leraren in het tweedegraads gebied. Kandidaten hebben een hbo-diploma of zijn toelaatbaar op basis van EVC (met minimaal drie jaar werkervaring en via een erkend EVC-assessment). De EVC-procedures zijn vastgelegd voor het vak- en vakdidactische deel van iedere opleiding;
- een driejarige vwo-route (180 EC), per september 2015, met een geïntensiveerd programma gericht op vakken in het vo en bo waarvoor een lerarentekort bestaat of dreigt. Dit zijn: Nederlands, Wiskunde, Natuurkunde, Scheikunde en Economie. Daarnaast heeft Engels een verkort traject voor vwo'ers gericht op lesgeven op tto-scholen. Deze vwo-routes sluiten aan op de reguliere voltijdroutes. Modulen en beroepsopdrachten worden gecombineerd en gecombineerd, met gebruik van e-learning. De generieke en vakspecifieke kennisbases worden gedekt en getoetst via de LKT. Bij Wiskunde loopt sinds twee jaar een experiment met deze vwo-route;
- een extracurriculair honourstraject in het derde en vierde studiejaar voor geselecteerde studenten;
- een academische route voor geselecteerde studenten die een universitair schakelprogramma volgen (60 EC in de hoofdfase) bij de Universiteit van Amsterdam. Bij goed gevolg geeft dit directe toegang tot de betreffende masteropleidingen. Deze route is gestart per september 2014: voor alle lerarenopleidingen naar de master Onderwijskunde en voor de opleiding Maatschappijleer naar de masters Sociologie en Politologie. Engels heeft via het excellentietraject IDEE ook een academische route richting specifieke master aan de VU. Voor de lerarenopleidingen Nederlands, Geschiedenis en Bedrijfseconomie zijn trajecten in voorbereiding voor toegang tot een vakgerelateerde masteropleiding.

Het panel vindt het waardevol dat de opleidingen investeren in diverse leerroutes en zo een brede populatie willen interesseren voor (een opleiding tot) het leraarsvak.

Invoering afstudeerrichtingen

Sinds 2006 kiezen studenten al voor een geprofileerd programma. Hiermee is geanticipeerd op de verplichte invoering van de afstudeerrichtingen beroepsgericht onderwijs en algemeen vormend onderwijs (onderbouw havo/vwo). Per vakgebied/opleiding zijn hierbij gerichte keuzes gemaakt, afhankelijk van de mate waarin de vakgebieden gangbaar zijn in het beroepsonderwijs of het algemeen vormend onderwijs. Het panel constateert dat de opleidingen gestart zijn met de invoering van de afstudeerrichtingen. Het panel vindt het positief dat daarmee meer aandacht uitgaat naar het opleiden voor het (v)mbo. Voor een aantal opleidingen, zoals wiskunde, geldt dat er geen apart vak is in het vmbo, wel in het mbo. Veel studenten geven echter aan dat zij de voorkeur hebben om breed te worden opgeleid en vinden de keuzeverplichting een te zwaar middel.

Studieloopbaanbegeleiding

Begeleiding is in het eerste jaar gericht op een goede matching tussen student en opleiding en op de studievoortgang. Studenten in alle jaren hebben een mentor. Bij eventuele problemen tijdens de studie is de mentor het eerste aanspreekpunt voor de student. Waar nodig verwijst deze de student door naar een van de decanen. In de hoofdfase verschuift het accent naar loopbaanbegeleiding en de ontwikkeling van de beroepsidentiteit. Studenten leren werken met een portfolio en bereiden zich voor op de bekwaamheidsproeven. In de afstudeerfase ligt de focus bij het zelfstandig beroepsfunctioneren en krijgen studenten supervisie. In het algemeen zijn studenten tevreden over de studiebegeleiding en de nabijheid en benaderbaarheid van mentoren/docenten. Het panel constateert uit gesprekken met docenten en studenten dat de opleidingen veel investeren in gerichte begeleiding van studenten.

Stagebegeleiding

Bij opleidingsscholen zijn de scholen en de lerarenopleidingen gezamenlijk verantwoordelijk voor de vormgeving en de uitvoering van het onderwijs/de stages en voor de begeleiding. De lerarenopleidingen zijn verantwoordelijk voor de beoordeling van de studenten/stagiaires. De schoolopleider van de opleidingsschool en de instituutopleider vanuit DOO geven inhoud en vorm aan het werkplekleren op een school. De dagelijkse begeleiding van een student op de opleidingsschool wordt verzorgd door een werkbegeleider (een vakleerkracht).

Als studenten stagelopen op een stageschool, niet erkend als opleidingsschool, stemt een opleider van de lerarenopleiding de inhoud en opzet van de stage rechtstreeks af met de werkbegeleider (vakleerkracht). De opleider (vakdocent) observeert en beoordeelt de student tijdens het lesgeven op de stageschool, met input van de werkbegeleider.

Het blijft een uitdaging voor het instituut om voldoende kwalitatief goede stageplaatsen met goede begeleiding te bieden, zowel op opleidingsscholen als op stagescholen, met name voor de opleidingen Engels en Geschiedenis. Om de stages in goede banen te leiden, is sinds 2013 meer personele formatie vrijgemaakt voor de begeleiding van studenten.

In de afstudeerfase krijgen studenten begeleiding door middel van supervisie en intervisie. Voor het praktijkonderzoek ontvangen zij individueel en/of groepsgewijs begeleiding. Uit gesprekken met docenten, studenten en alumni constateert het panel dat studenten dit als positief ervaren. Zij vinden de onderzoeksopdracht vaak spannend, intensief en moeilijk. Door de begeleiding in groepen stimuleren afstudeerders elkaar en krijgen studenten een breder blikveld op praktijkonderzoek.

Studeerbaarheid

Sinds 2013 zijn verbeteringen doorgevoerd ter verbetering van de studeerbaarheid. Het aantal modules en toetsen is meer gelijkmatig verdeeld over de studie jaren. Studenten volgen maximaal vijf modules in een onderwijsblok. Elke module heeft één herkansing per studiejaar. De minor is van het vierde naar het derde studiejaar verplaatst om de mogelijkheden te vergroten tot het volgen van een minor elders. Daarmee is het gehele afstudeertraject in het vierde jaar geplaatst en is de binding met de opleiding in het vierde jaar versterkt. Het aantal contacturen is beter afgestemd op de studievarianten en studiefasen. Dit wordt in de gesprekken met alumni bevestigd en door studenten positief gewaardeerd.

Sinds 2011-2012 hanteren opleidingen een bindend studieadvies aan het einde van de propedeuse met een ondergrens van 50 van de 60 EC. Het panel vindt dit een redelijke grens die studenten kan aanzetten tot gericht studeren. Voor IDEE geldt dat de studenten 60 EC moeten behalen om door te gaan naar het tweede jaar.

Docenten

Binnen de tweedegraads lerarenopleidingen zijn circa 150 docenten werkzaam. De opleidingsteams bieden in hun onderwijs zelf het voorbeeld aan de studenten (dubbele bodem), zowel qua vakkennis als qua pedagogische/didactische vaardigheden. De teams kennen een mix van vakdidactische, onderwijskundige en pedagogische expertise en werkveldervaring. De docenten zijn veelal masteropgeleid (zie bijlage 3). Tijdens de visitatie waren de gegevens van de docententeams beschikbaar in een vlootshow.

Professionalisering van docenten en teams gebeurt op basis van domeinbrede kaders en vindt op verschillende niveaus plaats, bijvoorbeeld een kennisdag op domeinniveau of teamscholing op vakgerelateerde onderwerpen op opleidingsniveau. In jaargesprekken worden voor iedere medewerker de scholingsafspraken vastgelegd. Dit kan ook gericht zijn op congres- of conferentiebezoek. Speerpunten in de scholing zijn: assessoren- en supervisiecertificering, begeleiding van afstudeeronderzoeken, toetsing en examinering, en VELON-registratie.

Professionalisering is HvA-breed gericht op de basiskwalificaties examinatoren (BKE) of seniorkwalificatie examinering (SKE). De vernieuwing van de onderzoeksleerlijn in 2013 gaat vergezeld van een scholingstraject voor begeleiders van afstudeeronderzoeken. Deze scholing wordt verzorgd door de hoofddocenten en leden van het Kenniscentrum DOO.

Het panel oordeelt positief dat de lerarenopleidingen investeren in de scholing van en afstemming met instituutsopleiders, schoolopleiders en werkbegeleiders. Werkbegeleiders worden getraind in begeleidingsvaardigheden door de instituuts- en schoolopleiders. Tijdens contactdagen wisselen schoolopleiders en stagecoördinatoren ervaringen uit. Schoolopleiders kunnen opgaan voor de VELON-registratie tot schoolopleider. Veel werkbegeleiders laten zich scholen tot assessor. De scholing van instituutsopleiders wordt versterkt om de kwaliteit van de begeleiding van de studenten in het algemeen verder te verbeteren.

De werkdruk voor docenten is hoog, met de invoering van de nieuwe curricula en bijkomende professionalisering. Dit is een continu bespreekpunt in de docententeams. Ondanks de extra investering in formatie (voor curriculumvernieuwing en versterking toetsing) blijft de werkdruk die docenten ervaren hoog.

Voorzieningen

De lerarenopleidingen zijn gehuisvest op de Amstelcampus aan de kop van de Wibautstraat te Amsterdam. De lokalen zijn standaard uitgerust met computer en smartboard. De beroepsopleidingen beschikken over goed geoutilleerde praktijklokalen. Op de eerste verdieping is de mediatheek gesitueerd, evenals een groot aantal studie- en werkplekken. Verspreid over het gebouw zijn er desktopcomputers en aansluitpunten voor laptops.

De mediatheek heeft een collectie pedagogische en onderwijskundige handboeken, lesmaterialen, (digitale) tijdschriften, vakliteratuur en een collectie lesmethoden.

Via de digitale bibliotheek hebben studenten en medewerkers toegang tot databanken, e-books, e-journals, webcolleges en multimediatoepassingen, inclusief toegang tot de wetenschappelijke database JSTOR. De opleidingen kunnen ook gebruik maken van een beveiligde digitale toetsomgeving op een andere locatie.

De digitale leer- en werkomgeving (DLWO) geeft toegang tot modulehandleidingen, mededelingen en roosters. Per module is er een deelplatform die de opleiders onderhouden en vullen met het gebruikte onderwijsmateriaal. Het belang van DLWO zal toenemen met de verdere uitwerking van blended learning, waar meer gewerkt wordt met voorbereidende opdrachten en verwerkingsopdrachten achteraf, die studenten in eigen tijd en eigen plaats doen. Opleidingen hanteren al webcolleges, bijvoorbeeld via YouTube.

Het panel is van mening dat de opleidingen goed zijn gehuisvest en uitgerust.

Conclusie standaard 2

Het panel constateert dat de vernieuwingen van de curricula domeinbreed worden ingevoerd en positieve effecten leveren in de eerste studie jaren. Alle geledingen oordelen positief over het nieuwe curriculum. De integratie van theorie en praktijk komt beter tot uiting dan voorheen en draagt bij aan de persoonlijke en professionele ontwikkeling van studenten. De versterking van de onderzoeksleerlijn is ingezet en wordt doorgezet naar de afstudeerfase. Docenten worden gewaardeerd door studenten en alumni om hun vakkennis, hun voorbeeldfunctie en het directe contact. Bij de professionalisering van docenten wordt het accent gelegd bij de scholing in toets- en onderzoeksvaardigheden. Met de vernieuwing van de curricula is de werkdruk hoog. De samenwerking met de stagescholen is aangescherpt, met name voor de erkende opleidingsscholen.

De opleidingen zijn inhoudelijk duidelijk in beweging en sluiten daarmee aan op de wensen van studenten en het werkveld. De vernieuwingen zullen de komende jaren verder worden doorgezet.

Verdere uitwerking per opleiding is beschreven in het hoofdstuk 'Nadere onderbouwing opleidings specifieke aspecten', waar ook het oordeel per opleiding is beschreven.

Standaard 3 Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op deze standaard. De oordelen per opleiding zijn beschreven in het hoofdstuk 'Nadere onderbouwing opleidingsspecifieke aspecten'.

Toetskaders

De opleidingen volgen het *HvA Toetsbeleid* (juli 2014) waarin de kaders voor de inrichting van toetsprogramma's en toetsprocessen en de borging van de toetskwaliteit zijn gegeven. Deze kaders zijn uitgewerkt in het *Toetsplan Tweedegraads lerarenopleidingen HvA Onderwijs en Opvoeding* (februari 2015) volgens het principe van 'constructive alignment'. Dit betekent dat de doelen van het onderwijs, de leeractiviteiten en de toetsing in samenhang worden ontworpen. De toetsvormen worden per onderwijseenheid specifiek ingericht, passend bij de leerdoelen en beroepscompetenties. De toetsvormen zijn zoveel mogelijk afgeleid van reële beroepssituaties. De toetsing is een belangrijk onderwerp van gesprek in de opleidingsteams en tussen opleiders en studenten. Bij de validatie van sommige toetsen zijn externen betrokken (vreemde ogen dwingen). Betrouwbaarheid, validiteit en transparantie dragen bij aan een solide toetsprogramma dat ook studeerbaar is.

Voor de lerarenopleidingen geldt duidelijk het dubbele-bodem-principe: studenten die getoetst en beoordeeld worden, zullen later ook zelf toetsen en beoordelen. De docenten hebben een voorbeeldfunctie bij de inrichting en uitvoering van toetsing en beoordeling. Dit wordt in de gesprekken met studenten en alumni duidelijk bevestigd en gewaardeerd.

Toetsuitvoering

Het toetsprogramma is per opleiding vastgelegd in de *Onderwijs- en examenregeling* (OER). In de studiegidsen is per module de relatie aangegeven tussen leerdoelen, leeractiviteiten en toetsing. De eindkwalificaties staan zichtbaar centraal in de toetsing. Elke opleiding maakt een toetsprogramma met een spreiding naar tijd, toetsvormen en niveau. Studeerbaarheid is daarbij een aandachtspunt.

Het panel heeft voor alle opleidingen een representatieve set van toetsen ingezien. Daaruit blijkt dat de opleidingen een brede variatie aan toetsvormen hanteren, toegesneden op het vakgebied, beroepssituaties, de leerlijn, de studiefase en de leerdoelen. In de modulehandleidingen zijn de toetsvormen beschreven. In de loop van de studiejaar worden de toetsen complexer, minder reproductief van aard en steeds meer gericht op de integratie van vakinhoud en vakdidactiek.

De toetsvormen in de leerlijn vak en vakdidactiek zijn per opleiding bepaald. In de taalopleidingen worden andere toetsvormen gehanteerd dan bij de maatschappijvakken of exacte vakken. Het WPL, de ABV, metawerk en de onderzoekslijn worden voor alle opleidingen op eenzelfde manier getoetst. In het nieuwe curriculum wordt de persoonlijke en professionele ontwikkelingslijn getoetst via beroepsopdrachten. Elke beroepsopdracht bevat elementen van formatieve en summatieve toetsing. De toetsing is praktijkgericht, beroepsproductgericht, geïntegreerd en vraagt de studenten om nadere onderbouwing vanuit de theorie. De formatieve toetsen in een module kunnen voorwaardelijk zijn voor de summatieve toetsing. Bijvoorbeeld in beroepsopdracht 4 staat het kritisch werken met een lesmethode centraal.

De student maakt een analyse van het lesmateriaal op de stageschool en interviewt een vakdocent (formatief). Vervolgens ontwerpt de student een lessenserie van minimaal drie lessen voor het vakgebied, analyseert de gehanteerde toetsen en resultaten, en ontwerpt zelf een formatieve toets (summatief). In de nieuwe opleidingsprogramma's is met de beroepsproducten het aantal summatieve toetsen afgenomen en is de kwaliteit van de toetsing van de professionele ontwikkelingslijn toegenomen.

Iedere studiefase wordt afgesloten met een individuele bekwaamheidsproef (hoofdfasebekwaam, LiO-bekwaam en startbekwaam) op basis van het portfolio/vakdidactisch dossier van de student. Twee assessoren beoordelen de beroepsmatige ontwikkeling van de student en de beheersing van de vakdidactische en pedagogische theorie, alsmede de visie van de student op onderwijs en leren. Alle studenten, uit alle leerroutes, nemen hier verplicht aan deel. Opvallend in de gesprekken met studenten en alumni is dat zij vaak meer zwaarte ervaren voor de bekwaamheidsproef 2 (BP2, LiO-bekwaam) dan voor de bekwaamheidsproef 3 (BP3, startbekwaam; zie ook standaard 4).

Sinds 1999 wordt een digitaal portfoliosysteem gebruikt als begeleidings- en beoordelingsinstrument voor de bekwaamheidsproeven. In 2013 is een nieuwe digitaal portfoliosysteem in gebruik genomen. Vanaf 2015 werken alle studenten met dit systeem.

De Landelijke Kennis Toets (LKT) is bij alle opleidingen, waarvoor een LKT is ontwikkeld, ingevoerd als vaste voorwaarde voor het afstuderen. Als studenten minimaal 70 procent van het leerlijn vak hebben behaald, kunnen zij deelnemen aan de LKT. Dit is meestal vanaf het derde studiejaar.

De slagingspercentages variëren per opleiding. Gemiddeld slaagt circa 60 procent van de studenten voor de LKT. Docenten en studenten ervaren het belang van de LKT verschillend. Dit is afhankelijk van de aansluiting op de kennisbases en de kwalificaties van de opleiding. De toetswijze wordt niet altijd als positief ervaren, bijvoorbeeld de meerkeuzevragen bij de meer taalgerichte vakgebieden.

Opleidingen waarvoor nog geen landelijke kennisbasis beschikbaar is (bijvoorbeeld Consumptieve Techniek) zetten peerreview in met soortgelijke opleidingen in het land. Zij wisselen toetsen en/of afstudeerwerken uit en delen beoordelingscriteria. Dit leidt tot kalibratie in de landelijke invulling en normering van de afstudeerfase; zij het minder strikt dan bij een LKT. Het panel vindt het positief dat met de invoering van de LKT's en de peerreviews de basis qua vak- en vakdidactische kennis wordt geborgd. Het panel signaleert dat sommige opleidingen studenten extra voorbereiden op de toetsen. Enerzijds is dit het gevolg van slechtere slagingspercentages bij voorgaande LKT's. Anderzijds is een aantal kennisbases dusdanig breed dat studenten in het derde studiejaar een opfriscursus goed kunnen gebruiken. Het panel adviseert de opleidingen bovenstaande punten op landelijk niveau op te pakken met als doel de aansluiting van de LKT op de opleidingsprogramma's te versterken.

Uit studentevaluaties blijkt dat studenten positief oordelen over de toetsing (scores rond 3,5 van maximaal 5). Het panel is positief over de wijzigingen in de toetsing en beoordeling. De vernieuwingen zijn pril en verbeterpunten vanuit evaluaties zullen de komende jaren verdere aanscherping leveren in toetsopzet, toetscriteria en kalibratie van beoordelingen door docenten werkbegeleiders.

Borging kwaliteit toetsing

De toetsplannen, de OER, studiegidsen en modulehandleidingen geven heldere kaders voor de toetsing. Validiteit en betrouwbaarheid van de toetsen worden bevorderd door toepassing van het vierogenprincipe: een collega bekijkt de toets voordat een docent deze afneemt. Docenten werken daartoe met toetsmatrijzen. De inhoud, beoordelingscriteria en toetsresultaten worden systematisch geanalyseerd en besproken in docententeams. Het samenstellen van toetsen, de analyse van resultaten en de inzage door studenten zijn vastgelegd in een protocol. Dit vermeldt welke toetsen er per blok zijn en wie hiervoor verantwoordelijk zijn.

De tweedegraads lerarenopleidingen hebben een gezamenlijke examencommissie. De examencommissie legt in een jaarverslag verantwoording af. De examencommissie is samengesteld uit deskundigen op het gebied van toetsing, wetgeving en het curriculum van de opleidingen. In 2014 is, in het kader van vreemde ogen dwingen, een extern lid toegevoegd. Leden van de commissie hebben scholing voor toets- en examencommissies gevolgd. De examencommissie heeft oog voor de wettelijke taken inzake het toetssysteem, de kwaliteitsborging van toetsing, de scholing van docenten inzake toetsing en beoordeling, en het formeel aanstellen van examinatoren. De examinatoren hebben altijd de eindverantwoordelijkheid voor de beoordeling. Voor externe onderdelen gebruiken zij de input van werkbegeleiders vanuit de stagescholen.

Elke opleiding is zelf verantwoordelijk voor de toetsen. Iedere opleiding geeft op eigen wijze invulling aan de toetsing afhankelijk van het vakgebied. Veel opleidingen hanteren toetsmatrijzen en rubrics, het vierogenprincipe bij toetsontwerp en bij toetsbeoordeling. Alle opleidingen hebben een toetscommissaris (toetscoördinator). Er is één gezamenlijke toetscommissie voor de tweedegraads lerarenopleidingen. Het panel concludeert dat de opleidingen aandacht hebben voor de borging van de toetsing en met het uitwisselen van ervaringen verder van elkaar kunnen leren.

De examencommissie controleert op de toepassing van het vierogenprincipe. Eens per drie jaar wordt de kwaliteit van toetsen grondiger geanalyseerd op basis van de taxonomie van Bloom. Verbeteringen in toetsen wordt gemonitord door de toetscoördinator per opleiding.

De toetscommissie ziet toe op de naleving van het toetsbeleid (steekproeven achteraf) en rapporteert aan de examencommissie. De toetscommissie controleert of de toets past bij de doelstellingen van een module en bewaakt de toetsstandaarden. Controle van het eindniveau, met name het LiO-Praktijkonderzoek (LPO), heeft geleid tot nieuwe rubrics en versterking van de onderzoeksleerlijn. De toetscommissie rapporteert aan de examencommissie, die op haar beurt het management kan adviseren. Dit heeft bijvoorbeeld geleid tot aanscherping van de beoordelingscriteria voor het werkplekleren. In 2014 is de Examencommissie aangevuld met een extern lid vanuit een andere hogeschool in het kader van 'vreemde ogen dwingen'. Het externe lid woont tien vergaderingen per jaar bij, vooral gericht op de meer beleidsmatige onderwerpen, zoals kopopleidingen, vrijstellingen en zij-instroom.

Het panel vindt dat de borging van de toetsing meer aandacht kan krijgen in de fase van de toetsconstructie. Nu vindt met name achteraf controle plaats via steekproeven. De examencommissie is meer gericht op de check van de procedures en kan een meer inhoudelijke borging inrichten.

Docenten worden geschoold in toetsing en beoordeling. In 2014 was toetsing het centrale onderwerp op de jaarlijkse kennisdag. De ambitie is dat, per 2017, alle examinatoren de Basiskwalificatie Examinatoren (BKE) of Seniorkwalificatie Examinatoren (SKE) bezitten.

De wijze waarop dit plaats vindt, varieert per opleiding, bijvoorbeeld via teamscholing of individuele scholing. Jaarlijks worden ook studiedagen georganiseerd waar docenten elkaars toetsen en toetsmatrijzen kritisch evalueren.

In de voorgaande jaren zijn verbeteringen doorgevoerd in de toetsing en beoordeling. De formatie voor begeleiden en beoordelen is uitgebreid, met name voor het WPL. Het aantal toetsen en de overlap tussen toetsen is verminderd. Het aantal reflectieverslagen is teruggebracht in het nieuwe curriculum. Het formulier voor de stagebeoordeling is aangescherpt, opdat de onderbouwing voor de beoordeling meer inzichtelijk is per competentie. Dit is ingevoerd in de studie jaren 1 en 2 en wordt doorgetrokken naar de studie jaren 3 en 4.

Conclusie standaard 3

Het panel concludeert dat met de vernieuwing van het curriculum ook de toetsing en beoordeling is vernieuwd. Ook hier geldt dat dit proces in volle gang is en de komende jaren meer doorwerking zal krijgen. Opleidingen kunnen door uitwisseling van ervaringen nog veel van elkaar leren qua gebruik van toetsmatrijzen en rubrics, kalibratie van oordelen en borging via toets- en examencommissie. Positief is dat docenten gericht worden geschoold en er ruimte voor onderlinge kalibratie aanwezig is. De toetsuitvoering kent een diversiteit aan toetsvormen die past bij de verschillende leerlijnen en onderdelen. De inhoudelijke borging van de toetsen voorafgaand aan de toetsafname mag naar mening van het panel strakker worden aangezet.

Verdere uitwerking per opleiding is beschreven in het hoofdstuk 'Nadere onderbouwing opleidingsspecifieke aspecten', waar ook het oordeel per opleiding is beschreven.

Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op deze standaard. De oordelen per opleiding zijn beschreven in het hoofdstuk 'Nadere onderbouwing opleidingsspecifieke aspecten'.

De opleiding toont aan dat de beoogde eindkwalificaties worden gerealiseerd.

Gerealiseerde kwalificaties

Het eindniveau wordt getoetst met drie eindwerken: LiO-stage (18 EC), LiO-praktijkonderzoek (LPO, 9 EC) en bekwaamheidsproef 3 (BP3, ondergebracht in metawerk, 3C). In de LiO-stage toont de student hoe hij functioneert in de praktijk. De stage wordt beoordeeld door de instituutsopleider, met input van de schoolopleider of werkbegeleider.

In het LPO, het sluitstuk van de leerlijn onderzoek, toont de student zijn onderzoekend vermogen en houding. De interventiecyclus vormt het kader voor het doen van praktijkonderzoek. De student kiest een onderzoeksthema in overleg met de LiO-stageschool. De student moet systematisch het eigen handelen onderzoeken en verantwoorden. In praktijk blijkt het voor studenten moeilijk om de hele interventiecyclus vorm te geven. De onderzoekskoördinator draagt samen met de andere hoofddocenten en het Kenniscentrum zorg voor de evaluatie van de opzet van de onderzoekslijn. Dit zal leiden tot verdere aanscherping in beoordelingscriteria en -formulieren.

Het LPO-onderzoeksrapport wordt door twee onafhankelijke beoordelaars beoordeeld. Alle LPO-examinatoren zijn geschoold en vergelijken in specifieke kalibreersessies hun beoordelingen. De richtlijnen voor begeleiding en beoordeling van deze afstudeeronderdelen zijn beschreven in de afstudeerhandleiding. De drie eindwerken dekken alle zeven competentiegebieden en de Dublin-descriptoren. Alle drie moeten met een voldoende worden afgesloten voor diplomering.

Lectoren en hoofddocenten zijn betrokken bij de beoordeling en evaluatie van het LiO-praktijkonderzoek, de beoordelingscriteria en de onderzoekslijn in zijn geheel.

Het panel constateert dat de opzet van de onderzoekslijn is versterkt. Dit moet, met verdere doorvoering in het derde en vierde studiejaar, nog verder doorwerken in kwaliteit van de studentonderzoeken. De lijn van reflectieve practitioner is helder, maar komt nog niet goed tot uiting in de beoordelingsrubrics. De relatie tussen de interventiecyclus en de rubric voor eindbeoordeling moet explicieter worden gemaakt.

Bekwaamheidsproef 2 (BP2) is geen onderdeel van het afstuderen, maar wordt gezien als een startassessment voor de afstudeerfase. In de bekwaamheidsproeven toont de student zijn ontwikkeling als vakleraar aan de hand van het vakdidactisch dossier. Het vakdidactisch dossier is een verzameling van alle vakdidactische activiteiten die de student hanteert en uitwerkt tijdens zijn studie. Voor de BP-assessments selecteert de student de producten die zijn ontwikkeling onderbouwen en reflecteert daarop en op de gemaakte keuzes. Bekwaamheidsproef 2 wordt gezien als een zeer belangrijke drempeltoets (go/no-go) voor het functioneren in de praktijk. Daarom wordt altijd een veldassessor ingezet bij het assessmentgesprek bij bekwaamheidsproef 2. Studenten krijgen vanuit bekwaamheidsproef 2 feedback op hun functioneren, gerichte leerpunten voor de afstudeerfase en een oordeel of zij geschikt zijn voor het beroep en de beroepspraktijk.

In bekwaamheidsproef 3 laat de student zien op hoog niveau te kunnen reflecteren en de verworven kennis en inzicht zelfstandig te kunnen toepassen. Eén opleidingsassessor beoordeelt het eindportfolio en voert, samen met de stagebegeleider en de student, een eindportfoliogesprek.

De kwaliteit van de visiewerkstukken (onderdeel van het portfolio dat ten grondslag ligt aan het BP3-eindassessment) wisselde bij veel opleidingen. Door het gebruik van een externe assessor bij bekwaamheidsproef 2 en niet bij bekwaamheidsproef 3, lijkt bekwaamheidsproef 3 voor studenten minder belangrijk in verhouding tot de andere afstudeeronderdelen. Vooral nog speelt het assessment einde jaar 3 (BP2, LiO-bekwaam) een grotere rol in de beleving van studenten dan bekwaamheidsproef 3. Het panel vindt dat bekwaamheidsproef 3, als proeve van bekwaamheid van het leraarschap, in de nieuwe afstudeeropzet sterker mag worden aangezet met een duidelijkere koppeling tussen de eindtermen en de beoordelingscriteria. Hiermee kan de groei van de student in het laatste studiejaar tot een beginnend beroepsbeoefenaar duidelijker worden gepositioneerd.

Het visiedocument kent geen duidelijke inhoudelijke criteria en lijkt vooral beoordeeld te worden op congruentie: kan de student zijn visie waarmaken vanuit producten en lessen die hij wil verzorgen. De opdracht Visie kan meer geëxpliciteerd worden in de relatie tussen bekwaamheidsproef 2 en bekwaamheidsproef 3.

Functioneren van afgestudeerden

Uit gesprekken en evaluaties blijkt dat alumni en het werkveld zeer tevreden zijn over het niveau van de opleiding en van de afgestudeerden. Opleidingsscholen nemen graag afgestudeerden aan en gaan zelfs verder door studenten tijdens de stage al banen aan te bieden. Dat laatste is een zorgelijk punt voor de doorstroming van de studenten. Studenten worden onder meer gekwalificeerd als kritisch, vaardig, praktisch, realistisch en in het bezit van reflectief vermogen. Alumni beoordelen de inhoud met een score 3,5 van maximaal 5, de theoretische kennis met een score 4,0 van maximaal 5 en de beroepskwalificaties met een score 4,4 van maximaal 5. Alumni zijn van mening dat studenten beter kunnen worden voorbereid op het werken in de Amsterdamse grootstedelijke context en dat de diepgang van de opleiding iets verhoogd kan worden. Deze punten worden met de curriculumvernieuwing opgepakt. Begeleiders en beoordelaars bevestigen dat de kwaliteit van de portfolio's zich snel positief ontwikkelt. Ook de praktijkonderzoeken worden geleidelijk beter. Per januari 2015 is een onderzoekscoördinator aangesteld die waakt over de inhoud van de onderzoeksleerlijn in overleg met lectoren, hoofddocenten, kenniscentrum en curriculumcommissies.

Conclusie standaard 4

Het panel concludeert dat de afstudeerfase wordt afgesloten met meerdere afstudeerproeven die een brede dekking geven van de vakspecifieke aspecten, het onderzoekend vermogen, het denkniveau en de ontwikkeling van de beroepsrol bij studenten. Het werkplekleren en het praktijkonderzoek hebben een duidelijke plaats. De bekwaamheidsproef 3 heeft voor het panel een minder duidelijke plaats. De onderdelen vanuit het portfolio, waaronder het visiestuk, zijn essentieel voor de ontwikkeling tot startbekwame leraar. De beoordeling daarvan kan volgens het panel zwaarder worden aangezet, zodat het ook door studenten als een eindmeting wordt ervaren. Het panel verwacht dat de curriculumvernieuwing (invoering beroepsopdrachten en versterking onderzoeksleerlijn) zal bijdragen tot betere kwaliteit van de eindwerkstukken van de studenten.

Uit gesprekken met alumni en werkveldvertegenwoordigers blijkt dat alumni gewild zijn in het werkveld en in het algemeen hun plek vinden in de scholen.

Verdere uitwerking per opleiding is beschreven in het hoofdstuk 'Nadere onderbouwing opleidingsspecifieke aspecten', waar ook het oordeel per opleiding is beschreven.

Nadere onderbouwing opleidings specifieke aspecten

De deeltijdopleidingen zijn qua inhoud en toetsing gelijk aan de voltijdprogramma's. De volgorde van onderdelen kan verschillen. Soms zijn onderdelen gecompriemd. Voortbouwend daarop zijn onderstaande beschrijvingen en beoordelingen geldend voor zowel de voltijd- als de deeltijdopleidingen, tenzij specifiek anders vermeld.

Nederlands

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

Beroepsbeeld

De aandacht vanuit de HvA voor de grootstedelijke context krijgt vorm in het bewustzijn van studenten voor de grote diversiteit aan leerlingen in een stad als Amsterdam. Het curriculum besteedt aandacht aan de meertaligheid bij veel leerlingen en de implicaties hiervan voor de invulling van het vak Nederlands. Daarnaast wordt er extra aandacht besteed aan leesdidactiek en drama.

De opleiding gebruikt haar brede werkveldcontacten, zowel regionaal als nationaal, voor de validatie van het beroepsbeeld en de competenties. Deze verloopt onder andere via de Stichting Lezen, Amsterdamse organisaties als de Academie van de Stad, het Landelijk Vakoverleg van de tweedegraads lerarenopleidingen, de LKB en LKT-redacties en het Platform Taalgericht Vakonderwijs. De opleiding is bezig met de vorming van een vaknetwerk voor een meer formele validatie van het curriculum en het eindniveau. In dit vaknetwerk krijgen alumni en praktijkbegeleiders zitting. Het panel constateert dat de samenwerking met het werkveld goed is.

Eindkwalificaties

De vakspecifieke uitwerking van competentie 3 (vakinhoudelijke en didactische competentie) richt zich in het bijzonder op leesdidactiek, taalgerichte didactiek en de didactische vaardigheden die studenten moeten beheersen om (reguliere) leerlingen met een meertalige achtergrond te ondersteunen.

Profilering

In de (rand)stedelijke context waarin de HvA opereert vindt de opleiding Nederlands de aandacht voor leesvaardigheidsdidactiek van groot belang evenals het belang van gedifferentieerd lesgeven. Dit komt bij de curriculumontwikkeling tot uiting in het speerpunt leesdidactiek. Dit is gebaseerd op diverse onderzoeken van de Inspectie en Pisa⁷ die aantonen dat veel vmbo-leerlingen in de basis- en beroepsgerichte leerweg een achterstand hebben bij tekstbegrip en leesvaardigheid.

Om dit speerpunt goed vorm te geven onderhoudt de opleiding warme contacten met de Stichting Lezen, en werkt samen met andere Amsterdamse stichtingen en instituten. Dit krijgt bijvoorbeeld vorm in de participatie van eerstejaarsstudenten in een leesbevorderingsproject voor vmbo-leerlingen.

⁷ Pisa: Programme for International Student Assessment

Conclusie standaard

Het panel vindt dat de opleiding goed in staat is haar beroepsbeeld en eindkwalificaties scherp te houden en te valideren. De opleiding beschikt over een breed netwerk om dit goed uit te voeren en investeert met het vaknetwerk in verdere formalisering van deze contacten. De profilering op meertaligheid en leesvaardigheidsdidactiek past goed bij de grootstedelijke context.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed**.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De landelijke kennisbasis is uitgangspunt voor de curriculumontwikkeling. De kennisbasis Nederlands is opgebouwd uit vijf domeinen: 1) vakdidactiek, 2) taalvaardigheid, 3) taalbeschouwing, 4) fictie en 5) professionele context. De domeinen zijn verder uitgewerkt in elf hoofdthema's.

De vereiste vakdidactische kennis wordt opgebouwd via een vakdidactieklijn Nederlands bestaande uit vier modules (één in elk studiejaar). Daarnaast besteden alle vakinhoudelijke modules aandacht aan het didactiseren van de aangeboden inhoud, bijvoorbeeld in de profielvakken en in het vak 'Jeugdliteratuur'. Ook in de algemeen didactische modules (in de persoonlijke en professionele ontwikkelingslijn, nieuwe curriculum voltijd) wordt zoveel mogelijk gewerkt met vakspecifieke voorbeelden en materialen. Tot slot krijgt leesdidactiek, het speerpunt van de opleiding, extra aandacht in de tweedejaarsmodule 'Leesdidactiek van fictie en zakelijke teksten'. De opleiding vindt het belangrijk dat studenten diverse didactische instrumenten kunnen inzetten om zwakke lezers te begeleiden.

Domein 2 (taalvaardigheid) wordt met name gedekt door modules gericht op de verschillende taalvaardigheden, bijvoorbeeld de modules 'Lees- en schrijfvaardigheid' en 'Mondelinge interactie'. De domeinen 3 en 4 worden respectievelijk gedekt door de fictielijn in het curriculum (bijvoorbeeld modules 'Literatuurgeschiedenis', 'Crossmediaal vertellen') en de taalkundelijn (bijvoorbeeld modules 'Grammatica' en 'Taalwetenschap').

Aandacht voor domein 5 is vervlochten in het hele curriculum in de algemene beroepsvoorbereiding (ABV, oude curriculum) en de persoonlijke en professionele ontwikkelingslijn (nieuw curriculum).

Het nieuwe curriculum heeft een sterke samenhang tussen de beroepsopdrachten (gericht op de generieke kennisbasis) en de vakdidactische lijn. Zo leren studenten in beroepsopdracht 2 hoe ze een les Nederlands kunnen opbouwen, met input vanuit lessen Vakdidactiek. Studenten maken bijvoorbeeld een woordenschatles en een grammaticales. De ontwikkeling en invoering van de beroepsopdrachten lopen parallel met de herziening van de vakdidactische lijn.

In het nieuwe curriculum is er specifieke aandacht voor het maken van toetsen (aanbeveling vanuit de vorige visitatie). Studenten leren dit in beroepsopdracht 4 (tweede semester tweede jaar) met input vanuit module Vakdidactiek 2 met aandacht voor toetsing en toetsconstructie.

Het panel heeft vertrouwen in de kennisbasis en de wijze waarop deze in het curriculum is opgebouwd. Docenten hanteren een opleidingsspecifieke wiki-database voor studenten met extra woorden voor de kennisbasis. Docenten weten waar knelpunten zich kunnen voordoen en sturen daar gericht op. De opleiding maakt gebruik van relevante en up-to-date literatuur. Men hanteert de standaardboeken voor de leraar en het vakgebied.

Onderzoek(svaardigheden)

De onderzoekslijn krijgt vorm in de beroepsopdrachten en heeft een vakdidactische invulling. De onderzoeksopdrachten vertonen een opbouw van eenvoudig naar complex. In beroepsopdracht 1 portretteren studenten een school op basis van (onder andere) een documentanalyse. Studenten werken hiermee aan hun pre-onderzoeksvaardigheid op het gebied van bronnen zoeken, selecteren en verwerken. Vervolgens leren studenten in de beroepsopdrachten 2 en 3 onderzoeksinstrumenten te gebruiken, selecteren en eventueel te bewerken, zoals een interviewleidraad en een observatieschema voor de taakgerichtheid van leerlingen. In het laatste onderdeel van de onderzoekslijn, het LiO-praktijkonderzoek, werken studenten in groepen aan hun afstudeeronderzoek. Studenten hebben relatieve vrijheid in de keuze van hun onderwerp. Docenten sturen licht op vakdidactische thema's die aansluiten bij de expertise van de desbetreffende begeleiders.

Het panel vindt het positief dat de onderzoekslijn in het hele curriculum is ingebracht en is versterkt. Studenten leren stapsgewijs praktijkgericht onderzoek op te zetten en uit te voeren. Deze lijn wordt in het nieuwe curriculum stevig ingezet en het panel heeft daar vertrouwen in.

Internationalisering

De opleiding heeft een uitwisseling met de Arteveldehogeschool in Gent. Derdejaarsstudenten en docenten gaan naar Gent en verzorgen workshops voor de Vlaamse studenten. Het tegenbezoek van Gent had in 2014-2015 als thema 'urban education'. De opleiding ontvangt sinds twee jaar ook studenten uit de Arteveldehogeschool in Gent. Sommigen van hen volgen colleges aan de HvA en lopen stage op een Amsterdamse school.

Voor de opleiding Nederlands zijn er niet veel studenten die kiezen voor een buitenlandse stage. Het gaat om ongeveer één tot twee studenten per jaar, in landen als België en Suriname.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

De opleiding maakt gebruik van gangbare didactische concepten als actief leren en samenwerkend leren. Docenten hanteren duidelijk het principe van de 'dubbele bodem'. Zij hanteren werkvormen die studenten en alumni ook tijdens stages en werk kunnen toepassen. Studenten en alumni zijn hier duidelijk positief over. Voorbeelden zijn: debatvormen bij de module 'Mondelinge interactie', 'modellen' (hardop zinsontleden) bij grammatica. Docenten laten duidelijk zien wat zij van studenten verwachten.

Het panel vindt dat de opleiding gevarieerde (vakdidactische) werkvormen hanteert, bijvoorbeeld 'congres spreken', woorden in het wild (gedicht van in het veld gefotografeerde woorden), poëziefashmob, webquest historiciteit, omzetten van literatuur in creativiteit, het grote uitgeverijspel, het promoten van een boek en chambersgesprek over een jeugdboek.

Uit evaluaties blijkt dat deeltijdstudenten en alumni tevreden zijn over de werkvormen die gebruikt worden, over de inhoudelijke kwaliteit van studiematerialen en de mate waarin het geleerde toegepast kan worden in de praktijk. Voor voltijdstudenten is de overgang vanuit de vooropleiding vaak pittig. Deeltijdstudenten adviseren om in de toekomst meer hoorcolleges digitaal beschikbaar te stellen, zodat zij deze meer in eigen tijd en in eigen omgeving kunnen volgen. Het panel merkt aansluitend op, dat dit meer mogelijkheden biedt om tijdens de bijeenkomst de leerstof gericht te verduidelijken en/of te verdiepen. Dit past bij het voornemen van DOO tot meer maatwerk en flexibilisering van de deeltijdopleidingen.

De opleiding stelt dat de eerste resultaten van de invoering van de SKC duiden op een voorzichtig positiever oordeel van voltijdstudenten over de aansluiting tussen de vooropleiding en de inhoud van de opleiding Nederlands.

Instream en leerroutes

De SKC Nederlands heeft drie verschillende onderdelen: een tentamen over de lesstof van proefcolleges, een schrijfopdracht die thuis is voorbereid en ter plekke is gemaakt, en een individueel gesprek met een docent van de opleiding. Ter voorbereiding lezen studenten thuis een aantal artikelen gericht op het schoolvak en het docentschap.

Deeltijdstudenten voeren, naast het doorlopen van de SKC, ook een intakegesprek gericht op motivatie, eerder behaalde relevante diploma's en ervaringen. Dit kan leiden tot een aanvraag voor vrijstelling bij de examencommissie. Tijdens de deeltijd-SKC-dag hebben belangstellenden de mogelijkheid om te spreken met deeltijdstudenten die het eerste jaar volgen. Zo kunnen ze een reële inschatting maken van de combinatie studie-werk-privé.

De opleiding Nederlands kent een eenjarige kopopleiding, een zij-instreamtraject en een verkorte vwo-route (in ontwikkeling). In een honourstraject worden twee modules aangeboden gericht op verdere verdieping. Vanaf 2015-2016 participeert de deeltijdopleiding Nederlands in het domeinbrede project gericht op flexibilisering. De opleiding biedt versnelde trajecten aan. Deze trajecten zijn nog niet optimaal qua studeerbaarheid en vergen nog verdere ontwikkeling met meer inzet van ICT.

De verkorte vwo-route Nederlands is gestart in september 2015. De driejarige route is een geïntensiveerd opleidingsprogramma voor voltijdstudenten (180 studiepunten). In een aantal nieuwe modules worden kennis en inzicht uit het reguliere programma samengevoegd en gecomprimeerd. Enkele beroepsopdrachten zijn samengevoegd. De vwo-route dekt de generieke en vakspecifieke kennisbases. Studenten nemen ook deel aan de landelijke kennistoets als voorwaarde voor diplomering.

De opleiding biedt een extracurriculair honourstraject aan voor studenten die aan bepaalde voorwaarden voldoen en extra willen worden uitgedaagd. Dit honourstraject is op DOO-niveau georganiseerd. In 2014-2015 namen hieraan twee voltijdstudenten Nederlands deel. Een docent Nederlands is betrokken bij de organisatie.

Afstudeerrichtingen

Met ingang van collegejaar 2015-2016 moeten studenten Nederlands kiezen voor de afstudeerrichting 'algemeen vormend onderwijs' (havo/vwo) óf '(voorbereidend) beroepsonderwijs' (vmbo/mbo).

Deze afstudeerrichtingen worden gepositioneerd in het vierde jaar: in de LiO-stage (24 EC), het LiO-praktijkonderzoek (9 EC), de beroepsopdracht (leraar in de school, 6 EC), in de 18 EC vakspecifieke onderdelen en in het afstudeerdossier (3 EC). De vakspecifieke onderdelen zijn in ontwikkeling.

De opleiding biedt nu al korte profileringsprogramma's (6 EC) aan in het derde studiejaar. Voor het (v)mbo-profiel zijn dit de modules 'Lezen in het vmbo' en 'Taal in het mbo'. Deze modules zijn gericht op vakdidactiek en voor een integratieve benadering gekoppeld aan beroepstaken in het mbo. Het havo/vwo-profiel heeft de vakinhoudelijke modules 'Taalwetenschap 2' en 'Woord en Beeld', met aandacht voor taalbeschouwing en voor de werking van beelden bij tekst.

Het panel constateert uit gesprekken dat de huidige studenten nog onvoldoende worden begeleid in het keuzeproces voor de afstudeerprofilering. Die keuze wordt grotendeels bepaald door de LiO-plaatsing en de roostertechnische haalbaarheid en nog niet zozeer door de inhoudelijke voorbereidende modules. Ook constateert het panel dat de mbo-ervaring onder docenten vergroot kan worden met het oog op de ontwikkeling en invoering van de afstudeerrichtingen. De opleiding lijkt meer gefocust op de havo/vwo afstudeerrichting. Veel studenten geven er de voorkeur aan dat ze voor beide richtingen worden opgeleid en werkzaam kunnen zijn op beide typen onderwijs.

Begeleiding

Studenten, alumni en docenten oordelen in de gesprekken met het panel positief over de stage- en studiebegeleiding. Studenten typeren de docenten als zeer betrokken, goed bereikbaar en zorgzaam. De stagebegeleiding is ingericht vanuit de opleidingsscholen. De opleiding heeft een vaknetwerk van stagebegeleiders Nederlands opgericht, die actief is op zowel opleidingsscholen als niet-opleidingsscholen, met het doel om de banden tussen het leren op de opleiding en in de school te versterken en de begeleiding op elkaar af te stemmen.

Studenten met veel taalproblemen krijgen tijdens de SKC het advies niet aan de opleiding te beginnen. In het eerste studiejaar worden de studenten intensief begeleid bij hun schrijfvaardigheid (dit blijkt voor veel studenten het grootste struikelblok). Alle studenten worden bij het vak 'Lees- en schrijfvaardigheid' getoetst op B2-niveau.

Sinds 2014 zijn er specifieke bijeenkomsten om studenten voor te bereiden op de LKT. Vanaf volgend jaar zullen studenten intensiever worden begeleid in de voorbereiding op de LKT, via een wekelijks college.

Studenten en langstudeerders die problemen hebben met het afstudeeronderzoek worden door de begeleiders toegewezen aan een externe docent voor extra begeleiding.

Docenten

De opleiding wordt verzorgd door een team van twintig docenten. Het panel is overtuigd van de goede kwaliteit van het team. Zij dekken de benodigde kwaliteiten en vakgebieden. Drie opleiders zijn gepromoveerd. Vijftien opleiders bezitten een didactische aantekening (eerstegraads bevoegdheid of pedagogisch getuigschrift voor het hoger onderwijs), één opleider is bezig de didactische aantekening te behalen. Eén opleider is bezig met een masteropleiding.

De twee logopedistes en twee dramadocenten, behorend bij het team Nederlands zijn niet in bezit van een masterdiploma, maar hebben een didactische aantekening (eerstegraads bevoegdheid). Eén docent is bezig met de VELON-registratie, twee docenten zijn geregistreerd. Aandachtspunt in het team is de ervaring met en de aandacht voor het vmbo. Er zijn voldoende docenten voor de onderwijsuitvoering. De ervaren werkdruk is hoog, mede door de doorgevoerde vernieuwingen en de veranderingen in het team. Daardoor verlopen nog niet alle processen optimaal, zoals standaard een tweede docent betrokken bij toetsontwerpen vooraf (zie standaard 3).

Het panel vindt dat er veel wordt gedaan aan professionalisering. Dit krijgt vorm via externe en interne scholing en via bijdragen aan conferenties en landelijke bijeenkomsten. Er wordt geïnvesteerd in onder andere onderwijskundige- en toetsexpertise (VELON, BKE/SKE) en expertise gericht op onderwijsvernieuwing en studentbegeleiding en in onderzoekscapaciteiten. De opleiding besteedt veel aandacht aan teamprofessionalisering, aangezien de teamsamenstelling drastisch is gewijzigd ten gevolge van pensioneringen en door de toename van het aantal studenten. Het team is in korte tijd vernieuwd. De teamvorming wordt begeleid door een externe coach. Dit traject is gekoppeld aan de vernieuwing van het curriculum. Veel docenten doen praktijk- en begeleidingservaring op bij de begeleiding tijdens stages. Een derde van de docenten heeft actuele of recente werkervaring in het scholenveld. Acht docenten zijn instituutsopleider op een opleidingsschool en een dag per week fysiek aanwezig op de opleidingsschool. Zes docenten participeren in een professionaliseringstraject voor LPO-begeleiders (LPO staat voor LiO-praktijkonderzoek). De hoofddocent is als onderzoeker verbonden aan het Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding. Twee opleiders zijn betrokken bij projecten gericht op de begeleiding van startende leraren op vo-scholen.

Uit de NSE 2014 blijkt dat zowel voltijd- als deeltijdstudenten tevreden zijn met de kwaliteiten van het docententeam. Vooral de inhoudelijke deskundigheid wordt hoog gewaardeerd (scores boven 4,0). In de gesprekken met het panel oordelen studenten positief over de betrokkenheid, aanspreekbaarheid, kleinschaligheid, goede voorbereiding op de praktijk en de persoonlijke en zorgzame aandacht. Ditzelfde geldt voor de begeleiding en de feedback van docenten. Alumni melden dat docenten een voorbeeldrol vervullen in de hantering van gevarieerde werkvormen en de positieve benadering naar leerlingen.

Teamleden geven in gesprek met het panel aan dat de werkdruk in balans is en dat daarover goed wordt gecommuniceerd met het opleidingsmanagement. Dit resulteert onder meer in extra toekenning van docenturen en uren voor professionalisering. Docenten ervaren veel ruimte voor interne scholing.

Voorzieningen

Eén van de docenten van de opleiding heeft bijzondere expertise op ICT-gebied en ondersteunt de collega's bij de inzet van ICT in het onderwijs. Ter illustratie van het gebruik van ICT in de opleiding: in beroepsopdracht 4 (tweede semester tweede jaar) is er specifieke aandacht voor ICT en onderwijs. Studenten Nederlands ervaren zelf ook hoe zij kunnen werken met ICT. Bij 'Jeugdliteratuur' maken ze JLIP-CLIPs (JLIP staat voor 'JeugdLiteratuur In Perspectief'). Deze informatieve filmpjes dienen als illustratiemateriaal voor de leerstof van het tentamen. Ook vindt er bij het vak 'Jeugdliteratuur' een Skypegesprek plaats met een jeugdboekauteur.

Conclusie

De samenhang in het curriculum is duidelijk versterkt. In het oude curriculum stonden onderdelen enigszins los van elkaar en moesten studenten zelf de samenhang aanbrengen. In het nieuwe curriculum is de samenhang met de beroepsopdrachten en de persoonlijke en professionele leerlijn concreter ingebracht. De getoonde verbetering in de eerste leerjaren ziet er veelbelovend uit. Het panel is positief over de verbinding tussen theorie, praktijk en onderzoek in het nieuwe curriculum. Verdere doorwerking in de eindfase van de opleiding zal de komende jaren moeten blijken. Het docententeam kent een goede kwaliteit. Veranderingen in het team worden goed begeleid met extra coaching en aandacht voor professionalisering. Docenten vervullen duidelijk een voorbeeldrol naar studenten en alumni.

Aandachtspunten voor de opleiding zijn het verder doorzetten van de integratie theorie-praktijk en de doorvoering van de onderzoeksleerlijn.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 3 Toetsing

Toetsuitvoering

De opleiding Nederlands hanteert het toetskader van DOO. Voorbeelden van vakspecifieke toetsvormen zijn:

1. Bij 'Vakdidactiek 2' schrijven studenten een brief aan een uitgever. Ze analyseren een lesmethode en evalueren hoe de vaardigheden in de methode aan bod komen. In de brief geven studenten adviezen ter verbetering. Daarbij baseren zij zich op gelezen literatuur;
2. De toets schrijfvaardigheid is gericht op constructive alignment. Studenten geven elkaar feedback op teksten die zij in de colleges schrijven (diverse genres). Ook voor het tentamen noteren studenten feedback op de tekst van een fictieve medestudent, met behulp van hetzelfde feedbackformulier als ze in de colleges hebben gebruikt en schrijven ze een adviestekst aan de fictieve student;
3. Diverse schrijfproducten: essay, interview, visiestuk, beschrijving van lessenserie (met opzet, theoretische onderbouwing, uitvoering, reflectie);
4. Theatrale uitvoering van een zelfgeschreven toneel- of theaterscène.

In het nieuwe programma wordt met de beroepsopdrachten geïntegreerd getoetst. In beroepsopdracht 3 (BO 3, 'Leren van leerlingen en effectieve interactie') ontwerpen studenten een serie activerende vaardigheidslessen. Studenten doen verschillende (onderzoeks)-opdrachten gericht op effectieve interactie (bijvoorbeeld een vergelijking van de taakgerichtheid van leerlingen bij twee verschillende activerende werkvormen). Ze maken daarbij gebruik van de parallel gegeven module 'Vakdidactiek 2' (hoofdvaardigheden). De zelfontworpen lessen worden vervolgens op de stageschool uitgevoerd. Op deze manier wordt een brug geslagen tussen de generieke beroepsontwikkelingslijn (BO 3), de vakdidactieklijn (Vakdidactiek 2) en werkplekleren.

Het panel vindt de kwaliteit van de toetsing adequaat. Toetscriteria zijn helder. Uit de NSE blijkt dat studenten de nieuwe vormen van toetsing positief beoordelen (scores 3,5 vt en 3,7 dt). Het panel vraagt aandacht voor de toepassing van het vierogenprincipe. Dit vindt nu na de toetsing plaats en levert achteraf feedback op voor de verbetering van de toetsing. Het panel raadt aan dit weer vooraf te laten plaatsvinden, Dit past bij het voornemen van de opleiding om in de toekomst weer meer intensief gebruik te maken van toetsmatrijzen. Docenten worden hiertoe geschoold.

De landelijke kennistoets dekt de delen van de landelijke kennisbasis: vakdidactiek (differentiatie naar doelgroepen); taalbeschouwing (taalstructuren en welgevormdheid; taalverwerving, taalgebruik en taalvariatie); fictie (literaire/fictionele teksten). In totaal is 70 procent van de studenten geslaagd, maar voor een groep van acht langstudeerders is de LKT een struikelblok. Zij krijgen gerichte begeleiding, naast het wekelijkse LKT-voorbereidingsuur.

Borging kwaliteit toetsing

Professionalisering van examinatoren (BKE/SKE) staat gepland voor 2015-2017. Uit gesprekken en notulen blijkt dat docenten elkaars toetsen en toetsmatrijzen kritisch van feedback voorzien. In het vorige jaar zijn alle toetsen door minimaal twee collega's gezien en becommentarieerd. De beoordeling van de stages wordt afgestemd tijdens bijeenkomsten van het netwerk van stagebegeleiders, ter versterking van de kwaliteit van de input van werkbegeleiders. Er is meer aandacht voor systematischer onderzoek waarom bepaalde toetsen als te makkelijk of als te moeilijk ervaren worden.

Conclusie

Met de vernieuwing van het curriculum is ook de toetsing vernieuwd. Er wordt meer geïntegreerd getoetst waarbij studenten meer gericht werken aan authentieke beroepsproducten. Dit sluit aan op de beroepspraktijk. De toetsen zijn gevarieerd en adequaat. Studenten weten waar ze aan toe zijn, de criteria zijn helder. Het panel adviseert de kalibratiesessies en gerichte scholing voort te zetten. Het vierogenprincipe kan in de toetsontwerpfase meer worden gehanteerd, zodat ook het werken met toetsmatrijzen beter tot zijn recht komt.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties

Afstudeerfase

Het panel heeft van iedere opleiding een selectie aan eindwerkstukken ingezien (zie bijlage 7) en vindt dat het niveau daarvan voldoet. De vakdidactische en werkplekklaren-dossiers vertonen een goed niveau. De onderzoeksverslagen zijn van voldoende niveau. De kwaliteit van de bekwaamheidsproef en de visiewerkstukken (BP3) wisselde en lijkt wat ondergesneeuwd bij de andere afstudeeronderdelen. Het panel vindt dat de bekwaamheidsproef 3 in de nieuwe afstudeeropzet sterker mag worden aangezet met een duidelijkere koppeling van de BP3-eindtermen aan de beoordelingscriteria.

In 2014-2015 zijn alle LPO-begeleiders Nederlands geschoold in het gebruik van de nieuwe eindcriteria voor het afstudeeronderzoek. Deze zijn samen met het kenniscentrum ontworpen. Docenten nemen deel aan tweemaandelijks kalibreersessies waarin ze hun beoordelingen met elkaar vergelijken.

Het panel is positief over de wijze waarop beoordeling van de afstudeeronderzoeken plaatsvindt. In de startfase krijgen studenten een go/no-go-oordeel op hun vraagstelling en ontwerp. Dit wordt door twee beoordelaars uitgevoerd, net als de eindbeoordeling.

In de deeltijdopleiding draait een pilot met het nieuwe LPO-traject. Daarbij werken studenten in tweewekelijkse bijeenkomsten in groepen aan hun afstudeeronderzoek. Elke groep heeft een centraal onderzoeksthema, dat aansluit bij de expertise van de docentbegeleider.

De hoofddocent is als onderzoeker verbonden aan het Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding (lectoraat 'Maatwerk in leren en instructie'). Zo zijn deeltijdstudenten ook direct betrokken bij onderzoek van het kenniscentrum. Door de aanpak ontvangen deeltijdstudenten intensievere begeleiding dan bij een individueel traject. Studenten steunen elkaar zowel op proces- als op productniveau. Met de nieuwe werkwijze wordt de werkdruk van de begeleiders verlaagd. Aan het einde van het jaar zal de vernieuwde aanpak geëvalueerd worden. Bij een positieve evaluatie (door zowel studenten als docenten) zal deze aanpak in een later stadium ook starten in de voltijdopleiding. Een bijkomend voordeel is dat met deze opzet de opleiding haar banden met het Kenniscentrum Onderwijs en Opvoeding versterkt.

In de voltijdopleiding worden studenten in afstudeergroepen begeleid. Ze kiezen hun eigen onderwerpen in samenspraak met de opleiders en de stagescholen. Ze lezen elkaars onderzoekopzetten en theoretische kaders en leveren feedback op elkaars teksten. Onderling contact via Facebook wordt als extra stimulans ervaren.

Het panel is positief over de strakke begeleiding. Studenten kiezen uit vier thema's waaronder fictie en reflecteren op schrijfopdrachten. In de tweewekelijkse groepsbegeleiding ontvangen studenten snel en gericht feedback.

De opleiding verwacht dat met de inbedding van de onderzoekslijn in de beroepsopdrachten studenten meer opbouw gaan ervaren in onderzoeksvaardigheden. Op dit punt, zo bleek uit NSE gegevens, was versterking nodig. De eerste resultaten uit 2014 geven een verbetering aan in de waardering voor onderzoeksvaardigheden.

Functioneren afgestudeerden

Uit gesprekken met alumni en werkveldvertegenwoordigers blijkt dat studenten goed functioneren in de scholen. Studenten en alumni Nederlands zijn tevreden met het niveau van de opleiding en waarderen de mate waarin de inhoud van de opleiding aansluit bij actuele ontwikkelingen. Zowel voltijd- als deeltijdstudenten vinden dat de opleiding Nederlands hen genoeg voorbereidt op het werken in de Amsterdamse grootstedelijke context. Alumni vinden dat er nog wel een verbetering te maken valt op dit punt. Om dit te bereiken versterkt de opleiding de banden met de stagebegeleiders op de scholen. In bijeenkomsten wordt de inhoud van de opleiding besproken en wisselen begeleiders ervaringen uit over de vakdidactische aspecten en de begeleiding en beoordeling van studenten.

Conclusie

Het panel constateert dat de eindwerkstukken over de gehele linie voldoen aan het verwachte niveau. De opzet en invulling van de visiestukken van studenten (onderdeel van bekwaamheidsproef 3) kan strakker worden getrokken. De opleiding werkt aan verdere afstemming bij de invoering van de nieuwe afstudeerfase, zowel qua begeleiding als beoordeling. Alumni functioneren naar tevredenheid in het werkveld. Ook daar werkt de opleiding aan verdere afstemming met de begeleiders in de scholen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende**.

Aanbevelingen Nederlands

Het panel geeft de opleiding de volgende aanbevelingen mee om de ontwikkeling van de opleiding Nederlands te steunen:

- Stel meer hoorcolleges digitaal beschikbaar voor deeltijdstudenten, zodat zij die meer in eigen tijd en in eigen omgeving kunnen volgen, conform het voornemen van DOO tot meer maatwerk en flexibilisering van de deeltijdopleidingen. De inzet van ICT kan hier positief aan bijdragen, vanuit de ervaring met versnelde trajecten;
- Bied studenten begeleiding bij de keuze van de afstudeerprofilering door in modules meer aandacht te hebben voor de (v)mbo-werkomgeving;
- Zet de integratie van theorie-praktijk verder door, evenals de onderzoekslijn;
- Hanteer het vierogenprincipe en het werken met toetsmatrizen ook voorafgaand aan de toetsafname, tijdens de toetsontwerpfase;
- Versterk de bekwaamheidsproef 3 met een duidelijkere opzet en invulling van de visiestukken van studenten, en afgeleid daarvan heldere richtlijnen voor begeleiding en beoordeling door docenten.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

Beroepsbeeld

De opleidingen Engels en Frans leiden op tot leraar Engels of Frans in de havo/vwo onderbouw of in het (v)mbo. Bij Engels is het specifieke IDEE-programma gericht op het lesgeven in een internationale context in het Nederlands tweetalig onderwijs. Naast de aandacht voor de landelijke generieke en specifieke kennisbases besteden de opleidingen Engels en Frans extra aandacht aan drama en cultuur.

De opleidingen Engels en Frans valideren het beroepsbeeld en de curricula door deze te toetsen aan de meningen van leerkrachten uit het werkveld. Stagebegeleiders en alumni geven gerichte feedback over het beroepsbeeld en de aansluiting op de beroepspraktijk. Beide opleidingen zijn in 2014 gestart met halfjaarlijkse bijeenkomsten van vaknetwerken. Daar worden ervaringen uitgewisseld en ook vernieuwingen in het vak en het curriculum besproken. De opleiding **Engels** is samen met het ICLON⁸ een professionele leergemeenschap (PLG) gestart voor leraren Engels op tto-scholen (tweetalig onderwijs). Zowel de vaknetwerken als de PLG worden ingezet als critical friends voor de validering van de kwalificaties en de curricula, waaronder de afstudeerrichtingen. Het IDEE-programma zal vanaf 2016-2017 opgaan in een nieuw excellentietraject, gericht op lesgeven in tto en internationaal onderwijs. Validering wordt onder andere geborgd door deelname aan de werkgroep lerarenopleidingen internationale routes die door het Europees Platform is opgericht.

Eindkwalificaties

De vakspecifieke uitwerkingen van competentie 3 (vakinhoudelijke en didactische competentie) bevatten gedragsindicatoren voor de vakdidactische competentie van een leraar Engels of Frans.

De eindkwalificaties **Engels** worden extern gevalideerd via de internationale toets Cambridge Proficiency in English (CPE). Deze is onderdeel van de LKT Engels en daarmee een belangrijk onderdeel van de eindkwalificaties Engels. Voor IDEE zal in de vakdidactische competentie ook het competentieprofiel tto-docent worden opgenomen, samen met het toetsingskader lerarenopleidingen internationale routes. Beide kaders zijn afkomstig van het Europees platform. De opleiding heeft ook de eisen van het internationaal erkende taalonderwijscertificaat ICALT opgenomen.

Onderdeel van de eindkwalificaties **Frans** is de Test de Connaissance du Français (TCF) van het Centre International d'Etudes Pédagogiques in Parijs. De opleiding Frans is al tien jaar officieel Centre de Passation TCF. Deze test zal per 2015-2016 deel uitmaken van de LKT. In het kader van de samenwerking met de Universiteit van Lille werkt de opleiding Frans met het European Profiling Grid, een instrument voor het meten van de competenties van aankomende docenten. Het European Profiling Grid (EPG) is een belangrijk nieuw instrument voor het meten van de competenties van aankomende MVT⁹-leraren. Een docent Engels heeft meegewerkt aan de ontwikkeling van het EPG.

⁸ ICLON: Interfacultair Centrum voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Nascholing van de Universiteit Leiden

⁹ MVT: modern vreemde talen

Het EPG wordt gebruikt bij de ontwikkeling van het nieuwe curriculum en biedt een internationale validering. Bij Frans wordt het bijvoorbeeld ingezet in de samenwerking met de Universiteit van Lille.

Naast deze formele validering aan internationaal erkende toetskaders, werken de opleidingen ook veel met meer informele validering via de landelijke vakoverleggen, via het Expertisecentrum MVT en Franse en Engelse organisaties.

Internationalisering

Internationalisering is een van de doelstellingen in de eindkwalificaties en krijgt vorm via docent- en studentactiviteiten. Een deel van de staf van de opleidingen Engels en Frans heeft een internationale achtergrond, waaronder native speakers. Studenten maken verplicht reizen naar doeltaallanden.

Conclusie

De opleidingen Engels en Frans hebben de vakdidactische competentie helder uitgewerkt. De opleidingen beschikken over een breed netwerk, nationaal en internationaal, dat goed wordt ingezet bij de validering van de eindkwalificaties en het beroepsbeeld. Met de vorming van vaknetwerken investeren de opleidingen in verdere formalisering van de werkveldcontacten.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed** voor beide opleidingen.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Opzet programma

Het aantal deeltijdstudenten Frans is gering. Daarom volgen de deeltijdstudenten zoveel mogelijk dezelfde vakken als de voltijdstudenten. Tegelijkertijd moet rekening worden gehouden met grote diversiteit in achtergronden, wat een flexibel programma vereist. Daarom ontwikkelt de opleiding 'toetsen voor de poort', op basis waarvan studenten vrijstellingen kunnen krijgen. Ook worden voltijdmodulen omgevormd tot e-learningmodulen voor de deeltijd en worden de opdrachten gedifferentieerd naar de werksituaties van deeltijdstudenten. De opleiding biedt deeltijdstudenten genoeg mogelijkheden om versneld het programma te kunnen volgen.

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De kennisbasis **Engels** is opgebouwd uit zeven thema's: a) taalvaardigheden, b) taalkundige kennis, c) sociaal-culturele kennis over doeltaallanden, d) Engels als schoolvak, e) het leren van een taal, f) taalachtergrond van de leerlingen en g) vakdidactiek van moderne vreemde talen. Deze thema's worden in specifieke modulen (bijvoorbeeld English Skills) of in leerlijnen (literatuur- en cultuurlijn of taalkundelijn) behandeld. Naast de kennisbasis Engels wordt ook aandacht besteed aan drama, literatuur, cultuur en film. Dit levert een bijdrage aan een brede persoonlijke vorming van studenten en ook van hun leerlingen. De LKT Engels omvat de internationale toets Cambridge Proficiency in English. De gebruikte vakliteratuur is volgens het panel actueel en van voldoende niveau. De lijst bevat zowel Engelstalige als Nederlandstalige literatuur.

In het nieuwe curriculum zijn vakmodulen en vakdidactische modulen gekoppeld aan de beroepsopdrachten. De beroepsopdrachten nemen een centrale plaats in het nieuwe curriculum in. Er wordt daarin zoveel mogelijk gewerkt met vakspecifieke voorbeelden en materialen. Vakdidactiek wordt verder uitgediept in vakdidactische modulen zoals Task Based Learning. In de leerlijn vak en vakdidactiek leren studenten hoe ze kunnen bijdragen aan de persoonlijke vorming van leerlingen via bijvoorbeeld reacties op literatuur of film en via inzet van drama. Het panel vindt de vakdidactische lijn in het nieuwe curriculum duidelijk zichtbaar en voldoende geborgd. De opleiding is bezig de doorlopende leerlijnen verder te expliciteren om de samenhang in het programma en de transfer van theorie naar praktijk te ondersteunen.

IDEE kent een andere opbouw dan de opleiding Engels. Het programma kent vier leerlijnen: a) taalverwerving en taalkunde, b) cultuur en literatuur, c) onderzoek en d) beroepsvoorbereiding. Studenten moeten een breed theoretisch kader kunnen toepassen om oplossingen te vinden voor complexe problemen in de praktijk. Het programma dekt de generieke en vakspecifieke kennisbasis. De literatuurlijst bevat alleen Engelstalige literatuur. Bij IDEE wordt meer aandacht besteed aan tweetaligheid en The Teaching of Literature, vanwege de eisen voor de leraar Engels in het tweetalig onderwijs (tto) en op internationale scholen. De minorruimte wordt ingevuld met een verplichte studieperiode aan een Britse universiteit. De studenten van IDEE zijn in het gesprek met het panel positief over het niveau van de theorie en de koppeling aan de toepassing in de praktijk.

Vanaf 2012-2013 wordt bij de opleiding **Frans** de kennisbasis gebruikt voor curriculumontwikkeling. De kennisbasis Frans is ingedeeld in drie domeinen: taalvaardigheden, taalbeschouwing & vocabulaire en socioculturele kennis. De eerste twee domeinen krijgen vorm in de eerste drie studiejaar in met name de modules Français 1 tot en met 6. Het eindniveau taalvaardigheid wordt getoetst met het TCF. De socioculturele kennis krijgt vorm in een literatuur- en cultuurleerlijn met bijvoorbeeld modulen als Plaisir de lire, Civilisation, Histoire de la littérature, Théâtre en Civilisation et didactique. In het gesprek met het panel gaven enkele studenten aan behoefte te hebben aan meer vakinhoudelijke kennis en vaardigheden om het eigen niveau van Frans te verhogen. De gebruikte vakliteratuur is volgens het panel actueel en van voldoende niveau. Het panel vindt wel dat meer Franstalige literatuur kan worden gebruikt en dat studenten meer op recente, internationale vakdidactische literatuur kunnen worden gewezen.

Het panel herkent een duidelijke vakdidactische lijn in het nieuwe curriculum. De link met vakdidactiek krijgt stevig vorm in het tweede en derde studiejaar. De vakdidactische kennisbasis is in vier domeinen onderverdeeld: Frans als schoolvak, Het leren van een taal, Achtergrond van de leerlingen en Didactiek moderne vreemde talen. In het nieuwe curriculum is bij vakdidactiek meer aandacht gekomen voor grammatica en het ontwikkelen en beoordelen van toetsen (beroepsopdracht 4), evenals meer aandacht voor Franse taalbeheersing. Omdat deeltijdstudenten vaak al in het onderwijs werken en/of met een hoger niveau Franse taalvaardigheden instromen, start in de deeltijdopleiding de vakdidactiek al in het eerste studiejaar, conform de wensen van studenten zoals in de gesprekken is gebleken.

Beroepsvaardigheden

In het huidige (oude) curriculum **Engels** begint de vakdidactieklijn bij het ontwikkelen van lesdoelen, -plannen en -activiteiten, waarbij een onderscheid gemaakt wordt tussen taalsystemen en taalvaardigheden. In het tweede jaar worden verschillende methoden voor lesplanning toegepast.

In het derde jaar wordt dit uitgebreid met ontwerpvarianten van Engelse taallessen. Er komt dan meer nadruk te liggen op taalvaardigheden en speciale behoeftes van leerlingen. In het nieuwe curriculum wordt gewerkt langs de lijnen van de beroepsopdrachten, waarmee de samenhang tussen de verschillende leerlijnen wordt versterkt.

Het vakprogramma **Frans** is herordend en vernieuwd. In het eerste jaar ligt het accent bij receptieve vaardigheden en lesinrichting. In het tweede jaar verschuift het accent naar productieve vaardigheden met aandacht voor het taalverwervingsproces en de grammatica- en vocabulaire didactiek. Er wordt aandacht gegeven aan het examenprogramma Frans in het vmbo. Met het oog op de doorlopende leerlijn naar Frans in de bovenbouw havo/vwo worden ook de eindtermen en examenprogramma's van havo/vwo bestudeerd. De aandacht voor het toetsen van vaardigheden is toegenomen.

Bij zowel Frans als Engels zijn de beroepsopdrachten verbonden met het werkplekleren om de transfer tussen theorie en praktijk te bevorderen. Tijdens het werkplekleren voeren studenten, naast lesactiviteiten, diverse opdrachten uit.

Studenten van IDEE volgen hun stage bij voorkeur op een tweetalige of internationale school. In het gesprek met studenten vernam het panel dat er in de opleiding veel aandacht voor tweetaligheid is, maar dat studenten nog niet in alle gevallen op een tweetalige school stage kunnen lopen.

Studenten waarderen de praktijkgerichtheid van beide opleidingen. Het panel is van mening dat studenten in ruime mate met de praktijk in aanraking komen en dat het curriculum daar voldoende op is afgestemd. De beroepsopdrachten uit het nieuwe curriculum nemen daarbij een belangrijke plaats in.

Onderzoek(svaardigheden)

De onderzoekslijn bij Engels en Frans maakt deel uit van de beroepsopdrachten en is vakdidactisch van aard. In het eerste jaar portretteren studenten een school aan de hand van documentanalyse. Hiermee leren zij bronnen zoeken, selecteren en verwerken. In het tweede studiejaar gebruiken studenten bestaande instrumenten bij het analyseren van een video-opname van een eigen les waarin zij een vakdidactische interventie toepassen. Resultaten presenteren zij aan docent en peerfeedbackgroep.

IDEE heeft de onderzoekslijn geïntegreerd in het programma en de lijn is sterk gericht op een onderzoekende houding. Alle studenten richten hun afstudeeronderzoek op het thema 'rekening houden met verschillen in linguïstische en culturele achtergronden van leerlingen'.

Bij de opleiding **Frans** zal men de komende jaren thema's voor afstudeeronderzoeken selecteren die zijn gekoppeld aan de expertise van opleiders die afstudeeronderzoeken begeleiden.

Internationalisering

Zowel bij Engels als Frans geldt het principe van 'doeltaal is voertaal', al wordt dat in de ene opleiding verder doorgevoerd dan in de andere. Bij Frans is de voertaal in veel modules, met name de algemene vakken, meestal Nederlands. Wel neemt het gebruik van Frans als voertaal in de hogere jaren toe. Bij Engels is de doeltaal veelal voertaal, behalve bij 'Nederlandse' vakken zoals onderwijskunde. Bij IDEE wordt alleen Engels gebruikt.

Studenten **Engels** maken een reis naar een land waar de doeltaal wordt gesproken, bijvoorbeeld een week in Edinburgh of een semester studie aan een Engelse universiteit. In het nieuwe curriculum wordt een verplichte studiereis in jaar drie gepland. De IDEE-studenten brengen in hun derde jaar één of twee semesters door aan een Engelstalige universiteit waarmee de opleiding een bilaterale overeenkomst heeft. Het programma bij IDEE wordt volledig in het Engels aangeboden.

In het eerste jaar gaan studenten **Frans** drie dagen naar Parijs. Deze reis wordt per 2015-2016 verplicht in het kader van de module 'Civilisation'. Derdejaars studenten organiseren een driedaagse studentenreis naar een Franstalige stad. Studenten Frans kunnen de minorroute vullen met een halfjaar stage in Frankrijk via een tripartiete samenwerking (sinds 2013-2014) met de Taalunie en de Universiteit van Lille. Studenten lopen stage op een Franse middelbare school en verzorgen lessen Nederlands als vreemde taal.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

In het handelen zijn de docenten voorbeeld voor de studenten. Docenten laten duidelijk de link met de vakdidactiek zien volgens het zogenoemde dubbele-bodem-principe. Dit geldt ook voor het principe 'doeltaal is voertaal' (zie hierboven). Docenten hanteren werkvormen die de student ook zelf in de stagepraktijk kan toepassen, en maken studenten attent op deze dubbele bodem.

Docenten **Engels** hanteren een scala aan werkvormen, passend bij de leer- en lesdoelen. Voorbeelden zijn: micro-teaching in de modules vakdidactiek, gebruik van Kahoot als student-response-system, toepassing van samenwerkend leren en het project Tell me about Holland waarbij studenten IDEE tto-leerlingen begeleiden bij het maken van een presentatie over Nederland. Derdejaars studenten werken in het metawerk met de werkvorm self organized learning environment, waarbij zij in groepen een complexe vraag aanpakken en daarbij zelf een werkwijze kiezen.

Docenten **Frans** hanteren onder meer het vier-hoeken-spel, de binnen/buiten-cirkel voor spreekopdrachten, flipping the classroom en dramatechnieken. Deeltijdstudenten Frans zijn enthousiast over flipping the classroom waarmee ze bij beroepsopdracht 3 hebben geëxperimenteerd. Studenten bereiden thuis de theorie voor waarvoor het materiaal online staat, en oefenen in de les met het geleerde.

Instream en leerroutes

De opleidingen Engels en Frans kennen een eenjarige kopopleiding en een zij-instreamtraject op basis van EVC voor deeltijdstudenten. Beide opleidingen bieden een academische leerroute gericht op directe doorstroming naar de master Onderwijskunde bij de UvA. Daarnaast heeft de opleiding Engels het IDEE excellentietraject en het driejarig traject voor vwo'ers, beide gericht op het lesgeven op tto-scholen.

Zowel de opleiding Frans als de opleiding Engels heeft te maken met veel uitvallende studenten in het eerste jaar. Uit de gesprekken die het panel heeft gevoerd, blijkt dat een deel van de studenten voor deze opleidingen kiest om een taal te leren, niet om leraar te worden.

Een ander deel van de studenten gebruikt de propedeuse als toegang tot een universitaire bacheloropleiding Frans of Engels.

Op instituutsniveau is een verplichte studiekeuzecheck ingevoerd om studenten zo goed mogelijk over hun keuze te adviseren. Bij deeltijd resulteert dat in een studiecontract.

Bij de opleiding **Frans** krijgen studenten een studieadvies op basis van twee onderdelen: een taalvaardigheidstoets Frans en een toets vakdidactiek. De laatste sluit aan op een gegeven college en gelezen artikelen. Deeltijdstudenten moeten een motivatiebrief in het Frans schrijven en een individueel gesprek voeren over deze brief en enkele vakdidactische artikelen. Daarbij krijgen zij een gericht intakegesprek, waar ook mogelijkheden tot vrijstellingen worden bekeken.

De opleiding **Engels** heeft afgelopen jaar een numerus fixus ingevoerd voor voltijdstudenten Engels en voor IDEE. Aspirant-studenten vullen een vragenlijst over hun motivatie in en maken huiswerkopdrachten. Ze volgen colleges om een reëel beeld van de opleiding en het niveau te krijgen. Het geheel wordt afgesloten met een toets over vakdidactische onderwerpen en een taaltoets. De uitkomst is bindend wanneer het aantal studenten het aantal beschikbare plaatsen overstijgt. De eerste ervaringen zijn positief. Bij IDEE geldt nog een aanvullende eis: voor toelating tot de hoofdfase moeten studenten de volledige propedeuse hebben afgerond.

Studenten die meer uitdaging aan kunnen, mogen bij Engels deelnemen aan een extracurriculair honourstraject. Deze trajecten zijn individueel op maat ingericht en kennen een verzwaring in de vakinhoudelijke onderdelen. De opleiding Frans biedt een extracurriculair honourstraject aan met vakinhoudelijke verdieping op het gebied van letterkunde

Tijdens de gesprekken met studenten bleek dat verschillende studenten de overgang vanuit havo als pittig ervaren. De ondersteuning in het eerste jaar is hier nu meer op afgestemd. Aan de andere kant voelen studenten met een hoger niveau zich niet altijd voldoende uitgedaagd. Het panel vraagt zich af of meer differentiatie mogelijk is om aan deze geluiden tegemoet te komen. Bij de deeltijd van Frans zijn er bijvoorbeeld mogelijkheden om te versnellen.

Invoering afstudeerrichtingen

In 2016-2017 moeten studenten Frans en Engels in het vierde studiejaar kiezen voor de afstudeerrichting algemeen vormend onderwijs of beroepsgericht onderwijs.

Tot nu toe heeft de opleiding **Frans** niet voor een profilering beroepsonderwijs gekozen, aangezien er nauwelijks Frans werd gegeven in het (v)mbo. Maar nu landelijk afgesproken is dat vmbo-t onderdeel is van de afstudeerrichting beroepsonderwijs, wordt in het nieuwe curriculum een keuze voor een afstudeerrichting mogelijk. Ook de meer generieke onderdelen zullen worden aangevuld met gedifferentieerde opdrachten. De invulling zal ter validering aan externe gremia worden voorgelegd.

De opleiding **Engels** anticipeert al sinds 2006 op de invoering van afstudeerrichtingen met een module waarin de behoefte van een aansluiting op de doelgroep centraal staat, inclusief ontwikkeling van lesmateriaal en uitvoering van lessen. Vanaf 2016 zullen alle 60 EC van het vierde studiejaar ingevuld worden volgens een afstudeerrichting. De plannen en de invulling worden voorgelegd aan het vaknetwerk en de professionele leergemeenschap.

Uit de gesprekken bleek enige verdeeldheid over de noodzaak van afstudeerrichtingen. Het is nu ook mogelijk om via stages, keuzevakken en afstuderen inkleuring voor algemeen vormend of beroepsgericht onderwijs te geven.

Iedereen onderschrijft het belang van aandacht voor beide onderwijsrichtingen, maar studenten willen daar zelf richting aan geven via bijvoorbeeld stages om vooral de breedte van de opleiding te kunnen behouden. De meeste docenten vinden ook dat een verplichte stage in beide onderwijstypen net zoveel kan opleveren als de verplichte keuze voor een afstudeerrichting. Het panel onderschrijft dit standpunt.

Begeleiding

In de opleiding **Frans** is in de begeleiding van de deeltijdstudenten het onderscheid naar jaarlagen losgelaten. Studenten worden op maat begeleid om meer recht te doen aan studenten die versnellen. Ter ondersteuning worden workshops op maat aangeboden rond verschillende thema's die studenten kunnen volgen als ze daar aan toe zijn. De opleiding Frans biedt studenten uit het buitenland gerichte ondersteuning aan door extra aandacht voor de Nederlandse schoolcultuur en bijbehorende taal.

Bij de opleiding **Engels** wordt een vaste groep mentoren in het eerste jaar ingezet om binding, studiehouding en ondersteuning te bevorderen. Verder wordt momenteel ingezet op meer contact in het vierde jaar, bijvoorbeeld in de vorm van wekelijkse bijeenkomsten voor groepjes studenten die bezig zijn met hun afstudeeronderzoek.

De begeleiding van het werkplekleren vanuit het instituut is in handen van de instituutsbegeleider, die geen vakdeskundige is. Studenten zouden liever begeleid worden door vakdidactici. Om hieraan enigszins tegemoet te komen, hebben de opleidingen vakdidactische indicatoren voor competentie 3 ontwikkeld. De beoordeling komt altijd tot stand in overleg met de werkbegeleiders die wel een vakdidactische achtergrond hebben. Bij IDEE begeleidt een docent van IDEE studenten tijdens het werkplekleren. Studenten zijn hierover zeer tevreden.

Beide opleidingen beschikken over vaknetwerken die redelijk functioneren. De werkplekbegeleiders komen enkele keren per jaar naar de hogeschool voor inhoudelijke en procedurele bijeenkomsten. De opleidingen zoeken nog naar manieren om deze bijeenkomsten aantrekkelijker te maken voor de werkplekbegeleiders en zo de betrokkenheid en deelname te vergroten.

Docenten

Bij de opleiding **Engels** heeft een deel van de docenten een internationale achtergrond. Eén docent heeft bijzondere ICT-expertise en ondersteunt collega's bij de inzet van ICT in het onderwijs. Twee docenten (van de 29) zijn gepromoveerd en twee zijn aan een promotie bezig binnen het kenniscentrum DOO. Eén docent is bezig met een masteropleiding. Vrijwel alle docenten zijn eerstegraads bevoegd of in het bezit van een pedagogisch getuigschrift. Eén docent is bezig met de didactische aantekening. Eén opleider is VELON-geregistreerd en een docent is daarmee bezig.

De teams van Engels en IDEE zijn recent gefuseerd en ontwikkelen samen het nieuwe curriculum. Zij worden daarbij ondersteund door een teamcoachingstraject. Dit proces biedt het team de kans zich verder te professionaliseren. Het team is de laatste jaren sterk gegroeid. Het ontwikkelen van het vernieuwingstraject geschiedt daarom vanuit een gedeelde opleidingsvisie, het creëren van een open werkklimaat en het bespreekbaar maken van de cultuur in het team.

Een deel van de docenten **Frans** heeft een internationale achtergrond. De coördinator heeft ervaring op het gebied van ICT-didactiek en ondersteunt collega's bij inzet van ICT in het onderwijs. Vrijwel alle docenten zijn eerstegraads bevoegd (8 van de 9). Een docent is bezig met een promotietraject en een met een masteropleiding. Acht docenten hebben een didactische aantekening, één docent is hiermee bezig. Een docent is VELON-geregistreerd. Vijf docenten hebben in 2014 een online training gevolgd tot beoordelaar TCF. Twee docenten zijn ERK-getraind en erkend als corrector DELF/DALF.

Een docent Frans en de docent van de minor Arabisch zijn werkzaam als instituutsopleider en een dag per week in de scholen aanwezig. Een docent is leraar op een school, drie hebben recente ervaring in het werkveld. In 2014 is een docent aangetrokken met veel ervaring in afstudeerbegeleiding.

Beide docententeams stellen zich lerend op en worden zeer gewaardeerd door studenten. Er is dus sprake van een lerende organisatie die alert is en verbeterpunten serieus oppakt. Docenten zijn een voorbeeld en een inspiratiebron, ook voor alumni die al voor de klas staan. Het panel onderschrijft dat het personeel van hoge kwaliteit is, zowel op het gebied van vakinhoud, als vakdidactiek en interpersoonlijke competenties. Het aantal gepromoveerde docenten is nog beperkt, maar promotietrajecten worden vanuit de opleidingen gestimuleerd. De expertise op het gebied van het begeleiden van onderzoek is in ontwikkeling en wordt ondersteund met een scholingstraject.

Het panel heeft vernomen dat de werkdruk hoog is, maar aanvaardbaar. Het panel wil de werkdruk niet verhogen, maar constateert dat er nog weinig VELON-geregistreerde docenten zijn. Het panel hoopt dat met teamgerichte VELON-trajecten dit aantal vergroot kan worden.

Voorzieningen

De opleiding **Engels** maakt gebruik van Socrative, waarbij studenten actief deelnemen aan de les via laptop, tablet of smartphone. Voor de toetsing van grammatica wordt het toetsprogramma Wintoets gebruikt.

Op de digitale leer- en werkomgeving van de opleiding **Frans** zijn voor voltijd en deeltijd per week de materialen te vinden. In toenemende mate worden met name bij deeltijd learning-apps en tools voor blended learning ingezet, bijvoorbeeld ingesproken powerpoints, weblectures, fora en werkvormen als flipping the classroom. Voor de toetsing van grammatica wordt het toetsprogramma Wintoets gebruikt.

Conclusie

Het panel concludeert dat de kennisbases voor zowel het vakinhoudelijke deel als het taalvaardigheidsdeel en het vakdidactische deel in voldoende mate zijn geïmplementeerd. Het vakinhoudelijke deel bereidt studenten voor op de LKT, maar beperkt zich niet tot 'teaching to the test'. De opleidingen maken hun eigen vakinhoudelijke keuzes.

Het panel is positief over de vernieuwing bij zowel de opleiding Engels als bij de opleiding Frans. De samenhang in de programma's is daarmee helder en zichtbaarder geworden. De beroepsopdrachten vervullen hierbij een belangrijke rol als verbinding tussen theorie, praktijk en onderzoek. De onderzoekslijn is helder en goed geïntegreerd in de curricula.

Het panel heeft waardering voor de aanpak van het hoge aantal uitvallers in het eerste jaar bij **Engels**. De eerste resultaten van de decentrale selectie bij de opleiding Engels en gerichte matching lijken positief.

Het panel vindt de docententeams van hoge kwaliteit. De vakinhoudelijke, vakdidactische en interpersoonlijke competenties worden door studenten en ook door het panel zeer gewaardeerd. Via gerichte scholingstrajecten wordt specifieke expertise opgebouwd, bijvoorbeeld op het gebied van onderzoeksbegeleiding. De docenten hebben de uitgangspunten van teach as you preach en bij Engels het principe van 'doeltaal is voertaal' hoog in het vaandel staan.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed** voor beide opleidingen.

Standaard 3 Toetsing

Toetsuitvoering

De LKT Engels en LKT Frans dekken drie delen van de landelijke kennisbasis: taalvaardigheid, grammatica en sociaal-culturele kennis over doeltaallanden.

De CPE maakt bij **Engels** deel uit van de LKT. Studenten worden in speciale bijeenkomsten op deze toetsing, en dan vooral de CPE, voorbereid, maar het panel heeft vastgesteld dat docenten zich niet laten verleiden tot teaching to the test. Andere delen van kennisbasis Engels worden in de opleiding getoetst. De opleiding hanteert gevarieerde toetsvormen, zoals debat en ontwerp, uitvoering en analyse van lessenseries gericht op een literaire tekst, een film of een dramaproject op de eigen stageschool. Bij IDEE wordt meer gebruik gemaakt van essays als toetsvorm, volgens de criteria van de University of Wolverhampton. De toetsing is volledig Engelstalig.

Ook de opleiding **Frans** hanteert een variatie aan toetsvormen, zoals schrijfoopdrachten, kennistoets literatuur, mondelinge toets gespreksvaardigheid, bespreken literatuur, ontwikkelen en uitvoeren van lessenseries, onderzoeksrapportages, dramaproductie voor havo-3. Frans maakt al jaren gebruik van de TCF voor het eindniveau taalvaardigheid. De TCF wordt vanaf komend jaar onderdeel van de LKT. De digitale leeromgeving biedt studenten informatie en materiaal om zich op de LKT voor te bereiden.

Borging kwaliteit toetsing

Docenten van de opleidingen Engels en Frans hebben deelgenomen aan de teamscholing voor de talenopleidingen op het gebied van toetsing. Zij hebben elkaars toetsen en toetsmatrijzen beoordeeld. De hogeschool zet de komende jaren in op meer docenten met basiskwalificatie en seniorkwalificatie examinering.

Beide opleidingen hebben een toetscoördinator die controleert of alle toetsen aan de procedures voldoen. Het komt steeds vaker voor dat een collega wordt ingezet om de inhoud van een toets te controleren of om toetsen te beoordelen of te evalueren. De opleidingen Engels en Frans willen in de toekomst nog intensiever gebruikmaken van toetsmatrizen en kalibreersessies.

De beoordelingen en feedback zijn in het algemeen goed navolgbaar, al moet deze bij bepaalde onderdelen nog beter afgestemd worden. Tijdens de gesprekken vernam het panel dat de beoordeling van bekwaamheidsproef 2 niet altijd adequaat is, doordat assessoren zeer verschillend (goed, minder goed of slecht) naar het onderliggende materiaal hebben gekeken. Het panel ziet ook liever dat de portfolio's zouden bestaan uit een weloverwogen selectie van meer en minder geslaagde producten met een heldere reflectie op de professionele ontwikkeling.

De kwaliteit en het toetsniveau IDEE worden geborgd door de inzet van een examiner van Cambridge ESOL. Deze externe assessor accordeert de beoordeling van de ICALT-opdrachten en loopt mee bij twee stagebezoeken om de beoordelingen te bewaken. De IDEE-stages worden altijd door leraren van de eigen opleiding beoordeeld (HvA-tutor).

Conclusie

Het panel stelt vast dat beide opleidingen gevarieerde toetsvormen inzetten om de kennis en vaardigheden van studenten te meten. De toetsen zijn inhoudelijk van goede kwaliteit. De diverse eindkwalificaties (vakinhoudelijk, vakdidactisch, taalvaardigheid, pedagogisch, beroepsmatig, onderzoeksmatig) worden duidelijk getoetst op tussen- en eindniveau. De kennisbases worden in voldoende mate afgedekt. Door de vernieuwing van de curricula is ook de toetsing aangepast en die vindt nu vaker via een integrale aanpak plaats, bijvoorbeeld in de vorm van beroepsproducten. De meeste beoordelingen zijn voldoende inzichtelijk, al zou de bekwaamheidsproef 2 gebaat zijn bij een aangescherpte procedure.

De opleidingen hebben een toetscoördinator ingesteld die de toetsprocedures bewaakt. Verder blijken de opleidingen ook steeds meer samen te werken om het beoordelen te professionaliseren.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor beide opleidingen.

Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties

Proces van afstuderen

Bij de opleidingen Engels en Frans worden studenten in de afstudeerfase in kleine groepen (maximaal 12 studenten) begeleid bij het doorlopen van de theoretische stappen van het opzetten van een onderzoek. Studenten krijgen training in het vinden en beoordelen van bronnen. Vanaf 2014 is de interventiecyclus geïmplementeerd als kader voor het doen van praktijkonderzoek. Bij Engels is een externe begeleider aangetrokken om studenten die achterblijven of vastlopen ondersteuning te bieden. Bij Frans overwegen ze om de tweede beoordeling door een externe deskundige van een andere lerarenopleiding te laten plaatsvinden.

De LPO-begeleiders van Engels en Frans hebben een professionaliseringstraject gevolgd over de nieuwe eindcriteria voor het afstudeeronderzoek en nemen deel aan kalibreersessies.

De opleidingen zullen de komende jaren voor afstudeeronderzoeken verschillende thema's selecteren die zijn gekoppeld aan de expertise van de docenten die afstudeeronderzoeken begeleiden.

Producten van afgestudeerden

De LKT en bekwaamheidsproef 2 zijn voorwaardelijk voor het afstuderen, maar zijn formeel geen onderdeel van het afstudeerprogramma. Het afstuderen bestaat uit drie onderdelen: LiO-stage, LiO-praktijkonderzoek en bekwaamheidsproef 3, inclusief reflectie. Het onderzoek moet gericht zijn op de lespraktijk, met reflectie op het eigen handelen.

Bij **IDEE** wordt het eindniveau beoordeeld aan de hand van de volgende werkstukken:

- Final Placement, vergelijkbaar met LiO-stage;
- Final Research project, praktijkonderzoek in de school;
- Viva, vergelijkbaar met bekwaamheidsproef 3: mondelinge toetsing van de competenties en theorie van Teaching and Learning;
- Written Theory of Practice, een visiedocument.

Bij de beoordeling van het afstudeeronderdeel Viva worden twee internationale assessoren vanuit Cambridge ingezet.

Het panel stelt voor beide opleidingen, Engels (inclusief IDEE) en Frans, vast dat de kwaliteit en de kwantiteit van feedback bij afstudeerproducten sterk uiteen loopt: tussen individuele beoordelaars, tussen afstudeerjaren en tussen opleidingsonderdelen. Het panel vraagt aandacht voor de afstemming hiertussen. De eerste stap, de uniformering in beoordelingsinstrumenten en -procedures, is gezet. De volgende is de eenduidige aanpak en duiding. Voor de beoordeling van bekwaamheidsproef 3 zijn rubrics ontwikkeld waarover docenten en studenten tevreden zijn. Ze bieden houvast.

Het panel concludeert dat het afstudeerdossier voldoende garanties biedt voor adequate toetsing van de eindkwalificaties. Dit blijkt ook uit de tevredenheid van het werkveld en de alumni over de startcompetenties van afgestudeerden. De afgestudeerden worden in de praktijk herkend en erkend als initiatiefrijk, communicatief, lerend en zelfsturend.

De opleidingen hebben recent een sterke ontwikkeling doorgemaakt die ook in de afstudeerproducten zichtbaar is. In een aantal gevallen bleek de vaardigheid in het doen van onderzoek beperkt. Enkele van de door het panel bekeken onderzoeksverslagen waren maar net van voldoende niveau, mede als gevolg van te brede of te ambitieuze onderzoeksvragen of een onderzoeksmethode die niet geschikt was om de vragen te kunnen beantwoorden. De aanwezige docenten konden ter plekke voldoende toelichten wat de achterliggende oorzaken waren voor de tekortkomingen in de betreffende afstudeeronderzoeken en hoe deze worden aangepakt.

De begeleiding en beoordeling door docenten was niet altijd adequaat. Het panel onderstreept het belang van de nieuwe begeleidingsprocedure, waarbij studenten intensief begeleid worden om een onderzoeksplan uit te werken dat wordt beoordeeld met een go/no go. Zowel docenten als de huidige vierdejaars studenten zijn positief over deze aanpak. Het nieuwe curriculum kent nu een heldere en geïntegreerde onderzoekslijn, betere begeleidings- en beoordelingsprocedures en een betere scholing van de onderzoeksbegeleiders.

Het panel heeft vastgesteld dat de reflectiecompetentie niet afzonderlijk wordt getoetst, maar onderdeel is van bekwaamheidsproef 3. De beoordelingscriteria zijn daardoor niet expliciet voor deze competentie, en de aangetroffen reflecties lopen kwalitatief en kwantitatief sterk uiteen.

De beoordeling van de afstudeerproducten geschiedt momenteel nog door de begeleider en een onafhankelijke tweede beoordelaar. De opleidingen streven naar twee onafhankelijke beoordelaars.

Conclusie

De afstudeerdossiers van beide opleidingen bieden volgens het panel voldoende garanties voor een adequate toetsing van de eindkwalificaties. Het panel concludeert dat de afstudeerwerken voldoen aan het vereiste bachelorniveau. Hoewel met name bij het onderzoek en bij reflectie het niveau bij een enkele student maar net bereikt wordt. Het werkveld en ook alumni zijn zeer tevreden over de startcompetenties van afgestudeerden.

Het panel concludeert dat de nieuwe aanpak en de scholing van begeleiders zal resulteren in verbeterde afstudeerproducten.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor beide opleidingen.

Aanbevelingen Engels en Frans

Het panel geeft de volgende aanbevelingen mee om de ontwikkeling van de opleidingen te steunen:

- IDEE: bevorder de uitbreiding van het aantal stageplaatsen op tweetalige scholen;
- Onderzoek en evalueer of verdere flexibilisering en maatwerk bijdraagt tot een betere instroom en overgang vanuit de vooropleiding en daarmee mogelijk betere rendementen;
- Scherp de beoordelingsprocedure voor bekwaamheidsproef 2 aan;
- Uniformeer de beoordelingsinstrumenten en -procedures voor de afstudeerproducten en blijf werken aan kalibratie van beoordelingen;
- Expliciteer de beoordelingscriteria voor de reflectiecompetentie.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

Beroepsbeeld

De opleiding **Aardrijkskunde** benadrukt in zijn visie op onderwijs het belang van de vakdidactiek als essentieel onderdeel van de lerarenopleiding. Studenten moeten sterke affiniteit hebben met de doelgroep, met het vak en met de vakdidactiek. De vakdidactiek heeft een centrale plaats in het curriculum en leidt er idealiter toe dat studenten inzicht en overtuiging verwerven dat activerende didactiek en reflectie belangrijke componenten zijn voor een rijke leeromgeving.

De opleiding **Geschiedenis** gaat uit van het standpunt dat het vak geschiedenis bijdraagt aan de ontwikkeling van leerlingen als actieve burgers van de democratische samenleving. Geschiedenis is een middel om het heden te begrijpen en om beredeneerde onderbouwde standpunten in te nemen.

Eindkwalificaties

Beide opleidingen hebben de vakspecifieke competentie uitgewerkt naar gedragsindicatoren voor de leraar Aardrijkskunde, respectievelijk Geschiedenis. Deze zijn helder voor studenten en docenten.

De opleiding **Aardrijkskunde** valideert de eindkwalificaties via het vaknetwerk Geografen Amsterdam, via een professionele leergemeenschap (PLG) en via het Landelijk Expertisecentrum Mens- en Maatschappijvakken (LEMM). Docenten hebben een sterke relatie met het werkveld via contacten met stagescholen, docenten zijn auteur van twee veelgebruikte schoolmethoden, docenten zijn zelf ook leraar in het voortgezet onderwijs. Daarnaast vindt afstemming plaats in het landelijk vakoverleg Aardrijkskunde.

De opleiding **Geschiedenis** valideert de eindkwalificaties aan haar eigen contacten met het werkveld, via de actieve rol in het Landelijk Overleg Geschiedenis Opleiders en via het LEMM. Docenten zijn initiatiefnemers tot en auteurs van drie handboeken, die landelijk worden gebruikt als voorbereiding op de LKT. Via het lectoraat Didactiek van de Maatschappijvakken is een vaknetwerk geschiedenis opgezet waarin leraren uit het veld participeren en ook een klankbord vormen. De opleiding oriënteert zich op historische standaarden uit de Verenigde Staten, Canada, het Verenigd Koninkrijk en Duitsland.

Profilering

De profilering urban education krijgt vorm door aandacht voor diversiteit. Dit is met name geïntegreerd in het derde studiejaar. Studenten en docenten geven aan dat dit verder kan worden uitgewerkt in de overige studie jaren door meer voorbereiding op de multiculturele populatie. Studenten vinden het aanbevelingswaardig dat iedere student in ieder geval een keer op een typisch Amsterdamse school stage loopt.

Conclusie

De opleidingen Aardrijkskunde en Geschiedenis hebben de vakdidactische competentie helder uitgewerkt. De opleidingen beschikken over een breed netwerk, regionaal en nationaal, dat goed wordt ingezet bij de validering van de eindkwalificaties en het beroepsbeeld. Met de vorming van vaknetwerken investeren de opleidingen in verdere formalisering van de werkveldcontacten.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed** voor beide opleidingen.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Inhoud programma

Kennis

Het **Aardrijkskunde**programma is opgebouwd rond vijf pijlers:

1. Vakinhoud
2. De koppeling aan vakdidactiek
3. De koppeling aan het veld
4. Het doorlopen van een hele lessencyclus
5. De ontwikkeling van een kritisch en onderzoekende houding

Studenten moeten werken vanuit affiniteit met de doelgroep en affiniteit met het vak.

De kennisbasis **Aardrijkskunde** is in het eerste jaar geordend rond negen kernthema's met het accent op geografische patronen. In het tweede jaar is kennis regionaal geordend op drie schaalniveaus: de wereld, Europa en Nederland, met accent op processen. Gedurende de studie wordt dit verder ontwikkeld naar hogere denkniveaus.

Het *Handboek vakdidactiek Aardrijkskunde* vormt de basis voor de vakdidactische leerlijn. De hoofddocent is auteur van dit landelijk gebruikte leerboek. Docenten participeren ook bij het opstellen en legitimeren van de landelijke kennisbasis (LKB) en zijn daarmee goed op de hoogte van de vereiste kennisbasis. De opleiding heeft het curriculum en de LKB vergeleken en het curriculum aangepast om een betere dekking te verkrijgen. Met de invoering van culturele geografie wordt de hele kennisbasis gedekt. De opleiding heeft een duidelijke concentrische opbouw en is gericht op het zinvol betekenis geven aan het vak in het onderwijs. De opleiding hecht grote waarde aan het integreren van vakinhoudelijke, -didactische en onderwijskundige aspecten. Dit komt tot uiting in de zogenaamde beroepsopdrachten en eindopdrachten waar vakinhoud, vakdidactiek, algemene onderwijskunde en de praktijk op school samenkomen.

Het **Geschiedenis**programma is geordend naar kennis van de tien tijdvakken, aangevuld met aandacht voor historisch denken. Dit is de basis in de eerste twee studie jaren. Vanaf het derde jaar zijn verdiepingscursussen gericht op hogere kennisniveaus die de kennisbasis overstijgen. De vernieuwing van het vakcurriculum is gericht op grotere taalvaardigheid en een verdiepte beheersing van het vak in een onderwijsgerichte context. De opleiding hanteert conceptueel onderwijs waarbij de nadruk ligt bij vergelijkingen en concepten in plaats van unieke verschijnselen en gebeurtenissen. Inzicht in de structuren en processen die op de achtergrond spelen is belangrijker dan detailkennis van tijdvakken. Studenten leren hetzelfde steeds op een andere manier te zien, door een concentrische ordening van het curriculum. De propedeuse biedt een basisniveau in historische overzichtskennis met behulp van handboeken.

Het tweede jaar biedt verdieping door de historische tijdvakken in thematische cursussen te verdiepen, met als doel reflectie op de betekenis van historisch denken voor leerlingen in het voortgezet onderwijs. Het eerste en tweede jaar bieden voldoende basis voor het maken van de LKT in jaar 3. In het derde jaar leren studenten te kijken naar historische vraagstukken vanuit de conceptuele kaders.

Het panel constateert dat de aansluiting op de kennisbases goed is vormgegeven in beide curricula, mede doordat docenten belangrijke bijdragen hebben geleverd aan de LKB en LKT. Geschiedenis docenten zijn ook auteur van handboeken die landelijk worden gebruikt ter voorbereiding op LKT. De LKT wordt door studenten **Geschiedenis** als makkelijk ervaren (vergelijk standaard 3). De opleiding Geschiedenis gaat ver voorbij de inhoud van de kennisbases en biedt studenten veel extra's.

De opleidingen houden goed oog voor mogelijke vernieuwing en versterking van de programma's. Het panel beoordeelt de vakinhouden, de cursussen en de gehanteerde literatuur van prima niveau en actueel. Docenten zijn betrokken bij vakpublicaties en vakdidactici zijn mede-auteur van een handboek vakdidactiek dat landelijk in gebruik is bij veel lerarenopleidingen. Een deel van de literatuur wordt ook in universitaire (pre-)masterprogramma's gehanteerd.

Beroepsvaardigheden

Vanuit gesprekken met studenten, alumni en docenten concludeert het panel dat betrokkenen in de nieuwe curricula meer samenhang ervaren tussen onderwijskunde, vakdidactiek en vakinhoud. Vakdidactische competenties worden volgens een drieslag verworven: theoriestudie, opdrachten binnen de opleiding en toepassing in stages op de scholen. Beroepsopdrachten bieden meer houvast voor transfer dan het metawerk uit de oude curricula. Studenten geven aan dat de criteria en doelen van de beroepsopdrachten helder zijn en dat docenten deze goed toelichten in de lessen. Studenten ervaren meer koppeling aan de beroepspraktijk. Met bespreking van de beroepsopdrachten ontvangen studenten nu vaker gerichte feedback van docenten en medestudenten. Voor beide opleidingen geldt dat de docenten duidelijk in de onderwijspraktijk staan en betrokken zijn bij vakspecifieke onderwijsmethoden.

Bij **Aardrijkskunde** blijkt dit ook uit het accent dat gelegd wordt op productgerichte opdrachten en de veldpractica. In 2014-2015 zijn de meerdaagse veldpractica uitgebreid met een vakdidactische opdracht om de koppeling tussen theorie en praktijk te versterken richting onderwijspraktijk. De meerdaagse internationale veldpractica worden door studenten hoog gewaardeerd.

Onderzoek(svaardigheden)

Voor beide opleidingen geldt dat onderzoeksvaardigheden in het hele programma worden opgebouwd ter voorbereiding op het LiO-praktijkonderzoek in het vierde jaar. De onderzoeksvaardigheden waren in het oude curriculum niet altijd goed zichtbaar. Met de beroepsopdrachten zijn deze nu meer expliciet benoemd. Bij **Geschiedenis** kan in het verder ontwikkelen van de onderzoeksleerlijn meer samenhang worden aangebracht met de vakinhouden en vakdidactiek.

Bij **Aardrijkskunde** zijn studenten verplicht een vakdidactisch onderwerp te kiezen uit een lijst met thema's die gekoppeld is aan de expertise van docenten/afstudeerbegeleiders. In het docententeam is er ervaring met praktijkonderzoek. De hoofddocent heeft een onderzoek naar transfer gedaan. Een docent promoveert en een voert een onderzoek uit naar het gebruik van beeldtaal.

Geschiedenis studenten sluiten zoveel mogelijk aan bij de onderzoekthema's van het lectoraat Didactiek van de Maatschappijvakken (rol van taal in maatschappijvakken, het geschiedenisonderwijs en geschiedenisonderwijs gericht op de ontwikkeling van burgerschap). Via vaknetwerken participeren ook leraren uit het veld bij het onderzoek van het lectoraat. De lector/hoofddocent coördineert het onderzoeksprogramma, waarin drie docenten bezig zijn met promotieonderzoek. Rond onderzoeksthema's worden afstudeerkringen gevormd waaraan studenten kunnen deelnemen.

Het panel vindt dat beide opleidingen een doordachte onderzoekslijn hebben uitgezet in de nieuwe curricula. De verwevenheid met de vakinhoud en vakdidactiek wordt aangescherpt. De opleidingen streven naar meer aansluiting bij onderzoek van het lectoraat. Dit zal de komende jaren verder vorm krijgen. Uit gesprekken met studenten en alumni blijkt dat zij verschillen ervaren tussen docenten qua begeleiding en beoordeling van onderzoeksopdrachten. Dit zal met verdere afstemming en professionalisering meer gelijk moeten gaan trekken. Overall vindt het panel dat studenten ruim voldoende gelegenheid krijgen om zich onderzoeksvaardigheden eigen te maken.

Internationalisering

Bij de opleiding **Geschiedenis** zijn er per jaar een paar studenten die op internationale stage of uitwisseling gaan. Daarnaast zijn er drie buitenlandse excursies. De opleiding oriënteert zich op internationale bekwaamheidseisen en historische standaarden. De opleiding streeft naar meer gebruik van Engelstalige literatuur.

Bij de opleiding **Aardrijkskunde** gaan studenten geregeld voor stage of minor naar het buitenland. Daarnaast zijn er buitenlandse excursies en drie verplichte veldwerken georganiseerd naar de Ardennen, Marokko en Midden-Europa. Deze worden zeer hoog gewaardeerd door studenten. Ook wordt gebruik gemaakt van twee Engelstalige handboeken en draagt de opleiding bij aan de succesvolle minor Werken in ontwikkelingslanden, waar studenten zeven weken stage lopen in een ontwikkelingsland. Studenten hebben de mogelijkheid om een verdiepende minor te volgen bij de universiteit van Krakow.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

Voor beide opleidingen constateert het panel uit het studiemateriaal en uit de gesprekken met studenten en docenten dat de programma's goed doordacht zijn en een stevige inhoud en opbouw hebben. De docenten hanteren een goed doordacht didactisch concept en hanteren daarbij afwisselende en creatieve werkvormen. Ze vervullen duidelijk een voorbeeldrol in de manier waarop zij lessen doelgericht aanpakken en de manier waarop zij deze lessen uitvoeren. Het nut en de functie van vakdidactiek wordt duidelijk gemaakt en hoe studenten daar creatief mee om kunnen gaan. Dit past bij de uitgangspunten van actief en samenwerkend leren. De vakdidactiek is een duidelijke steunpilaar om de koppeling tussen de vakinhoud en het leren van leerlingen vorm te geven. De cyclus van het leren vormt een rode draad: van onderwijsvisie naar het ontwerpen, uitvoeren en zelf reflecteren op het onderwijs.

Bij **Aardrijkskunde** gebruiken docenten het principe van congruent opleiden. Bijvoorbeeld bij het vak ontwikkelingsgeografie waar colleges de lesfasen van Ebbens volgen en waar men werkvormen en materialen hanteert die ook gebruikelijk zijn in het voortgezet onderwijs. Uit onderzoek van het lectoraat blijkt dat studenten positief oordelen over de transfer en de voorbeeldfunctie van docenten (teach as you preach). Een ander voorbeeld is het veldwerk waar studenten de vakinhoud leren en tegelijkertijd zelf ervaren hoe zinvol veldwerk is om leerlingen waarnemingen te laten verwerken en analyseren.

De opleiding **Geschiedenis** legt met de vernieuwing van het curriculum de nadruk op conceptueel onderwijs. Daarbij is het denken en werken vanuit vergelijkingen en concepten belangrijker dan kennis van unieke verschijnselen en gebeurtenissen. Het programma volgt de drieslag: basisoniveau, verdiept niveau en verdiept-conceptueel niveau. Docenten hanteren veel visueel materiaal, leren studenten te werken met rubrics en beoordelingsprotocollen en gebruiken moderne ICT-toepassingen (Socrative en Quizlet).

Het curriculum heeft een concentrische opbouw waarbij kennis en vaardigheden geleidelijk worden opgebouwd. Bijvoorbeeld in het eerste jaar verzorgen studenten vijf lessen tijdens de stage. In jaar 2 ontwikkelen zij de vakdidactische vaardigheden bij het ontwerpen van een lessenserie. In jaar 3 wordt het repertoire van activerende werkvormen verder uitgebouwd door het zelf ontwikkelen van werkvormen en leermiddelen. In 2016 zal die in de afstudeerfase worden afgerond met een vakdidactische opdracht. Het panel vindt de vakdidactische lijn goed doordacht en sterk. De beroepsopdrachten passen goed in het concept dat streeft naar het aanbrengen van meer samenhang in het curriculum. Een aantal docenten en vakdidactici levert een zeer actieve bijdrage aan de vakdidactische ontwikkelingen op landelijk niveau.

Instream en leerroutes

Beide opleidingen volgen de uitgangspunten van het domein qua instroom en leerroutes. Beide opleidingen kennen een eenjarige kopopleiding en een zij-instreamtraject.

Na aanmelding ontvangen studenten thuis studiemateriaal en maken studieopdrachten. Daarna volgen ze een SKC-dag met colleges en maken ze een toets. Ze ontvangen vervolgens schriftelijk een studieadvies. Deeltijdstudenten voeren ook een intakegesprek gericht op motivatie en mogelijkheid tot vrijstellingen.

Voor **Geschiedenis** is per 2015 een numerus fixus ingesteld (gesteld op 100) en een decentrale selectie ingevoerd. Deze is vergelijkbaar met de SKC; alleen is het studieadvies bindend als het aantal aanmeldingen het aantal beschikbare plaatsen overstijgt.

Beide opleidingen bieden studenten extra taalondersteuning. Bij Geschiedenis is een intensieve schrijfcursus ontwikkeld voor de propedeuse. Bij onvoldoende resultaat kunnen studenten een remediërende cursus volgen, opgesteld samen met de afdeling Studentenzaken.

Studenten Aardrijkskunde krijgen een taalopdracht in leerjaar 1. Bij onvoldoende resultaat worden studenten doorverwezen naar het taaluniversum; een website waarop studenten op maat taalondersteuning krijgen en opdrachten kunnen oefenen. In de tweede periode geeft een neerlandicus uitleg over tekstopbouw. In de derde periode is er een remediërende cursus.

Afstudeerrichtingen

Beide opleidingen kenden sinds 2008-2009 in het derde en vierde jaar een verbredende en een verdiepende specialisatie. De verbredende minor was gericht op een koppeling aan het andere schoolvak. Vierdejaars studenten volgden eerstejaarsvakken didactiek, concepten en methodes van het andere schoolvak. In combinatie met de minor Werken in een leergebied stelt dit studenten in staat les te geven in het vak Mens en Maatschappij in het vmbo. Deze specialisatie zal per 2016-2017 worden omgevormd naar de beroepsgerichte afstudeerrichting. Studenten geven in gesprek met het panel aan dat zij meer aandacht voor en meer voorlichting over de (v)mbo-richting wensen. Docenten erkennen dit en werken aan verdere ontwikkeling.

De meeste studenten kiezen voor de verdiepende specialisatie. Deze is gericht op het lesgeven op havo/vwo en een hoger niveau vakinhoudelijke kennis en biedt verdieping in sociale en fysieke geografie bij Aardrijkskunde en bij Geschiedenis in sociaal-economische geschiedenis, cultureel-mentale geschiedenis en politieke geschiedenis. De verdiepende specialisatie wordt met kleine aanpassingen omgezet naar de afstudeerrichting havo/vwo.

Begeleiding

Qua begeleiding volgen beide opleidingen de kaders en werkwijzen van het domein. De mentoren en studiebegeleiders evalueren de begeleiding op de stagescholen om zo de kwaliteit van de stageplaatsen en begeleiders te verbeteren en studenten zo nodig te sturen in de keuze van de stageplek.

Studenten zijn zeer te spreken over de begeleiding door docenten. Bij **Geschiedenis** zijn er soms knelpunten door de grote studentenaantallen en bijkomende werkdruk. Voor beide opleidingen geldt dat de stagebezoeken niet altijd door een vakdocent worden gedaan. Daarmee kan het voorkomen dat studenten de studie doorlopen zonder dat een eigen vakdocent een praktijkles heeft bijgewoond. Dit wordt door studenten als minder wenselijk ervaren. De opleiding probeert dit te ondervangen door opname van lessen te betrekken in de beoordeling door de instituutsbegeleider. De vakinhoudelijke begeleiding wordt voornamelijk geboden door de stagebegeleider van de opleidings-/stagescholen. Voor de academische en erkende opleidingsscholen is dit strakker en op een hoger niveau geregeld dan voor andere stagescholen, onder andere door scholing en afstemming met de directe werkbegeleiders.

Het panel vindt het jammer dat de instituutsbegeleider niet altijd een vakdidacticus is, ook al is dit vanwege organisatorische redenen verklaarbaar. Het panel is positief over de afstemming met de werkbegeleiders vanuit de opleidingsscholen. Het panel vraagt waakzaam te zijn op de begeleiding op de stagescholen.

Docenten

Voor beide opleidingen geldt dat alle docenten masteropgeleid zijn en in het bezit van een eerstegraads lesbevoegdheid. Bij de opleiding Aardrijkskunde is 12,5 procent van de docenten gepromoveerd. Bij de opleiding Geschiedenis is dat 25 procent (vier docenten; nog vier docenten zijn bezig met promotie). Bij beide opleidingen zijn twee docenten bezig met hun VELON-registratie. Bij beide opleidingen hebben alle docenten de basistraining voor het afnemen van assessments gevolgd en doorlopen en volgen twee docenten een landelijk certificeringstraject voor assessoren. Bij beide opleidingen participeren docenten in de professionalisering voor het begeleiden van praktijkonderzoek.

Voor het **Aardrijkskundeteam** geldt dat vrijwel alle docenten een relatie hebben met het werkveld: drie docenten zijn instituutsopleider, drie zijn auteur van een schoolmethode, drie geven les in het voortgezet onderwijs, een docent is betrokken bij de Professionele Leergemeenschap over omgevingsonderwijs. De meeste docenten zijn jaarlijks aanwezig op de KNAG-onderwijsdag en leveren vaak een bijdrage in de vorm van een lezing of een workshop. De opleiding organiseert twee keer per jaar een bijeenkomst van het vaknetwerk Geografen Amsterdam.

Voor het **Geschiedenisteam** geldt dat de helft van het team recente ervaring heeft in het voortgezet onderwijs. Vijf docenten zijn als instituutsopleider een dag per week aanwezig in de scholen. Twee docenten verzorgen geregeld didactische workshops voor leraren in het vo. De opleiding participeert in het vakdidactisch netwerk met geschiedeniscollega's in de regio, onder leiding van de lector Didactiek van de maatschappijvakken.

Uit evaluaties en gesprekken met het panel blijkt dat studenten zeer tevreden zijn over de kwaliteit van docenten (NSE scores 3,8 tot 4,4). Zij kwalificeren de docenten als toegewijd, kundig en goed benaderbaar.

Het panel constateert dat beide opleidingen een divers en hoog gekwalificeerd docententeam hebben. Bij beide opleidingen hebben docenten een vooraanstaande rol in vakdidactiek en schoolmethoden. De teams vormen een krachtig element van de opleidingen. Docenten hebben statuur, zijn doelgericht en creatief in het vormgeven van het onderwijs. De teams staan open voor vernieuwing. De werkdruk is soms hoog, maar ook goed bespreekbaar in het team, met studenten en met het management. Een ontwikkelpunt voor de komende tijd is het opbouwen van ervaring in de teams met het vmbo, wat nodig is voor de invoering van de beroepsgerichte afstudeerrichting. Gezien de goede relaties met de praktijk, onder andere via de vaknetwerken, heeft het panel hier vertrouwen in.

Voorzieningen

Docenten maken gebruik van moderne ICT-middelen in het onderwijs. Bij Aardrijkskunde worden bijvoorbeeld webcolleges ingezet. Bij Geschiedenis gebruiken docenten Socrative en Quizlet bij hoorcolleges en wordt de digitale leeromgeving bij het handboek Wereldgeschiedenis gebruikt met een vragen- en opdrachtenbank. Uit gesprekken met studenten en docenten blijkt dat de studenten die intensief gebruik maken van de extra's in de digitale leeromgeving vaker goede resultaten behalen bij de afsluitende toetsen.

Het panel is positief over de inzet van de digitale middelen en de meerwaarde die dit biedt voor het leerproces van studenten. Docenten vervullen in dit opzicht ook een voorbeeldfunctie naar de studenten wat betreft de inzet van ICT bij activerende werkvormen.

Conclusie

Het panel constateert dat beide opleidingen goed doordachte en vakinhoudelijk en vakdidactisch stevige programma's neerzetten. De programma's bieden goede mogelijkheden om de eindkwalificaties te realiseren. De docententeams zijn hoog gekwalificeerd, kundig, professioneel en vervullen een duidelijke voorbeeldrol voor de studenten. Het panel is overtuigd dat beide opleidingen stelselmatig goede kwaliteit leveren.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed** voor beide opleidingen.

Standaard 3 Toetsing

Toetsuitvoering

De opleidingen hanteren de toetskaders van DOO. Bij de opleiding **Aardrijkskunde** worden vakspecifieke cursussen vaak schriftelijk getoetst. Bij diverse cursussen doen studenten ook opdrachten, bijvoorbeeld stenenpracticum bij Geologie, maken van een buurtprofiel bij Stad en Platteland, filmreportage bij Sociale Geografie. Bij vakdidactiek wordt gewerkt met vakdidactische theorieopdrachten, toepassingsopdrachten en stageopdrachten. In het nieuwe curriculum hanteert men de beroepsopdrachten waar studenten toewerken naar het ontwerpen en uitvoeren van een lessenserie en de bijbehorende toetsing. De ontwikkeling wordt met bewijzen en reflectieverslagen vastgelegd in het portfolio en getoetst in de bekwaamheidsproeven.

Voor de opleiding **Geschiedenis** geldt eenzelfde opzet. Voorbeelden van vakdidactische toetsvormen zijn: kennistoetsen (digitaal en schriftelijk), essay- en casustoetsen, presentaties, leesdossier, historisch werkstuk, het ontwerpen van didactisch materiaal en het zelf ontwerpen van toetsen. In het eerste jaar ligt de nadruk op kennistoetsen. Daarna worden meer complexe en integratieve toetsvormen gehanteerd gericht op begrip, toepassing en vertaling naar de vakdidactiek.

Het panel heeft van alle studie jaren een representatieve selectie van toetsmateriaal ingezien en concludeert dat de kwaliteit van de toetsen hoog is. Er is een variatie in toetsvormen. De toetsen passen goed bij de inhoud van het programma en voor studenten is helder wat er van hen wordt verwacht. Docenten werken met toetsmatrijzen en rubrics. De kwaliteit van de beoordelingen en de gegeven feedback door docenten wisselt qua omvang en kwaliteit. Op dit punt kan nog meer afstemming tussen docenten plaatsvinden.

De landelijke kennistoets is voor **Aardrijkskunde** voor het eerst in 2013-2014 afgenomen onder derdejaars studenten. Het slagingspercentage viel tegen (ook landelijk). Hierop zijn extra lessen en een proeftoets ingevoerd. Studenten zijn extra getraind in het maken van gesloten vragen, in de parate kennis en in het zien van relevante verbanden en het analyseren van bronnen. Studenten vinden de toets lastig en de voorbeeldvragen op de website niet representatief (te makkelijk). De laatste LKT is door studenten beter gemaakt.

Bij **Geschiedenis** is de LKT gericht op de kennis van de tien tijdvakken en het historisch denken. Laatste is toegevoegd en dat past bij het profiel van de opleiding. De LKT wordt door studenten als makkelijk ervaren en is goed gemaakt (97 en 70 procent geslaagd). In het gesprek met docenten werd gesteld dat de LKT een zwaar en duur middel is voor de gewenste maatschappelijke verantwoording.

Het panel constateert uit de gesprekken met docenten dat het gebruik van rubrics nog verder ontwikkeld moet worden. Het panel vindt het gebruik van rubrics een goede ontwikkeling in het proces van beoordelen. De indeling van een rubric kan echter soms het beoordelingsproces te veel sturen. Het panel adviseert het gebruik van de rubrics goed te blijven monitoren en daar waar de beoordelingscriteria mogelijk knellen, deze goed te evalueren en bij te stellen. Bij beide opleidingen is hiervoor genoeg draagvlak aanwezig aangezien docenten vaak al in tweetallen samenwerken bij het opstellen van rubrics, toetsmatrijzen en in de beoordelingen. Voor het toetsingsmodel praktijkonderzoek adviseert het panel de weging van de verschillende criteria te evalueren en duidelijker te relateren aan het bachelorniveau.

Ook adviseert het panel de criteria te beoordelen op volledigheid en het belang van de reflectielijn terug te laten komen in de beoordeling.

Borging kwaliteit toetsing

Voor de borging van de toetskwaliteit volgen de opleidingen de kaders van DOO.

Bij de opleiding **Aardrijkskunde** is teamscholing verzorgd tijdens studiedagen. Docenten hebben elkaars toetsen van feedback voorzien en het vierogenprincipe toegepast. Bij de opleiding **Geschiedenis** krijgt dit vorm door het feit dat in het grotere docententeam alle toetsen al door tweetallen worden ontwikkeld; dit levert collegiale toetsing. Het in toenemende mate gebruik van toetsmatrijzen vergroot de validiteit en betrouwbaarheid van de toetsen.

Voor beide opleidingen geldt dat een docent in de functie van toetscommissaris, alle toetsen in de ontwerpfase screent op toetstechnische correctheid, vakinhoudelijke relevantie en de cognitieve gedragsniveaus. De beoordelingen van bekwaamheidsproeven en afstudeeronderzoeken worden regelmatig vergeleken en geanalyseerd om de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid te vergroten. Resultaten worden in de docententeams besproken en in een verbetercyclus opgenomen.

Uit enquêtes blijkt dat studenten en alumni tevreden zijn over het aantal en de moeilijkheidsgraad van de toetsing. De aansluiting op de leerstof is zeer goed volgens alumni Aardrijkskunde.

Conclusie

Het panel constateert dat bij beide opleidingen de toetsing serieus wordt genomen. Het ontwikkelen en evalueren van toetsen wordt professioneel begeleid. Er is een strakke controle door de toetscommissaris (hoofddocent) die gerichte feedback levert over opzet en niveau van de toetsen. De kwaliteit van de toetsen is hoog. Docenten staan open voor de toetsevaluatie en de feedback. Verbeterpunten worden gericht opgepakt. Het panel vindt het positief dat men is gestart met bespreking van de beoordeling van bekwaamheidsproeven. Het panel adviseert dit verder door te zetten, ook naar de beoordelingen van de afstudeerdossiers.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed** voor beide opleidingen.

Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties

Afstudeerfase

Het panel heeft een selectie aan eindwerkstukken ingezien (zie bijlage 7) en vindt dat het niveau daarvan voldoet. Het panel kan zich over het algemeen vinden in de beoordelingen en de gegeven feedback door docenten. Bij Geschiedenis heeft het panel twijfel over het voldoende niveau bij één dossier dat door de beoordelaars als net voldoende is beoordeeld.

De vakdidactische en werkplekieren dossiers vertonen over het algemeen een goed niveau van vakdidactische kennis en toepassing. In de onderzoeksverslagen is het onderzoekend vermogen van studenten op niveau. Naar verwachting kan het niveau verder stijgen als studenten met het nieuwe curriculum de volledige onderzoeksleerlijn doorlopen. De kwaliteit van de visiewerkstukken (onderdeel van bekwaamheidsproef 3) wisselde.

Het panel is positief over de wijze waarop studenten worden voorbereid op het praktijkonderzoek. Zij ontvangen instructiecolleges verzorgd door de lector Didactiek van de maatschappijvakken. Bij beide opleidingen ontvangen studenten een go/no-go-beslissing op hun onderzoeksvoorstel, inclusief theorieonderbouwning. Dit wordt door twee docenten (hoofd- en vakdocent) beoordeeld. Bij beide opleidingen worden studenten in studiegroepen ingedeeld. Bij **Aardrijkskunde** is dit met name in het beginstadium bij onderzoeksontwerp. Bij **Geschiedenis** zijn de studentgroepen gekoppeld aan de aangeboden onderzoeksthema's. De begeleidende docent is bekend met het onderzoeksthema. Bij Geschiedenis constateert de opleiding dat versterking van de begeleiding in studentgroepen leidt tot betere kwaliteit van de praktijkonderzoeken. Docenten krijgen in de loop van de tijd meer grip op het soort studentonderzoek dat uitvoerbaar en relevant is in gestelde tijd.

De afstudeeronderzoeken worden standaard door twee docenten beoordeeld. Bij **Aardrijkskunde** zijn dat de hoofddocent en een onafhankelijke vakdocent. Bij **Geschiedenis** zijn dat de begeleidende docent (als kenner van het onderzoeksthema) en een tweede onafhankelijke beoordelaar. Bij duo-afstuderen keuren docenten of de omvang en diepgang van de vraagstelling toereikend is en moeten de studenten zich individueel verantwoorden. De opleiding **Aardrijkskunde** heeft het voornemen om meer studenten voor praktijkonderzoek in een opleidingsschool te plaatsen en om meer aan te sluiten bij opleidingseigen thema's. Het panel vindt het positief dat Aardrijkskunde studenten uitsluitend vakdidactische thema's mogen kiezen en geen generieke onderwijskundige onderwerpen.

Het panel is van mening dat de begeleiding van het LPO verder kan worden verscherpt door bij de startfase de hoofd- en deelvragen kritisch te beoordelen. Nu zijn er soms nog te algemene en brede vraagstellingen, waardoor het onderzoek van een student niet altijd tot zijn recht komt.

Het panel is positief over de kalibreersessies die de opleiding **Aardrijkskunde** organiseert om de beoordelingen van bekwaamheidsproeven en afstudeeronderzoeken te vergelijken en te analyseren. De opleiding **Geschiedenis** gaat hiermee starten. Het panel adviseert daarbij kritisch te kijken naar de beoordelingscriteria voor de bekwaamheidsproef 3 en de wegingsfactoren bij de beoordeling van het afstudeeronderzoek.

Functioneren afgestudeerden

Uit gesprekken met werkveldvertegenwoordigers en alumni blijkt dat afgestudeerden gewild zijn in de scholen. Ze functioneren goed in het werkveld. Alumni geven in enquêtes aan dat zij goede aansluiting ervaren en het niveau en de toepasbaarheid van de opleidingen vinden zij goed tot zeer goed (scores 3,9-4,5). Ze voelen zich goed toegerust voor het beroep van leraar, ook in het vmbo. Aandachtspunten volgens alumni zijn de omgang met ouders, mentorschap en de omgang met verschillende schoolsystemen.

Conclusie

Het panel is van mening dat beide opleidingen zonder meer kundige Aardrijkskunde en Geschiedenis leraren afleveren. De afstudeerdossiers getuigen daarvan. Studenten kunnen na hun opleiding direct aan de slag als leraar in het voortgezet onderwijs en mbo. Dit wordt ook bevestigd door vertegenwoordigers van het werkveld.

Aandachtspunt is de opzet van de afstudeerfase waar de rol van de bekwaamheidsproef 3 en de beoordeling daarvan verduidelijkt kunnen worden.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor beide opleidingen.

Aanbevelingen Aardrijkskunde en Geschiedenis

Het panel geeft de volgende aanbevelingen mee om de ontwikkeling van de opleidingen te steunen:

- Uniformeer de beoordelingsprocedures voor de afstudeerproducten en blijf werken aan kalibratie van beoordelingen en geef feedback;
- Evalueer de beoordelingscriteria van bekwaamheidsproef 3 en het afstudeeronderzoek en geef duidelijker aan wat het belang is van de reflectiecompetentie;
- Houd oog voor de verdere uitbreiding van vmbo-ervaring in het docententeam;
- Geef meer aandacht aan de begeleiding bij het conceptonderzoek (hoofd- en deelvragen) en het onderzoeksproces van studenten;
- Geef verder vorm aan en ontwikkel de beroepsgerichte afstudeerrichtingen.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

Beroepsbeeld

De opleiding **Maatschappijleer** stelt drie principes centraal: de analyse van maatschappelijke en politieke vraagstukken, het behandelen hiervan aan de hand van morele dilemma's en het versterken van de democratische gezindheid van leerlingen. Traditioneel wordt binnen het vak veel aandacht besteed aan politieke en maatschappelijke instituties. Belangrijker is volgens de opleiding dat studenten en leerlingen kennis hebben van en hechten aan de onderliggende – soms conflicterende – (democratische) waarden. Studenten leren complexe maatschappelijke vraagstukken te behandelen in de les, waarbij ze aandacht besteden aan de democratische vorming van hun leerlingen. Studenten moeten een duidelijke visie ontwikkelen over het onderwijs in zijn algemeenheid en maatschappijleer in het bijzonder.

De **Economie**opleidingen leiden leraren op voor het schoolvak economie. De beide Economieopleidingen hebben een gezamenlijk generiek deel en een specifiek deel. De opleiding Algemene Economie richt zich met name op het vmbo en de opleiding Bedrijfseconomie richt zich met name op het mbo. In de onderbouw van havo/vwo zijn de economische vakken van ondergeschikt belang. De opleidingen bestrijken het hele economische spectrum. Studenten die zich willen richten op zowel het vmbo als het mbo kunnen beide opleidingen volgen, door de minor te richten op het aanpalende economiegebied. Dit biedt tevens de mogelijkheid door te stromen naar de professionele master eerstegraads Algemene Economie.

Omdat het tweedegraads gebied zich, wat economie- en maatschappijleeropleidingen betreft, concentreert op het vmbo en mbo, kennen de opleidingen alleen de afstudeerrichting beroepsonderwijs.

Eindkwalificaties

De opleidingen hebben de vakspecifieke competentie uitgewerkt naar gedragsindicatoren voor de leraar Maatschappijleer respectievelijk Algemene Economie / Bedrijfseconomie. Deze uitwerkingen zijn helder voor studenten en docenten.

De opleidingen valideren hun beroepsbeeld en eindkwalificaties aan de veldadviesraden (VAR). De opleiding **Maatschappijleer** heeft in 2014-2015 een nieuwe VAR opgericht waarin alumni en stagebegeleiders zitting hebben. Deze VAR denkt mee over de didactiek van het vak Maatschappijleer en de praktijk van de stagebegeleiding. Ook de samenwerking in landelijke overleggen en de reguliere onderwijscontacten in de regio leveren input om de aansluiting tussen de opleidingen en het werkveld te borgen.

De economieopleidingen starten in juni 2015 een vaknetwerk waarin werkbegeleiders en vakdidactici de inhoud en samenstelling van de opleidingsprogramma's bespreken. Input zal ook worden gebruikt voor validering van de eindkwalificaties.

Uit gesprekken is het panel gebleken dat de opleidingen veel contacten hebben in het werkveld en deze goed inzetten voor de validering van de eindkwalificaties en onderwijsprogramma's.

Profilering

De profilering urban education krijgt in de programma's vorm door aandacht voor diversiteit. Dit is met name geïntegreerd in de modules gericht op beroepsvaardigheden en in de stagepraktijk, bijvoorbeeld door aandacht voor de omgang met etnische achtergronden en cultuurverschillen. Bij de opleiding **Maatschappijleer** krijgt dit daarnaast vorm door de aandacht voor burgerschapsvorming en democratische gezindheid. Deze aspecten zijn in de kennisbasis onderbelicht.

Conclusie

De opleidingen hanteren de landelijke kaders en hbo-eindkwalificaties. De opleidingsspecifieke eindkwalificaties zijn helder uitgewerkt. De validering krijgt vorm via de formele VAR en via de vele contacten die de opleidingen hebben in het werkveld en met alumni.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed** voor de drie opleidingen.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Opzet programma

Als verbijzondering op de algemene opzet van de programma's, kunnen studenten **Economie** in de hoofdfase de minor inzetten voor het behalen van de tweedegraads bevoegdheid voor de aanpalende economieopleiding. Studenten volgen dan een vakinhoudelijk hiatenpakket. Deze studieroute wordt goedgekeurd door de examencommissie, mits een student zeventig procent van de vakinhoudelijke en vakdidactische modules heeft behaald. Studenten moeten zich dan inschrijven voor beide opleidingen en beide LKT's met een voldoende afronden. Met deze opzet is doorstroming naar de master eerstegraads Economie mogelijk.

Inhoud programma

Kennis

Het panel constateert dat de opleidingen Maatschappijleer en Economie aansluiten op de landelijke generieke en vakspecifieke kennisbases.

De acht vakinhoudelijke thema's in het curriculum **Maatschappijleer** sluiten goed aan op de landelijke kennisbases. De basiswetenschappen (sociologie en politicologie) vormen het fundament, dat wordt uitgewerkt in afzonderlijke thema's bij steeds nieuwe vakinhoud. Daarmee is het curriculum deels lineair opgebouwd en deels cyclisch (begrippen en principes keren terug en worden verdiept). In het eerste jaar ligt de nadruk op vakinhoud; daarna verschuift de focus naar vakdidactiek. De vakdidactiekonderdelen leren studenten om actualiteiten in de les te behandelen en daar de benaderingswijzen van de sociale wetenschappen en de inhoud van vakthema's bij te betrekken. Uiteindelijk moeten studenten complexe maatschappelijke en politieke dilemma's in hun les kunnen behandelen en de democratische houding van jongeren kunnen versterken. De vakdidactische kennisbasis van Maatschappijleer is relatief jong. De opleiding heeft meegeschreven aan deze kennisbasis en speelt een aanjagende rol bij de verdere ontwikkeling. Daarbij werkt de opleiding nauw samen met het Landelijk Expertisecentrum Mens en Maatschappijvakken (LEMM) en het lectoraat Didactiek van de maatschappijvakken.

De curricula van beide economieopleidingen sluiten aan op de zes generieke domeinen en de vakspecifieke domeinen voor **Algemene Economie** en voor **Bedrijfseconomie**. De kennisbasis omvat ook de vakdidactische aspecten. De opleidingen geven verbredend dan wel verdiepend nadere invulling aan de diverse domeinen en items en behandelen ook extra domeinen, bijvoorbeeld het domein In- en Verkoopadministratie. In het nieuwe curriculum ligt een groter accent bij de vakdidactiek in de bekwaamheidsproeven en in het werkplekleren. De economieopleidingen willen zich hiermee profileren en studenten hiermee een brede basis geven. De economieopleidingen zijn goed op de hoogte van de LKB's en de LKT's, doordat docenten nauw betrokken waren (hoofdredacteur, vakcommissielid en redactielid) bij de ontwikkeling van LKB en LKT.

Bovenstaand beeld is in de gesprekken met docenten, alumni en werkveldvertegenwoordigers bevestigd. De eigen accenten van de opleidingen en de aandacht voor de vakdidactiek wordt gewaardeerd. Studenten geven aan dat het eerste studiejaar een stevige component vakkennis bevat die in combinatie met vakdidactiek verder wordt uitgebouwd. Studenten geven aan dat de beroepsopdrachten in het nieuwe curriculum nu meer richting geven aan de transfer naar de onderwijspraktijk. Studenten vinden dat de vakdidactiek te veel is gericht op vmbo-tl en niveau 4 van het mbo en vragen meer aandacht voor de lagere niveaus in het (v)mbo en differentiatie-mogelijkheden qua vakdidactiek. Docenten kunnen daar meer op aansturen. Dit krijgt nu met name vorm tijdens de stages en is daarmee afhankelijk van de stagebegeleiding.

Beroepsvaardigheden

Studenten en docenten geven aan dat het werkplekleren en de beroepsopdrachten belangrijk zijn voor het aanleren van beroepsvaardigheden en voor de transfer van theorie naar praktijk. Ook de lessen op locatie dragen daar aan bij.

Maatschappijleerstudenten leren hoe ze de concepten van bijvoorbeeld sociologie ('Cultureel kapitaal') en politicologie ('Preconcepties over politiek') kunnen aanleren aan leerlingen door de leerlingen te bevragen op hun eigen ervaringen en perspectieven. Studenten krijgen zo beter zicht op de sociaalmaatschappelijke achtergronden van hun toekomstige leerlingen en kunnen zo beter inspelen op voorkennis en misconcepties bij leerlingen.

Het panel constateert dat er een tekort is aan goede stageplaatsen met goede begeleiding, omdat er met name op het mbo ook veel onbevoegde docenten burgerschap geven. De opleiding is continu op zoek in het hechte netwerk en neemt maatregelen ter versterking van de vakinhoudelijke en vakdidactische begeleiding. Vakdidactici worden ingezet bij stagebezoeken en bij de beoordeling van portfolio reflecties. Stageplaatsen worden ook gezocht via de alumni.

De **Economie**-opleidingen zijn trots op de geslaagde integratie van vak, vakdidactiek en beroepsopdrachten in het vernieuwde curriculum van de voltijdopleidingen. Studenten zijn zeer positief over de lessen op locatie (beroepsopdracht 3 en 4 tweede studiejaar) op een mbo-college en passen het geleerde direct toe in de lessen die zij in de middagen verzorgen. De directe feedback van docenten, begeleiders, leerlingen en medestudenten werkt stimulerend. Voor deeltijdstudenten geldt dat er veel ruimte is voor aanpassing en eigen inbreng van praktijkervaring. Dit ervaren zij als positief.

Ook economiestudenten bevestigen dat de opleiding extra investeert in de begeleiding van studenten op 'losse' stagescholen. Daar staan docenten strakker in de begeleiding, de stagebezoeken en de afstemming met werkbegeleiders. Bij opleidingscholen wordt meer gekoerst op de begeleiding door schoolopleider/werkplekbegeleider.

KOP-studenten ervaren de beroepsvaardigheden en vakdidactiek als een moeilijk maar ook essentieel centraal deel van hun opleiding. Deeltijdstudenten geven aan dat zij meer aandacht voor vakdidactische aspecten wensen. Jongerejaars studenten geven aan dat leerpunten uit het voltijdcurriculum een positief effect geven in het deeltijdcurriculum.

Onderzoek(svaardigheden)

Bij **Maatschappijleer** is studentonderzoek gericht op de vakdidactiek van maatschappijleer (zoals 'Burgerschap in het mbo' en 'Lesgeven over politiek') en sluit daarmee nauw aan bij de agenda van het lectoraat (vooral rondom de taal en didactiek van burgerschap). De hoofddocent en een promovendus binnen het team zijn nauw betrokken bij de begeleiding van onderzoeken van studenten.

Bij **Economie** zijn samen met de lector Didactiek van de maatschappijvakken onderzoekthema's vastgesteld gericht op: concept-context, klaslokaalexperimenten, rekenvaardigheden, financiële educatie en taalgericht vakonderwijs. Eén van de teamleden is bezig met de voorbereiding van een promotietraject.

Internationalisering

De opleidingen sluiten aan bij de HvA-uitgangspunten. Jaarlijks volgen een à twee Economie-studenten een minor of stage in het buitenland, bijvoorbeeld Suriname of Nederlandse Antillen. Bij Maatschappijleer en Economie worden ook internationale excursies georganiseerd, bijvoorbeeld naar Istanbul. Daar zijn docenten en studenten bij betrokken.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

Voor beide opleidingen geldt dat docenten een variatie aan werkvormen hanteren die recht doen aan de voorbeeldrol. Waar mogelijk gebruiken de docenten werkvormen die de student later zelf kan toepassen in de stagepraktijk. De aandacht voor vakdidactiek is vergroot. Bij beide opleidingen, Maatschappijleer en Economie, ligt in de eerste jaren nog meer nadruk bij vakkennis.

Bij **Maatschappijleer** hanteren docenten werkvormen als opdrachten over het nieuws; een klassengesprek over dilemma's in een democratie; bezoek aan een gemeenteraad en het parlement, het voeren van een Lagerhuisdebat, het voeren van een onderwijsleergesprek, het presenteren over een moreel dilemma, socratisch gesprek, lesplannen maken voor burgerschapsvorming of een toetsdossier maken.

Bij **Economie** wordt aandacht voor vakdidactiek ingebracht via bijvoorbeeld het project ondernemen, debatten over het omslagstelsel versus kapitaaldeckingsstelsel, een Excursie Forbo gericht op voorraadbeheer en het onderdeel Ondernemingsplan waar studenten startende ondernemers begeleiden bij het opstellen van een ondernemingsplan.

Het panel vindt het didactisch concept en de gehanteerde werkvormen passen bij de opleidingen. Docenten geven op verschillende wijzen vorm aan hun voorbeeldrol. Gezamenlijk geven zij een goed beeld van het didactisch repertoire dat docenten moeten hebben.

Instroom en leerroutes

De opleidingen volgen de uitgangspunten van het domein qua instroom en leerroutes. De opleidingen kennen een eenjarige kopopleiding voltijd en een zij-instroomtraject deeltijd. Het honourstraject economie telde voor het cohort 2013 slechts één economiestudent.

De opleiding **Algemene Economie** start per september 2015 een verkorte vwo-route. Deze route (180 EC) wordt aangeboden voor vakken waarvoor een lerarentekort bestaat of dreigt. Deze route bouwt voort op ervaringen van de opleiding Wiskunde. Kenniselementen in het programma worden gecomprimeerd en beroepsopdrachten worden samengevoegd. De gehele kennisbasis wordt getoetst in de LKT. Met toepassing van e-learning wordt het leren versterkt en verrijkt. De economieopleidingen nemen deel aan de pilot Flexibilisering deeltijd, met invoering voor cohort 2015 van een blended learning programma.

De opleidingen hanteren de studiekeuzecheck. Toekomstige studenten volgen korte colleges (onderwijskunde, sociologie en politicologie, wiskunde) en doen een bijbehorende toets. Deelnemers krijgen op dezelfde dag een gericht advies, gelet op hun studiec Capaciteiten en motivatie. Deeltijdstudenten voeren daarnaast een intakegesprek, gericht op motivatie en mogelijkheid tot het verkrijgen van vrijstellingen. Specifieke afspraken worden opgenomen in een studiecontract.

Afstudeerrichtingen

Maatschappijleer en beide economieopleidingen voeren alleen de beroepsgerichte afstudeerrichting in, aangezien de vakgebieden binnen het tweedegraads gebied met name in het (v)mbo een relevante positie innemen. In de havo/vwo bovenbouw worden wel de vakken maatschappijleer en economie verzorgd, daar is echter een eerstegraadsbevoegdheid vereist. Studenten **Maatschappijleer** worden voorbereid op het werken in het vmbo jaar 3 en 4 en in alle leerjaren van alle vier niveaus in het mbo. Zij volgen onder andere modules over burgerschap in het beroepsonderwijs. **Algemene Economie** richt zich met name op het vmbo en Bedrijfseconomie richt zich met name op het mbo. Vanaf 2017 zal op het einddiploma de afstudeerrichting worden vermeld.

Voor **Economie** geldt dat studenten die zich op beide typen beroepsonderwijs willen richten, van beide opleidingen de vakgerichte minor moeten volgen, inclusief beide specifieke LKT's. Economiestudenten geven in gesprek met het panel aan dat er in de economie-opleidingen nog meer gedifferentieerd kan worden naar het vmbo, bijvoorbeeld door aandacht voor klasmanagement en leerlingbegeleiding.

Begeleiding en studeerbaarheid

De opleidingen volgen de uitgangspunten van DOO. Ze voeren remediërende cursussen voor studenten met achterstand. Studenten met taaldeficiënties worden doorverwezen naar het maatwerk taalprogramma.

Studenten zijn over het algemeen positief over de studie- en stagebegeleiding. Wel geven studenten aan dat er variatie is in de stagebegeleiding afhankelijk van het soort stageschool en de inzet van werkbegeleiders, schoolopleiders en instituutopleider. Op opleidingsscholen is er verregaande afstemming en scholing van begeleiders. Op stagescholen worden studenten meer door de vakdocenten begeleid. Op stagescholen hebben werkbegeleiders niet altijd zelf een **Maatschappijleer**achtergrond. Uit gesprekken blijkt dat de rol van de schoolopleiders en de instituutopleiders niet altijd helder is voor studenten en studenten meer begeleiding door vakdidactici wensen.

Studenten en docenten geven aan dat de uitval uit de opleidingen verschillende oorzaken heeft. Enerzijds worden de vakeisen door studenten onderschat. Anderzijds is het docentschap voor een deel van de studenten toch niet aantrekkelijk.

Het panel vindt het positief dat het laatste aspect nu ook in de eerste twee studiejaar beter tot uiting komt en studenten eerder tot het inzicht kunnen komen of de studie bij hen past.

Docenten

Beide docententeams hebben een hoge opleidingsgraad: 100 procent masteropgeleide docenten. Bij Maatschappijleer is een docent bezig met een promotietraject. Bij Economie is een docent bezig met voorbereidingen daarop. Alle docenten zijn eerstegraads bevoegd.

Bij **Maatschappijleer** is een docent erkend supervisor en volgen twee docenten scholing tot gevorderd assessor. Een projectleider volgt, in verband met de LKT, een cursus over meerkeuzetoetsen. Twee opleiders hebben de BKE gevolgd en twee zijn daar mee bezig. Een docent heeft de cursus Socratisch Gespreksvoering afgerond. De docent die promotieonderzoek doet, bezoekt internationale wetenschappelijke conferenties, waar hij zijn werk heeft gepresenteerd en een netwerk met buitenlandse collega's heeft opgebouwd. De docenten zijn betrokken bij de beroepspraktijk vanuit hun rol als instituutopleider, stagebegeleider of vanuit recente ervaring als leraar op een school. Tijdens projectdagen (drie keer per jaar) worden vaak ook leraren uitgenodigd, die spreken over een bepaald aspect van de praktijk. Twee (hoofd)docenten doen onderzoek in het kenniscentrum.

Het panel beoordeelt de kwaliteit van docenten als goed. Docenten zijn voldoende gekwalificeerd vakinhoudelijk en vakdidactisch. Ze zijn betrokken bij de studenten. Docenten blijven zich ontwikkelen via gerichte scholing. VELON-registratie heeft daarbij weinig prioriteit omdat andere, meer direct bruikbare, professionalisering voorrang heeft. Studenten hebben een hoge waardering (telkens ruim een 4,0) voor de vaardigheden van docenten. Recente werkervaring in de lagere niveaus van het vmbo en mbo is een aandachtspunt.

Bij **Economie** is één opleider VELON-geregistreerd, zijn twee opleiders gecertificeerd assessor en hebben alle opleiders de basis-assessorentraining gevolgd. Twee opleiders volgen WHW-training. Eén opleider heeft de training opleidingsdidactiek gevolgd. Eén docent bezocht in 2014 een conferentie in Dallas. Twee opleiders volgden toetstraining in het kader van de ontwikkeling van meerkeuzevragen voor de LKT. Eén docent verzorgt de professionalisering in het begeleiden van de onderzoekspraktijk. Vijf afstudeerbegeleiders zijn of worden geschoold in het begeleiden van de afstudeeronderzoeken. Alle docenten zijn afkomstig uit het voortgezet onderwijs of het beroepsonderwijs. Meer dan 60 procent van hen heeft actuele of recente ervaring als leraar op een school. Recente werkveldervaring is een vereiste bij werving van nieuwe docenten. De band met de praktijk krijgt ook vorm via de begeleiding van studenten op niet-opleidingsscholen. Het panel beoordeelt de kwaliteit van de docenten ruim voldoende tot goed en passend voor de economie-opleidingen. Studenten zijn tevreden en beoordelen de deskundigheid van docenten in de NSE 2014 met een score 4.

Voor beide teams is bovenstaand beeld positief bevestigd in de gesprekken die het panel had. Docenten zijn toegankelijk en vervullen een voorbeeldfunctie. Iedere docent heeft zijn eigen sterke punten. De leden van de teams vullen elkaar daarin goed aan.

Docenten ervaren wel werkdruk met alle opleidingstrajecten, met de vernieuwing en met externe activiteiten. Dit is met het management bespreekbaar en een vast aandachtspunt bij functioneringsgesprekken. Docenten investeren veel, mede door hun enthousiasme voor 'het mooiste vak dat er is', aldus een van de docenten.

Voorzieningen

Docenten maken gebruik van de gangbare voorzieningen. De DLWO is de centrale leeromgeving voor docenten en studenten. Volgens studenten wordt in de colleges gebruik gemaakt van reguliere ICT-toepassingen (zoals whiteboard, digitale presentaties, online filmpjes et cetera).

Conclusie

Het panel oordeelt positief over de inhoud en opzet van de opleidingsprogramma's. Studenten krijgen de kennis en kunde aangeleerd om de eindkwalificaties te kunnen behalen. De opleidingen voeren duidelijk de vernieuwing door en het panel neemt een versterking waar van integratie en transfer. De onderwijsteams zijn goed gekwalificeerd. Qua kennis en ervaring zijn docenten complementair aan elkaar, zowel vakexperts als vakdidactici als docenten gericht op de professionele ontwikkeling bij studenten. Extra aandacht voor de lagere niveaus in vmbo en mbo is daarbij een aandachtspunt. De opleidingen investeren in gerichte scholing. De prioriteit ligt bij direct bruikbare professionalisering en minder bij algemene trajecten, als een VELON-registratie.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor de drie opleidingen.

Standaard 3 Toetsing

Toetsuitvoering

De opleidingen hanteren het HvA Toetsbeleid. Voor de vakinhoudelijke en vakdidactische leerlijnen hanteren de opleidingen specifieke toetsvormen. Bij **Maatschappijleer** gebruiken docenten onder andere de toetsvormen: essay, boekrecensie, takehome-tentamens met analyse van teksten, casusopdrachten, meerkeuzetoetsen, schriftelijke kennistoetsen, ontwerp van lessenserie en zelfgeschreven lesmateriaal en toetsontwerp. Bij de **Economie**-opleidingen gebruiken docenten onder meer: kennistoetsen, essay- en casustoetsen, het ontwikkelen van lesmaterialen en lessenseries, de uitvoering van lessen, het ontwerpen van toetsen, de LKT en het maken van een ondernemingsplan.

Het panel heeft van alle studiejaar een representatieve selectie van toetsmateriaal ingezien en concludeert dat de kwaliteit van de toetsen naar verwachting is. Er is variatie in werkvormen en opzet van toetsen. De toetsen passen bij de inhoud van het programma en voor studenten is helder wat er van hen wordt verwacht. Het werken met toetsmatrijzen en rubrics is nog geen automatisme en wordt aangescherpt. De kwaliteit van de beoordelingen en de gegeven feedback door docenten wisselt qua omvang en kwaliteit. Bij **Maatschappijleer** ontvangen studenten vaak uitgebreide en gerichte feedback. Veel toetsen worden nabesproken. Dit vindt het panel een sterk inhoudelijk punt, dat tegelijkertijd ook veel investering van de docenten vraagt.

Studenten oordelen in de NSE positief over de toetsing. Bij **Maatschappijleer** geeft zelfs 90 procent van de studenten aan dat de toetsing precies goed is. In de praktijktoetsing signaleren studenten wel verschillen in beoordeling tussen de schoolopleider en de instituutopleider, mede doordat de instituutopleider vaak geen vakdocent is. Nadere afstemming over hantering van rubrics en beoordelingsformulieren lijkt mogelijk. Bij de beoordeling van portfolio's is studenten niet altijd helder welke vorm- en inhoudseisen docenten/assessoren hanteren. De betere schrijvers onder de studenten lijken daar makkelijker door heen te komen. Wel geven studenten aan dat zij bij de bekwaamheidsproef 2 (einde jaar 3) stevig worden beoordeeld op hun portfolio, qua vakinhoud, vakdidactiek en professionele ontwikkeling.

Zowel bij Maatschappijleer als bij de Economie-opleidingen hanteert men de LKT. Bij **Maatschappijleer** past de vorm (multiple choice) slecht bij de wijze waarop de opleiding het vak Maatschappijleer verzorgt. De LKT heeft weinig aandacht voor visie en morele dilemma's, die juist het Maatschappijleerprogramma kenmerken. Er is onder docenten wel steun voor de toets, maar niet voor de vorm. Die past niet goed bij de doelen van het vak maatschappijleer. De afstemming met andere hogescholen bij de inkadering van definities en onderwerpen is een meerwaarde. De aansluiting op de eigen profilering is minder. De opleiding bereidt studenten scherper voor op de LKT, zonder dat dit een 'teaching to the test' karakter krijgt. Bij de **Economie**-opleidingen is de LKT als pittig ervaren door studenten, mede door verschillen in terminologie. Wel is men van mening dat de LKT goed aansluit op de inhoud van het curriculum. Voor studenten zit de moeilijkheid in de breedte van de kennisbases. De opleidingen bieden extra instructielessen, docenten en ouderejaars studenten geven extra uitleg.

Borging kwaliteit toetsing

Voor de borging van de toetskwaliteit volgen de opleidingen de kaders van DOO. Via teamscholing tijdens studiedagen werken de docenten aan versterking van de toetsing. De docenten hebben elkaars toetsen en toetsmatrijzen kritisch van feedback voorzien (vier-ogenprincipe). Dit heeft geleid tot kwalitatief betere toetsen, mede doordat het gebruik van toetsmatrijzen is versterkt en het vier-ogenprincipe naar voren wordt gehaald. Het panel ondersteunt deze aanpak en is van mening dat de borging structureler kan worden ingevoerd, onder tijdsdruk lukt het nu nog niet altijd het vierogenprincipe toe te passen voordat een toets wordt afgenomen. De toetscommissie kan gerichter vooraf steekproeven van toetsen beoordelen. Bij Economie is men daar mee gestart.

Het panel is positief over de sessies die de opleidingen organiseren om onderling de beoordelingen van de bekwaamheidsproeven en van afstudeeronderzoeken te vergelijken en te analyseren. Dit verhoogt de transparantie, betrouwbaarheid en validiteit van de eindbeoordelingen. Wel heeft het panel de indruk dat de kalibraties gebeuren vanuit de ervaring van docenten en minder vanuit een breed borgingsmechanisme. De toetscommissie kan hier een sterkere positie innemen.

Conclusie

Het panel constateert dat het toetssysteem en de toetsuitvoering stevig staan. Docenten leveren goede toetsen qua inhoud en niveau. De borging van de toetsing kan worden aangescherpt door meer structureel gebruik van toetsmatrijzen en door het vierogenprincipe in te zetten voor toetsafname. De opleidingen ondernemen acties in die richting. De toetscommissie kan daar een sterke sturing en controle in bieden.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor de drie opleidingen.

Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft van de drie opleidingen een selectie aan eindwerkstukken ingezien (zie bijlage 7) en vindt dat het niveau daarvan voldoet. Het panel kan zich over het algemeen vinden in de beoordelingen. De vakdidactische en werkplekklaren dossiers zijn op niveau qua vakdidactische kennis en toepassing.

In de onderzoeksverslagen is het onderzoekend vermogen van studenten op niveau. De opzet, inhoud en beoordeling van de bekwaamheidsproef 3 werkstukken kan volgens het panel strakker worden getrokken aangezien dit een belangrijke eindbeoordeling is, waar de student op aandachtspunten uit het derde studiejaar nog zijn groei aantoont.

Het panel adviseert daarbij het proces van de beoordelingen te verduidelijken en de weging tussen de verschillende onderdelen te analyseren. Uit gesprekken blijkt dat de opleidingen daar mee bezig zijn door middel van kalibratie tussen beoordelaars en via professionalisering onder leiding van de lector. Een tweede advies is gericht op de versterking van de feedback. De feedback van de **Maatschappijleer** vakdocenten kan duidelijker worden genoteerd, zodat helder is wat de leerpunten van studenten zijn en of de vakdocent het oordeel van de werkplekbegeleider en het zelfbeeld van de student ook herkent. Het panel adviseert gerichte feedback te noteren, naast het markeren in de beoordelingsrubric. Het panel adviseert het inzicht in het portfolio en de bewijsdocumenten te verduidelijken door bijvoorbeeld te werken met versienummers, consequente datering et cetera.

Het panel vindt het positief dat de voorbereiding op het LiO-praktijkonderzoek is aangescherpt met verplichte instructiecolleges met bespreking van de onderzoeksplannen en wekelijkse feedback van de begeleiders. De opleidingen stimuleren studenten aan te sluiten bij de onderzoeksthema's die de opleiding formuleert. Bij **Economie** werken studenten in werkgroepen waar zij elkaars onderzoeksvorstellen becommentariëren en worden begeleid door docenten. De opleiding **Maatschappijleer** is een soortgelijke opzet aan het invoeren met afstudeerkringen. Studenten ervaren dit als leerzaam en het creëert binding en commitment.

De opleidingen melden in gesprekken dat de versterking van de onderzoeksleerlijn en de begeleiding al blijkt uit de eindwerken. Studenten zijn beter in staat om een afgebakende onderzoeksvraag te formuleren en dit aan de hand van een theoretisch kader en een helder geformuleerde onderzoeksmethodiek te onderzoeken en daar een verslag over te schrijven. Het panel vindt het positief dat Economiestudenten aangeven dat het praktijkonderzoek gericht moet zijn op een handelingsverlegenvraag en dat Maatschappijleerstudenten aangeven dat zij een visie op onderwijs en op burgerschap moeten schrijven. Dit past bij het praktijkgerichte karakter. Het panel adviseert in de toekomst qua onderwerpkeuze meer af te stemmen met het onderzoek van hoofddocenten, het onderzoek van de lectoren en met de onderzoeksagenda van de academische opleidingsscholen.

Het panel is overtuigd van het geleverde niveau en vindt dat de opleidingen goede verbeterlagen tonen. De opleidingen zijn daarvoor zelfkritisch genoeg, kunnen de juiste keuzes maken en zijn in staat om wijzigingen door te voeren.

Functioneren afgestudeerden

Uit gesprekken met werkveldvertegenwoordigers en alumni blijkt dat afgestudeerden goed functioneren in de scholen. Alumni geven in enquêtes aan dat zij zeker tevreden zijn over het niveau van de opleidingen en een goede aansluiting ervaren op het werkveld (scores 3,8-4,4). Voor de deeltijdstudenten liggen de scores wat lager, doordat zij al in het veld werkzaam zijn. Alumni geven aan dat zij voldoende vakkennis hebben om boven de leerstof te staan en een transfer te maken naar het aanleren bij leerlingen in de diverse schooltypen. Met de stage-ervaringen slagen zij er in de theorie en praktijk goed te koppelen. Qua pedagogische en didactische vaardigheden voelen studenten zich startbekwaam en zien zij dat ze de eigenschappen bezitten om verder door te groeien. Ze hebben oog voor de doorgroei als startend leerkracht.

Voor de opleiding Algemene Economie geldt dat zestig procent van de instroom in de eerstegraads master Algemene Economie bestaat uit alumni van de tweedegraadsopleiding Algemene Economie. Dit is een indicatie dat alumni voldoende niveau hebben voor een goede doorstroming. Meer dan 80 procent van de Economie-alumni is werkzaam als leraar.

Conclusie

Het panel is van mening dat de opleidingen Maatschappijleer, Algemene Economie en Bedrijfseconomie bekwaame startende leerkrachten leveren. De eindwerkstukken voldoen over de gehele linie aan het verwachte niveau. De opzet en invulling van de visiestukken van studenten (BP3) kan strakker worden getrokken. De afstudeerfase en het LiO-praktijkonderzoek zijn versterkt met meer voorbereiding en begeleiding. Ook de beoordelingen worden meer op elkaar afgestemd door de examinatoren. De opleidingen zetten daar juiste stappen en hebben de capaciteit om dit goed door te voeren. De weging van beoordelingscriteria en de mate waarin feedback wordt genoteerd zijn wat betreft het panel nog aandachtspunten. Alumni functioneren naar tevredenheid in het werkveld.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor de drie opleidingen.

Aanbevelingen Maatschappijleer en Economie-opleidingen

Het panel geeft de volgende aanbevelingen mee om de ontwikkeling van de opleidingen te steunen:

- Blijf investeren in de werving van goede stageplaatsen Maatschappijleer met goede vakdidactische en vakinhoudelijke begeleiding door bevoegde docenten en vakdidactici;
- Differentieer in het Economie- en het Maatschappijleeronderwijs ook meer naar de lagere niveaus in het (v)mbo, bijvoorbeeld door aandacht voor klasmanagement en leerlingbegeleiding;
- Koppel de ingezette kalibratie van oordelen aan de bredere borging van de toetsing;
- Zet de acties door met meer structureel gebruik van toetsmatrijzen en inzet van het vierogenprincipe voorafgaand aan de toetsafname;
- Evalueer de beoordelingscriteria van bekwaamheidsproef 3 en de mate waarop feedback van docenten uniform hier op aansluit.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

Beroepsbeeld

De opleidingen leiden studenten op tot tweedegraads bevoegd docenten voor het voortgezet onderwijs en het (V)MBO. De opleidingen bieden studenten de gelegenheid tot het volgen van de academische route en om deel te nemen aan excellentie- en honourstrajecten. Wis-, natuur-, en scheikunde doen mee aan de pilot van het versnelde VWO-traject.

Het is de visie van de opleidingen dat leraren meer dan voldoende (ook) inhoudelijk toegerust moeten zijn om hun beroep goed te kunnen uitoefenen. Het vakinhoudelijk curriculum stijgt dan uit boven de eisen die in de landelijke kennisbasis zijn gesteld. Daarnaast heeft de opleiding de ambitie geformuleerd om leraren op te leiden die voldoen aan de bekwaamheidseisen en die - vanuit de visie van de opleiding - kunnen omgaan met de kansen en problemen van verschillende sociale, urban contexten: van de hoofdstad, die gekenmerkt wordt door superdiversiteit, tot kleine gemeenten buiten Amsterdam.

Eindkwalificaties

De opleidingen Biologie, Natuurkunde, Scheikunde en Wiskunde hebben een vakspecifieke uitwerking van competentie drie gemaakt met gedragsindicatoren voor de vakdidactische competentie van de leraar biologie, natuurkunde/scheikunde en wiskunde.

De opleiding **Biologie** heeft een opleidingseigen veldadviesraad, waarin naast alumni zitting hebben: leraren en schoolopleiders, collega's uit het v(mbo), havo en vwo. De opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** zijn bezig een vaknetwerk op te richten waarbinnen structureel contact onderhouden gaat worden met alumni van de opleiding en met andere docenten uit het veld. Hierbij wordt de inhoud van het curriculum een van de samenwerkingsthema's. De opleiding **Wiskunde** heeft een actief vaknetwerk van wiskundedocenten en is eveneens bezig een vaknetwerk (professionele leergemeenschap) op te richten waarin alumni, werkbegeleiders van de school en vakdidactici van de opleiding de inhoud en de samenstelling van de opleiding bespreken.

Conclusie

De opleidingen Biologie, Natuurkunde, Scheikunde en Wiskunde hebben de vakdidactische competentie helder uitgewerkt. De opleidingen beschikken over een breed netwerk dat wordt ingezet voor de validering van beroepsbeeld en eindkwalificaties, evenals voor de inhoudelijke ontwikkeling van het programma. Met de vorming van vaknetwerken investeren de opleidingen in de verdere formalisering van de werkveldcontacten.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed** voor de vier opleidingen.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Opzet programma

De opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** leiden op voor leraar natuurkunde en voor leraar scheikunde die ook het vak NASK moeten kunnen verzorgen. In het curriculum van Natuurkunde zijn daarom vakken uit het programma Scheikunde opgenomen en omgekeerd. De opleiding biedt studenten daarnaast de mogelijkheid om beide bevoegdheden te halen.

Door het soms kleine aantal studenten, met name in de deeltijd, worden bij de opleidingen sommige colleges voor voltijd- en deeltijdstudenten gezamenlijk verzorgd. Gezien de verschillende doelgroepen zijn er volgens de deeltijdstudenten attitudeverschillen (voltijd is minder serieus).

De opzet van de opleiding **Wiskunde** is voor de vier belangrijkste onderdelen, vakinhoudelijk en vakdidactisch, werkplekleren, algemene beroepsvoorbereiding en afstudeeronderzoek in orde, naar het oordeel van groepen met wie het panel gesproken heeft, namelijk studenten, docenten en alumni.

Studenten vinden dat de opleidingen beter in zouden kunnen spelen op de specifieke wensen van deeltijdstudenten. Er is bij veel practica en colleges sprake van verplichte aanwezigheid, waardoor deeltijdstudenten niet flexibel met het programma om kunnen gaan. Het panel constateert wel gradatieverschillen tussen opleidingen: bij **Biologie** wordt bijvoorbeeld meer met vervangende opdrachten gewerkt. Het panel adviseert de opleidingen de organisatie van het deeltijdonderwijs goed te bewaken.

Inhoud programma

Kennis en vaardigheden

De kennisbasis voor de opleiding **Biologie** is uitgewerkt tot een leerlijn biologie van 4 tot 22 jaar. De kennisbasis bevat een beschrijving van de beroepskennis, vakdidactische kennis, kennis over biologische kennis, kennis van aanpalende vakken (natuurkunde en scheikunde) en vaardigheden. De opleiding besteedt extra aandacht aan de inrichting van de leeromgeving biologie en aan practicum- en veldwerkvaardigheden.

De vakdidactische kennisbasis bevat alle kennis die een startbekwame leraar op het gebied van vakdidactiek minimaal moet beheersen. De onderdelen van de vakdidactische kennisbasis biologie zijn verdeeld over een zestal domeinen. In het nieuwe curriculum heeft de opleiding **Biologie** ervoor gekozen om modules in de professionele ontwikkelingslijn bij wijze van 'team-teaching' te laten verzorgen door een onderwijskundige en een vakdidacticus. Op deze manier vindt kruisbestuiving plaats tussen algemene didactiek/pedagogiek en vakdidactiek. Bovendien bevat iedere vakinhoudelijke module een vakdidactische component. Zo behandelt de module Veldeducatie de veldwerkvaardigheden die een biologieleraar met een groep kinderen in de natuur moet beheersen. In de module Plantenfysiologie wordt vervolgens geleerd op welke manier kinderen een leerzame verzameling planten (herbarium) kunnen aanleggen, terwijl bij de module Ethologie wordt geleerd welke kansen een stadsdierentuin als Artis heeft voor het biologieonderwijs.

Het behalen van de landelijke kennistoets (LKT) is sinds september 2014 vereist voor het behalen van het tweedegraads diploma van de opleiding **Biologie**. De opleiding biedt in de hoofdfase een korte, specifieke training aan als voorbereiding op de LKT. In deze training wordt vooral gebruik gemaakt van de instrumenten uit de site van Campbell's Biology 10th edition. De kennisbasis biologie is op deze Engelstalige methode gebaseerd. Campbell is een mondiaal geaccepteerd standaardwerk. De overige literatuur is meestal in het Nederlands. Naast handboeken maakt de opleiding gebruik van artikelen uit tijdschriften als Impuls, NVOX of via ECENT. Het panel is positief over de gebruikte literatuur, maar raadt vanwege de vele verschillende bronnen, de opleiding aan om na te gaan of de vakdidactische literatuur voldoende is om studenten een voldoende brede vakdidactische kennisbasis mee te geven.

De opleiding **Natuurkunde** besteedt substantieel meer aandacht aan het vak scheikunde dan in de kennisbasis natuurkunde wordt voorgeschreven. Hetzelfde geldt voor de opleiding **Scheikunde** die meer natuurkunde omvat dan voorgeschreven door de kennisbasis scheikunde. Deze keuze volgt uit de visie dat de vakken sterk samenhangen en uit de vakverbreiding die in het voortgezet onderwijs heeft plaatsgevonden. Het behalen van de landelijke kennistoets (LKT) is sinds september 2013 (cohort 2011) vereist voor het behalen van het tweedegraads diploma van de opleiding Natuurkunde en sinds september 2014 voor Scheikunde (cohort 2012).

De kennisbasis **Natuurkunde** is opgedeeld in zestien domeinen. De eerste acht behandelen fundamentele begrippen zoals kracht, warmte en licht. De tweede acht gaan over toepassingsgebieden zoals het universum, over filosofische en historische aspecten, en over nauw verwante vakken als wiskunde en scheikunde. De landelijke kennistoets beperkt zich tot de eerste acht domeinen. In het leerplan van de opleiding worden concepten en toepassingen – en ook het experimentele werk – voortdurend gecombineerd. De basale concepten uit het eerste jaar komen in de hoofdfase uitgebreider terug in modules zoals Fysische optica en spectroscopie en Sterrenkunde, in didactische cursussen zoals Natuurkunde buiten de Klas en in verdiepende cursussen zoals Elektromagnetisme en Relativiteitstheorie.

De kennisbasis **Scheikunde** is opgedeeld in twintig domeinen. De eerste zestien behandelen scheikundige begrippen en drie behandelen natuurkundige, wiskundige en verbredende begrippen (industriële chemie, duurzaamheid, geschiedenis). Het laatste domein is gewijd aan practica (vaardigheden, inkoop, veiligheid milieu, schoolpracticum enzovoort). De eerste zestien domeinen worden via de LKT getoetst. Het scheikundecurriculum kent een (deels) concentrisch verloop: zuren en basen komen aan de orde bij Stoffen en Materialen, Stoffen en Scheikundige Reacties 1, Analytische Chemie en Elektrochemie. Ook bijvoorbeeld thermodynamica, organische chemie en spectrometrie hebben een doorlopende leerlijn. Daarnaast komen enkele onderwerpen één keer voor: biochemie en industriële chemie. Vakken die tijdens de eerste anderhalf jaar worden behandeld, bieden een goede inhoudelijke basis om in de onderbouw van het voortgezet onderwijs les te kunnen geven. Tijdens de hogerejaarscursussen worden deze onderwerpen verder uitgediept.

De vakdidactische kennisbasis **Natuurkunde** kent zeven domeinen, die van scheikunde vijf. Telkens wordt vanuit een ander perspectief gekeken naar de activiteiten van de leraar en de leerling bij een effectief leerproces. De opleiding integreert de vakdidactiek voor een groot deel in het vakonderwijs. Met behulp van het vierjarige vakdidactiekstramien ondersteunt de opleiding de samenwerking tussen de student en de begeleider op de stageschool. In het stramien is de vakdidactische kennisbasis vrijwel volledig verwerkt.

Bij de vakken Experimenten natuurkunde 1 en 2 en bij Experimenten scheikunde 1 en 2 worden de (theoretische) achtergronden van het leren via onderzoekspractica gekoppeld aan het zelf ontwerpen van zulke practica en demonstraties.

De matrix Relatie vakdidactische kennisbasis en het curriculum laat volgens het panel zien hoe de kennisbasis vakdidactiek gedekt wordt. De opleidingen Natuurkunde en Scheikunde hebben te maken met twee vakinhoudelijke kennisbases en twee vakdidactische. De integratie van de vakken natuurkunde en scheikunde maakt het niet mogelijk de volledige vakinhoudelijke kennisbasis voor natuurkunde uit te voeren. Weerkunde en biofysica ontbreken. De twee vakdidactische kennisbases komen heel sterk overeen en het verkavelen van de thema's over de verschillende vakken en stages is goed gelukt en krijgt door de introductie van de beroepsopdrachten een nieuwe impuls.

De opleidingen Natuurkunde en Scheikunde bieden een specifieke module aan ter voorbereiding op de LKT, waardoor mede de lees- en rekencompetentie van de studenten wordt verhoogd. Het panel is positief over de gebruikte literatuur in de opleiding: actueel, relevant, representatief en van internationaal niveau. Voor scheikunde maakt de opleiding gebruik van internationale standaardwerken als Chemistry van McMurry en Fay, Fundamentals of Organic Chemistry van McMurry, en voor het laboratoriumonderwijs-Analytische scheikunde van Leene en Udo. Bij natuurkunde wordt het standaardwerk Physics for Scientists & Engineers van Giancoli gebruikt. Bij vakdidactiek worden relevante stukken uit handboeken en actuele tijdschriften en artikelen gebruikt.

De opleiding **Wiskunde** gaat uit van de landelijk ontwikkelde generieke en vakspecifieke kennisbases voor de inrichting van de kenniscomponent in het curriculum. Het vakgedeelte van het curriculum overstijgt ruimschoots de doelen zoals die in de landelijke kennisbasis zijn geformuleerd. Zowel in het eerste als in het tweede jaar van de opleiding wordt aandacht besteed aan alle domeinen uit de kennisbasis. Het onderdeel rekenen krijgt voldoende aandacht.

De vakdidactische kennisbasis, vastgelegd in de vakdidactieklijn, start in het eerste jaar. Hierin maken studenten kennis met een aantal fundamentele principes en vaardigheden, die worden geoefend in lesjes die studenten aan elkaar geven. In het tweede jaar wordt aandacht besteed aan de domeinen rekenen, algebra en meetkunde uit de schoolwiskunde. In het derde jaar staat uitvoering in de lespraktijk centraal. Studenten moeten onder andere een lessenserie ontwerpen en uitvoeren, en opdrachten bij een aantal hoofdthema's uit de vakdidactiek (werkvormen, leren met concreet materiaal, differentiatie, wiskundig denken, toetsen) maken.

Het behalen van de landelijke kennistoets (LKT) is vanaf cohort 2011 vereist voor het behalen van het tweedegraads diploma van de opleiding Wiskunde. De opleiding biedt geen voorbereidende colleges aan, hetgeen volgens studenten ook niet nodig is, omdat het vakniveau hoger ligt dan wat voor de LKT wordt gevraagd. Het panel vindt de gebruikte literatuur adequaat, maar adviseert de opleiding met name de vakdidactische literatuur te versterken, bijvoorbeeld door het Handboek Wiskundendidactiek verplicht te stellen.

Onderzoek(svaardigheden)

Enkele opleiders van de opleiding Biologie doen onderzoek naar het ontwerp en de uitvoering van natuurwetenschappelijke practica voor de onderbouw en de bovenbouwgroepen van de basisschool.

Ook doen zij onderzoek naar de voorwaarden voor een uitdagende en efficiënte inrichting van de werkomgeving. De studenten leren het experimenteren en het redeneren van leerlingen te bevorderen. Uit het gesprek met alumni bleek dat zij het nut en de meerwaarde van praktijkonderzoek inzien, maar dat het wel veel werk is.

Een opleider van Natuurkunde en Scheikunde doet onderzoek naar de wijze waarop leraren hun leerlingen onderzoekjes (kunnen) laten doen tijdens practica.

Het cluster exact waartoe de opleiding Wiskunde behoort, heeft onlangs een hoofddocent benoemd die onder meer het verbeteren van de kwaliteit van het onderzoek gaat aansturen.

Internationalisering

De opleiding **Biologie** organiseert tweejaarlijks een buitenlandexcursie naar bijvoorbeeld Costa Rica of Tanzania. Naast de natuurbeleving daar, wordt aandacht besteed aan veldeducatie ter plekke en aan het onderwijs in het bezochte land. Studenten bezoeken lokale veldstudiecentra, evenals basisscholen en middelbare scholen.

Bij de opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** is tijdens het cursusjaar 2013-2014 door studenten een excursie naar het CERN in Genève georganiseerd. Momenteel voeren twee studenten een minor in het buitenland uit.

Bij de opleiding **Wiskunde** vindt elk jaar internationale uitwisseling van voltijdstudenten plaats. De opleiding organiseert jaarlijks een excursie naar Denemarken, Duitsland of België. Daarbij worden scholen bezocht, partneropleidingen en musea op het gebied van de bètawetenschappen, zoals in Giessen. Met de opleiding in Kopenhagen worden geregeld gezamenlijke projecten gedaan, zoals de afgelopen jaren Mathematics on the street en Wiskunde zonder woorden.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

Alle opleidingen streven ernaar dat de vormgeving van het onderwijs en het handelen van de docenten voorbeelden zijn voor de studenten. Dat dit ook lukt, blijkt uit de gesprekken met studenten en alumni die deze dubbele bodem als zeer waardevol ervaren. Docenten zijn een rolmodel voor de studenten.

Bij de opleiding **Biologie** wordt de dubbele bodem zichtbaar door alle veldpractica uit te diepen in een aparte module Veldeducatie. Beroepsopdracht 2 waarin de lesfasen van Ebbens en Ettekoven aan bod komen, is zelf ook opgebouwd volgens deze lesfasen. Bij andere modules moeten studenten een hoofdstuk uit het boek voorbereiden en presenteren aan medestudenten.

De opleiding hanteert een diversiteit aan werkvormen zoals de expertmethode, denken, delen, uitwisselen en de placematmethode. Verder wordt in verschillende settings samengewerkt tijdens practica. Enkele kenmerkende voorbeelden:

- Ontwerp, uitvoering en evaluatie van een carouselpracticum voor groep 8;
- Presentatie aan genodigden ('ouderavond') van een lessenserie door studenten Biologie, Natuurkunde en Scheikunde;
- Meting van de eigen gezondheid in het fitnesscentrum;
- Stellingname in verschillende werkvormen in de module Evolutie.

Het metawerk van de hoofdfase werkt toe naar de bekwaamheidsproef 2. De opleiding geeft verschillende voorbeelden van het vereiste materiaal (voorbeelden van een visie van een biologieleraar (in opleiding), van een kijkwijzer bij de video, van bewijsmateriaal). Een en ander wordt besproken en de student wordt gevraagd te bepalen welke vorm bij hem of haar past. Daarnaast wordt gediscussieerd over 'iPadscholen', '21th century skills' en wordt de actualiteit aan de hand van columns en artikelen ter discussie gesteld, ten einde de student zijn visie te laten onderbouwen. Ten slotte wordt veel tijd besteed aan het koppelen van de kennis die in de opleiding is opgedaan aan de ervaringen in de stage. De student werkt met een persoonlijk ontwikkelplan, dat steeds aangepast wordt. Aan het eind van deze metawerklijn wordt de bekwaamheidsproef 2 gesimuleerd en nabesproken. Deze studenten wonen ook de bijeenkomsten bij die de opleiding voor bekwaamheidsproef 3 organiseert. In die bijeenkomst presenteert iedere student die 'op afstuderen staat' zijn visie op zijn eigen leraarschap.

De dubbele bodem blijkt in de opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** bijvoorbeeld uit het ICT-gebruik in het eigen onderwijs, waarbij voortdurend gereflecteerd wordt op de toepassingen van deze middelen in het onderwijs van de student. Opleiders geven expliciet aan waar zij hun ideeën voor werkvormen opdoen (bijvoorbeeld de NVOX). Bij biochemie wordt dan ook de link gelegd met de leercyclus van Kolb. Demonstratie-experimenten, bedoeld om de eigen uitleg te ondersteunen en te verlevendigen, worden waar mogelijk aangegrepen voor een gesprek over de mogelijkheden van die opstelling in het onderwijs dat de studenten verzorgen. In het algemeen besteedt de opleiding tijdens de les aandacht aan de doelen van het eigen onderwijs. Bij de module Moleculen behoren artikelen over misconcepten tot de lesstof, wordt er aandacht besteed aan vormen van differentiatie, en dragen studenten vragen aan voor de toets.

In het vakonderwijs wordt een veelheid aan werkvormen toegepast: expertmethode, hoorcollege waarbij Socrative en Quizlet worden ingezet, denkstrategieën, demonstratie-experimenten, practica, het gebruik van educatieve software en applets, flipping the classroom met kennisclips en conceptvragen in de DLWO.

Als deelopdracht bij beroepsopdracht 3 voeren studenten bijvoorbeeld een klein onderzoek naar het gebruik van analogieën op hun stageschool uit, aan de hand van het TWA-model (Teaching With Analogies). In de voorbereiding maken studenten daarvoor onder andere een interviewleidraad. Als afsluiting van de opdracht presenteren ze de resultaten aan elkaar, en volgt een vakdidactische discussie over de onderzochte analogie. Zodoende maakt elke student uiteindelijk voor zichzelf een keuze of, en zo ja hoe, hij analogieën gaat inzetten tijdens zijn eigen onderwijs.

Tijdens de les bespreekt de opleider bij de opleiding **Wiskunde** de vakdidactische principes die in het college worden toegepast, en er wordt een verbinding gemaakt met het lesgeven door de student zelf, bijvoorbeeld door perspectiefwisseling te stimuleren. De opleiding hanteert een variëteit aan werkvormen: diverse invullingen van de expertmethode, interactief hoorcollege met behulp van Socrative, Kahoot en Padlet, flipping the classroom, activerende samenwerkingsvorm, zoals Lego-man, reflectiemethoden gebruiken zoals de incidentmethode, Roos van Leary en succesreflectie, diverse discussievormen zoals stellingdiscussie, dilemmadiscussie en het luciferspel.

In de opleiding Wiskunde is een duidelijke opbouw in niveau zichtbaar, bijvoorbeeld wat betreft het stellen van vragen aan leerlingen, aandacht voor de verschillende fasen in de les en differentiëren binnen een les. Meer aandacht kan besteed worden aan de ontwikkeling, bij aankomende wiskundeleraren, van hun visie op de positie van het vak wiskunde in de toenemende veranderingen in maatschappij en technologie in de komende jaren.

Instream en leerroutes

Bij de opleiding **Biologie** bestaat de studiekeuzecheck uit drie onderdelen:

- beoordeling van een voorbereidingsopdracht biologie;
- beoordeling van een practicumopdracht;
- beoordeling van de vakdidactische toepassing.

De deelnemers aan de studiekeuzecheck biologie gaven in hun evaluatie aan een goed beeld te hebben gekregen van het opleidingsprogramma.

Deeltijdstudenten doen niet alleen de studiekeuzecheck, maar voeren ook een intakegesprek op basis waarvan de examencommissie vrijstellingen kan verlenen. Vrijstellingen worden opgenomen in een studiecontract met de student. Afgelopen cursusjaar hebben twee studenten Biologie meegedaan aan het honourstraject (en zij hebben het traject ook succesvol afgerond).

De opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** hebben studiekeuzecheckdagen uitgevoerd rond het thema 'Duurzame energie'. Op grond van scores voor huiswerk, toetsing, practicumverslag en presentatie werd aan de studenten een studiekeuzeadvies uitgebracht. De dagen werden door alle betrokkenen als zeer zinvol ervaren. Wel vonden studenten scheikunde dat het niveau wat hoger mag liggen als voorbereiding op het niveau van de opleiding.

Deeltijdstudenten doen niet alleen de studiekeuzecheck, maar voeren ook een intakegesprek op basis waarvan de examencommissie vrijstellingen kan verlenen. Deze worden opgenomen in een studiecontract, dat ter goedkeuring aan de examencommissie wordt voorgelegd.

De opleiding Scheikunde kent naast de academische route een eenjarige kopopleiding en een zij-instreamtraject. De opleiding streeft naar een vwo-versneltraject van drie jaar. In het collegejaar 2015-2016 kunnen studenten zich voor het eerst inschrijven voor dit verkorte vwo-traject. Dit kan voor zowel de opleiding Scheikunde als voor de opleiding Natuurkunde. Daarnaast biedt de opleiding studenten de mogelijkheid om via de 30 EC van de minor de tweede bevoegdheid te halen. Dus Scheikunde naast Natuurkunde of Natuurkunde naast Scheikunde.

Bij de opleiding **Wiskunde** schrijven voltijdstudenten voor de studiekeuzecheck een motivatiebrief en maken ze voorbereidingsopdrachten na het bestuderen van wiskundige theorie. Tijdens een algemene voorlichtingsbijeenkomst krijgen studenten informatie over het vak- en beroepsdeel. Voor het beroepsdeel is er een samenwerkingsopdracht en wonen kandidaten lessen bij die aansluiten bij de theorie. Ter afsluiting doen kandidaten een wiskundetoets en hebben ze een individueel gesprek.

Deeltijdstudenten doorlopen dezelfde studiekeuzecheck, maar dan in combinatie met een intakegesprek. Op basis hiervan kan de examencommissie vrijstellingen verlenen. Deze worden opgenomen in een studiecontract dat ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de examencommissie.

Studenten zijn positief over het proces van de studiekeuzecheck. Opleiders waarderen het feit dat studenten hebben nagedacht over hun studiekeuze en bij de start van hun studie meer binding hebben met de opleiding. Of dit daadwerkelijk leidt tot een betere matching en daardoor meer studiesucces (het doel van de studiekeuzecheck) moet nog worden onderzocht.

De opleiding Wiskunde kent de eenjarige kopopleiding, het zij-instroomtraject, de academische route en de verkorte vwo-route. Studenten die sneller kunnen en minder begeleiding nodig hebben, komen in aanmerking voor het vwo-versneltraject (dit jaar vier studenten).

Afstudeerrichtingen

Bij de opleiding **Biologie** kiezen studenten al sinds 2006 een geprofileerd programma. Hiermee is geanticipeerd op regelgeving die nu van kracht wordt. Vanaf het cohort 2013-2014 worden in beide afstudeerrichtingen alle curriculumonderdelen (stage, afstudeeronderzoek, vakdidactiek en vakinhoud met een gezamenlijk omvang van 60 EC) in samenhang aangeboden. De student kiest een afstudeerrichting algemeen vormend (biologie)onderwijs gericht op havo/vwo/vmbo of de afstudeerrichting 'groen' in het beroepsgerichte onderwijs. Met de publicatie van de kennisbasis Onderwijs in de natuurwetenschappen en technologie in de onderbouw (door ECENT in april 2014) heeft het science-onderwijs een nieuwe impuls gekregen. Deze kennisbasis zal als onderlegger gebruikt worden voor de geprofileerde vakinhouden bij beide afstudeerrichtingen. De implementatie zal in studiejaar 2015-2016 in het derde jaar van de hoofdfase plaatsvinden.

De opleiding Biologie heeft besloten dat de nadruk op de afstudeerrichting in jaar 4 ligt. In jaar 3 krijgt deze profilering met name vorm in een module vakdidactiek, die samen met opleiders van Natuur- en Scheikunde wordt verzorgd. De veldadviescommissie van de opleiding gaf echter het advies alle studenten zoveel mogelijk hetzelfde curriculum aan te bieden en alleen te differentiëren in de opdrachten. Men vond een te rigide splitsing niet in het belang van de leraar in opleiding, want nagenoeg alle curriculumonderdelen zijn volgens de leden van de commissie voor beide afstudeerrichtingen van belang. De uitwerking en het niveau van de opdrachten en de contexten waarin ze worden uitgewerkt zijn verschillend. Het panel is van mening dat de profilering meer kan worden gericht op het mbo.

De opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** kennen sinds enige jaren differentiatie in de afstudeerfase waarvoor studenten vier keuzemodulen volgen die passen bij het gekozen uitstroomprofiel. Op dit moment worden de aangeboden keuzemodulen geëvalueerd en aangepast aan de voorwaarden die vanaf het collegejaar 2015-2016 gaan gelden. De opleidingen positioneren de afstudeerrichtingen algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) en (voorbereidend) beroepsonderwijs (vmbo/ mbo) in het derde en/of vierde jaar. Gezien de kleine studentaantallen wordt gezocht naar mogelijkheden om de profilering adequaat vorm te geven, bijvoorbeeld door samenwerking met collega's uit het cluster, door geprofileerde deelonderwerpen, en door combinatie van studentgroepen binnen het cluster. In de studievoorlichting voor de poort en in de studiebegeleiding van het tweede jaar worden de twee varianten gepresenteerd en besproken.

Voor de opleiding **Wiskunde** geldt dat wiskunde geen schoolvak is in de meeste opleidingen van het mbo en dat daarmee meer aandacht uitgaat naar de afstudeerrichting algemeen vormend onderwijs.

De inrichting van de afstudeerrichting bestaat uit een aantal keuzevakken, waarbij het accent ligt op verdieping van de wiskundekennis voor de betreffende doelgroep, of op verbreding door het volgen van verwante vakken naast extra vakdidactiek (beroepsgericht onderwijs). Voorlichting over de afstudeerrichtingen vindt halverwege jaar 2 plaats.

Begeleiding

De opleiding **Biologie** heeft verschillende remediërende cursussen voor studenten ontwikkeld, zoals de module Biology die studenten helpt met studeren uit de Amerikaanse methode Campbell's Biology, de module Taal ter ondersteuning van het schrijven van het verslag voor beroepsopdracht 1. Verder biedt de opleiding langstudeerders aparte studieloopbaanbegeleiding aan. Uit de gesprekken met het panel is gebleken dat studenten en alumni zeer tevreden over de begeleiding zijn.

De opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** willen de komende tijd extra inzetten op de begeleiding en beoordeling van het LiO-praktijkonderzoek. Het panel heeft waardering voor het initiatief om tweedejaars studenten in te zetten bij de begeleiding van eerstejaars.

Deeltijdstudenten zitten vaak niet op opleidingsscholen. Er is een start gemaakt met intensievere begeleiding, door vanuit de opleiding begeleiders aan te wijzen en niet te wachten op de begeleidingsvraag van de studenten. De opleiding wil het vaknetwerk (in oprichting) ook nadrukkelijk richten op scholen buiten de kring van opleiding-scholen, om zo de begeleiding daar verder te ontwikkelen.

Studenten van de opleiding **Wiskunde** maken tijdens hun stage opnames van lessen die zij geven, waarna deze opnames tijdens de les metawerk gebruikt worden voor video-intervisie. Verder volgen de studenten tijdens hun derdejaarsstage intervise, waarbij gewerkt wordt met de incidentmethode. Tijdens de studieloopbaangesprekken staat de persoonlijke professionele ontwikkeling van de student centraal. De sociale binding onder voltijdstudenten is versterkt door de oprichting van het wiskunde-studententeam, dat naast het organiseren van activiteiten ook participeert in de begeleiding van eerstejaarsstudenten en voorlichtingsdagen.

Uit enquêtes blijkt dat studenten van het cluster Exact de studie- en stagebegeleiding zeer waarderen.

Docenten

Alle opleiders van de opleiding **Biologie** beschikken over het masterniveau en vrijwel alle docenten zijn in het bezit van een eerstegraads lesbevoegdheid. Eén opleider is bezig met een promotietraject. Enkele opleiders zijn in het bezit van de seniorkwalificatie examinering. Er ligt een plan klaar om vanaf cursusjaar 2015-2016 met het team een VELON-registratietraject in te gaan. Docenten nemen deel aan diverse conferenties en congressen: de jaarlijkse conferentie van het Nederlands instituut voor Biologie (NiBi), het VELON-congres, de ECENT-conferentie voor lerarenopleiders in de natuurwetenschappen, die docenten mede helpen organiseren. Uit enquêtes, en ook uit gesprekken met studenten en alumni blijkt dat iedereen zeer positief over de kwaliteit van de docenten is.

Opleiders zijn nauw betrokken bij de beroepspraktijk. Ongeveer een kwart is werkzaam als instituutsopleider op opleidingsscholen. Zij zijn één dag in de week fysiek aanwezig in de school. Drie opleiders hebben recente werkveldervaring.

Eén instituutsopleider heeft in het cursusjaar 2013-2014 een pilot 'LiO-praktijkonderzoek op het Petrus Canisius College' uitgevoerd. Dit traject is ontwikkeld en begeleid in nauwe samenwerking met de betrokken schoolleider en de onderzoeksleraar op het Petrus Canisius College (PCC) in Alkmaar. Deze ontwikkeling past binnen de visie van de Academische Opleidingschool Noord-Holland West (AONHW), waar het PCC deel van uitmaakt.

De opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** beschikken volgens studenten en alumni over uitstekende docenten (NSE-uitkomsten boven 4.0). Vrijwel alle docenten beschikken over een masterdiploma en enkele zijn bezig met een promotietraject. Opleiders van Natuurkunde en Scheikunde zijn actief in landelijke organisaties zoals het Landelijk Vakoverleg Natuurkunde en het Landelijk Vakoverleg Scheikunde, in de redacties van de landelijke kennistoetsen, en in het platform Bètapartners. Daarnaast bezoeken docenten diverse conferenties, zoals die van ECENT, de Woudtschoten-conferenties en Viva Fysica!. Incidenteel bezoeken ze buitenlandse conferenties, zoals SITE (Society for Information Technology and Teacher Education). In het cursusjaar 2013-2014 heeft een aantal opleiders Natuurkunde en Scheikunde zich verder bijgeschoold voor het begeleiden van studenten bij het LiO-praktijkonderzoek.

De helft van de opleiders Natuurkunde en Scheikunde heeft recente (minder dan 5 jaar geleden) ervaring met lesgeven in het vo of het mbo. Eén opleider is daar nog werkzaam en één opleider is pas dit schooljaar volledig overgestapt naar het hbo. Vier opleiders zijn als instituutsopleider of instituutsbegeleider met scholen voor voortgezet onderwijs verbonden. De overige opleiders begeleiden ook studenten op hun stageplaats.

Ook bij de opleiding **Wiskunde** is vrijwel iedere docent van masterniveau en iedereen beschikt over een eerstegraads lesbevoegdheid. De opleiding faciliteert de deelname aan de studiedagen en conferenties, zoals van de Nederlandse Vereniging van Wiskundeleraren, de jaarlijkse ELWIER-conferentie en de Nationale Wiskundedagen. Een aantal opleiders levert een actieve bijdrage aan dergelijke conferenties. Verder organiseert de opleiding een aantal themabijeenkomsten (bijvoorbeeld over het gebruik van ICT in het onderwijs). Opleiders met een specifieke expertise begeleiden collega's op scholen.

Opleiders zijn nauw betrokken bij de beroepspraktijk. In principe zijn alle opleiders van de opleiding Wiskunde betrokken bij de begeleiding van stages en afstudeerproducten. Drie docenten van de opleiding Wiskunde zijn op opleidingsscholen actief als instituutsopleider. Ze zijn één dag in de week fysiek aanwezig in de betreffende school. De helft van de opleiders is tevens werkzaam als docent op een school of heeft recente ervaring (minder dan 5 jaar geleden) in het werkveld.

Uit enquêtes, en ook uit gesprekken met studenten en alumni blijkt dat iedereen zeer positief over de kwaliteit van de docenten is.

Voorzieningen

De opleiding **Biologie** beschikt over een goed geoutilleerd practicum met competente practicuminstructeurs. De opleiding maakt veel gebruik van ICT, vooral ook binnen de digitale leeromgeving DLWO. Er wordt bovendien veel gebruik gemaakt van de masteringsite van Campbell's Biology, een digitale leeromgeving met allerlei mogelijkheden voor extra training, remediëring en verdieping. Andere ICT-toepassingen die in de les worden gebruikt zijn: Socrative, SmartNotebook, Enquête maken en Glogster.

Ter illustratie: de opleiding heeft een virtuele vitrine opgezet. Studenten krijgen tijdens de module Natuurwetenschappen de opdracht van een object uit de vitrine (schedel, model et cetera) een webpagina te maken. Bij het object komt een QR-code te staan die naar de bewuste webpagina in de virtuele vitrine verwijst.

Bij de opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** wordt de DLWO in toenemende mate ingezet voor blended learning. De DLWO wordt intensief gebruikt voor het delen van opdrachten, opgaven, uitwerkingen, verslagen en video's (kennisclips). Bijvoorbeeld bij de tweedejaarsmodule Moleculen worden al deze mogelijkheden ingezet om het onderwijs volgens het concept flipping the classroom vorm te geven. Met behulp van de hard- en software van Vernier wordt ICT ingezet bij de experimentele kant van de vakken. Met sensoren en verwerkingssoftware worden de mogelijkheden van experimenten – zowel inhoudelijk als didactisch – enorm vergroot. In de module Robotica ligt de aandacht op het verwerken van informatie, besturing en programmeren.

Ook de studenten van de opleiding **Wiskunde** maken veel gebruik van de DLWO waar de gegeven lessen met theorie, links en opdrachten zijn te vinden. De opleiding is gestart met het opnemen van de lessen Geschiedenis van de wiskunde. Studenten kunnen de les op een later tijdstip bekijken. Ook wordt er geëxperimenteerd met het maken van korte instructiefilmpjes als ondersteuning bij het gegeven onderwijs.

Conclusie

Het panel is positief over de opbouw van en de samenhang in de programma's van de opleidingen Biologie, Natuurkunde, Scheikunde en Wiskunde. De beroepsopdrachten vervullen een belangrijke rol als verbinding tussen theorie, praktijk en onderzoek. De vakinhoud is bij alle opleidingen goed uitgewerkt en biedt een hoger niveau dan strikt noodzakelijk voor de LKT, en biedt studenten tevens goede doorstroommogelijkheden naar (universitaire) masteropleidingen. De vakdidactische lijn is door de opleidingen adequaat opgepakt en is een blijvend onderwerp van discussie voor docenten.

Het panel vindt de docententeams van hoge kwaliteit met een grote gedrevenheid voor het leraarschap. Studenten hebben veel waardering voor de kwaliteit van de docenten. Het panel vraagt wel meer aandacht voor de deeltijd, met name op organisatorisch gebied.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed** voor alle vier opleidingen

Standaard 3 Toetsing

Toetsuitvoering

Het nadenken over en het vormgeven van het nieuwe curriculum heeft bij de opleiding **Biologie** ook geresulteerd in verbeterde toetsconstructie en -beoordeling door het werken met toetsmatrijzen. Verder zijn de leerdoelen bij de modulen beter toetsbaar geformuleerd. Wel vindt het panel dat de beoordelingsprocedures van de beroepsvoorbereidende onderdelen nog inzichtelijker gemaakt kunnen worden.

De opleiding hanteert een verscheidenheid aan toetsvormen: digitale en schriftelijke kennistoetsen, essay- en casustoetsen, presentatie, practicumtoetsing, webpagina en boekbesprekingen. Bij de module Genetica wordt geëxperimenteerd met nieuwe toetsvormen zoals een zogenoemde tweefasentoets. Dit experiment wordt samen met een natuurkundecollega uitgevoerd. Biologiestudenten worden voorbereid op de landelijke kennistoets, vanwege de afwijkende toetsvorm (multiple choice).

De opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** zetten verschillende toetsvormen in: schriftelijke kennistoetsen, practicumtoetsen, verslagen en producten, lesmateriaal, kennisclips en wiki's. De opleidingen zijn binnen de beroepsopdrachten, maar ook daarbuiten, bezig met het ontwikkelen van geïntegreerde toetsen. De afsluiting van het vak robotica bestaat bijvoorbeeld uit een wedstrijd met robots. Voor die wedstrijd moeten de studenten zowel zelf een robot programmeren als een wedstrijdopgave voor de overige studenten verzinnen. Voor beide opdrachten is de ontwerpcyclus leidend, waardoor de studenten die zowel zelf toepassen als gebruiken bij het ontwerpen van een opdracht. Daarmee integreert de opleiding eveneens ontwerpend leren in de toetsing daarvan. Het panel is positief over de toetsing.

De opleiding **Wiskunde** kent een diversiteit aan toetsvormen: digitale en schriftelijke kennistoetsen, onderzoekopdrachten, presentatie, dossiertoets en verslagen. In het nieuwe curriculum worden toetsen in de vak- en vakdidactiekleerlijn geïntegreerd aangeboden. Studenten ontwerpen bijvoorbeeld een GeoGebra-file waarmee ze laten zien deze software te beheersen. Bij de ontwerpopdracht op locatie bij Geofort Herwijnen moeten studenten differentiëren naar intelligentie. De student krijgt bijvoorbeeld de opdracht om een les en instructie Historisch landmeten voor twee verschillende intelligenties te maken.

De opleiding Wiskunde is nauw betrokken geweest bij het tot stand komen van de kennisbasis en de kennistoets. De opleiding werkt sinds het collegejaar 2008-2009 met de kennisbasis wiskunde, zowel de vakinhoudelijke als vakdidactische. Wiskundestudenten nemen sinds het collegejaar 2014-2015 deel aan de landelijke kennistoets.

Borging kwaliteit toetsing

Docenten van de opleidingen Biologie, Natuurkunde, Scheikunde en Wiskunde zijn als team geschoold op het gebied van toetsing: tijdens de studiedag hebben opleiders elkaars toetsen en toetsmatrijzen kritisch van feedback voorzien. Dit heeft bijgedragen aan de kwaliteit van de toetsmatrijzen en aan de toetsen die vervolgens zijn opgesteld.

De opleiding **Biologie** is geïnspireerd geraakt door een artikel in NVOX Maandblad van juni 2014. In dit artikel is een toetsmatrijs voorgesteld die uitgaat van de beheersingsniveaus zoals gehanteerd door de RTTI (Reproductie, Toepassing 1, Toepassing 2, Inzicht) en van de indeling die TIMSS hanteert. Door de indeling van TIMSS te gebruiken, sluit de opleiding aan bij internationale maatstaven die hun bruikbaarheid hebben bewezen. Met deze toetsmatrijs waarborgt de opleiding dat alle leerdoelen gedekt zijn met een juiste weging op de juiste niveaus. De opleiding is van plan regelmatig sessies te beleggen om de beoordelingen van de bekwaamheidsproeven te vergelijken en te analyseren (kalibreersessies). Het panel vindt dat de opleiding consciëntieus met deze aanpak omgaat.

De opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** zijn niet tevreden over de evaluatie van toetsen met het model van Bloom. In het begin van het cursusjaar 2014-2015 is het initiatief genomen om een eigen systematiek te ontwikkelen die is afgeleid van het RTTI-model.

In de matrijs worden ook expliciet de relevante onderwerpen van de landelijke kennisbasis opgenomen. De opleiding noemt het de KCBV-matrix: kennis, concept, berekening en vaardigheid. De matrijs is in periode 1a voor het eerst gebruikt en geeft aanknopingspunten om niet alleen het ontwerp, maar ook de resultaten van verschillende toetsen met elkaar te vergelijken. Het panel is positief over de eerste stappen met deze systematiek.

De opleiding **Wiskunde** heeft verschillende teambijeenkomsten gehad over toetsing, met als thema's onder andere de landelijke kennisbasistoets, het gebruik van een geschikte taxonomie bij schriftelijke vaktoetsen, feedback op toetsen aan de hand van het beoordelingsformulier en het gebruik van toetsmatrijzen. Alle toetsen worden samengesteld volgens het vierogenprincipe. Toetsmatrijzen worden met ingang van 2014-2015 ingezet bij alle toetsen om het niveau van een toets beter te kunnen vaststellen.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleidingen gevarieerde toetsvormen inzetten. De inhoud van de toetsen is van voldoende kwaliteit. Met de invoering van het nieuwe curriculum worden ook toetsen vaker geïntegreerd aangeboden, waardoor vakinhoud en vakdidactiek nauwer met elkaar verbonden worden.

Het panel heeft vastgesteld dat de opleidingen goed samenwerken om de toetskwaliteit te borgen. De recente scholingen en de voornemens voor kalibreersessies zullen daar in positieve zin aan bij kunnen dragen. Het panel heeft vertrouwen in de versterking van de toetsing en beoordeling. De verwachtingen zijn goed en zullen in de komende tijd waargemaakt worden.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor alle vier opleidingen.

Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties

Producten van afgestudeerden

Het panel is in het algemeen tevreden over het niveau en de opzet van de afstudeerdossiers die zij heeft bestudeerd. De dossiers voldoen aan het gewenste bachelorniveau. Wel is het panel enigszins verbaasd over het verschil tussen de beoordeling van bekwaamheidsproef 2 (twee assessoren) en bekwaamheidsproef 3 (controle door de begeleider, maar geen beoordeling). Ook het visiedocument dat studenten als onderdeel van het afstuderen schrijven, wordt niet expliciet beoordeeld. Dit product maakt echter wel deel uit van het afstudeerdossier.

Sinds 2012-2013 zijn er in het cluster Exact/Beroepsonderwijs opleidingsoverstijgende afstudeerkringen ingericht die worden geleid door een opleider met specifieke deskundigheid over de thematiek van de kring. De student kiest een afstudeerkring die past bij het onderwerp van zijn onderzoek.

De opleiding **Biologie** beschikt over de volgende kringen (samen met de opleidingen Natuurkunde en Scheikunde):

- Onderzoeksvaardigheden;
- Contextrijke leeromgeving;
- Flipping the classroom;

- Kennistransfer;
- Leerlingbegeleiding.

De opleiding Biologie heeft een aantal maatregelen genomen ter versterking van de afstudeerfase. De opleiding hanteert bijvoorbeeld strengere regels bij overschrijding van de aanleveringsmomenten van de verschillende tussenproducten. De opleiding Biologie heeft de beoordeling en validering van de toetsing aangepast en laat deze beter aansluiten op internationale ontwikkelingen en op de praktijk in het bèta-onderwijs in het voortgezet onderwijs.

Het panel heeft diverse afstudeerproducten gezien en stelt vast dat het LiO-praktijkonderzoek en de stage werkplekleren in voldoende mate bijdragen aan het aantoonbaar maken van de eindkwalificaties. Om bekwaamheidsproef 3 goed te kunnen duiden, dient daarbij bekwaamheidsproef 2 te worden meegenomen. Het panel adviseert bekwaamheidsproef 3 op een vergelijkbare wijze in te richten als bekwaamheidsproef 2. In het vakdidactisch portfolio tonen studenten aan over de vakdidactische eindkwalificaties te beschikken.

Uit de gesprekken van het panel en ook uit onderzoeken blijkt dat afgestudeerden tevreden over de opleiding zijn. Zij voelen zich zowel inhoudelijk als vakdidactisch goed voorbereid op de beroepspraktijk van de leraar biologie.

De opleidingen **Natuurkunde** en **Scheikunde** hebben goede ervaringen met afstudeerkringen. Studenten die hieraan meedoen, ronden hun onderzoek sneller af. Voor studenten die al eerder een onderzoek buiten een kring zijn gestart wordt individuele begeleiding geregeld. Met studenten die hun onderzoek doen op een academische opleidingsschool worden afspraken gemaakt over de rolverdeling tussen de opleiding en de school. De eindverantwoordelijkheid voor het traject en de beoordeling ligt altijd bij de opleider van de Hogeschool van Amsterdam.

In het cursusjaar 2014-2015 kunnen studenten van de opleidingen Natuurkunde en Scheikunde kiezen uit de volgende vijf afstudeerkringen samen met de studenten Biologie:

- didactiek van natuurwetenschappelijke onderzoeksvaardigheden;
- transfer van metavaardigheden;
- leerlingbegeleiding;
- kennisclips en e-learning;
- biosfeer, de schoolomgeving als natuurwetenschappelijke leeromgeving.

Het panel heeft een aantal afstudeerproducten en het onderliggende portfolio bekeken en vindt deze van voldoende kwaliteit. Studenten tonen aan de eindkwalificaties te hebben behaald en zijn daarmee startbekwaam. Uit de gesprekken van het panel en ook uit onderzoeken blijkt dat afgestudeerden tevreden over de opleiding zijn. Zij voelen zich zowel inhoudelijk als vakdidactisch goed voorbereid op de beroepspraktijk van de leraar natuurkunde, scheikunde en NASK. Studenten geven aan ver boven de stof te staan, wat bij verder studeren van pas komt.

De opleiding **Wiskunde** bereidt studenten vanaf jaar drie voor op het LiO-praktijkonderzoek. Vanaf de start maakt de student deel uit van een afstudeerkring, die uit vijf studenten en een begeleider bestaat. Waar mogelijk worden studenten met een vergelijkbaar onderwerp in dezelfde kring geplaatst.

Studenten stellen een onderzoeksplan op, bestaande uit de volgende stappen:

1. De student kiest een onderwerp en maakt een eerste opzet van het plan. De begeleider bespreekt de onderwerpskeuze met een tweede beoordelaar en zij keuren het onderwerp goed;
2. De student stelt een theoretisch kader op en maakt daarna de onderzoeksvragen en het plan definitief;
3. De begeleider en tweede beoordelaar geven groen licht voor het onderzoek.

Op het moment dat de begeleider van oordeel is dat het onderzoek klaar is voor de eindbeoordeling, meldt hij dat aan de tweede beoordelaar. Als de laatste daarmee instemt, geven de begeleider en de tweede beoordelaar onafhankelijk van elkaar een beoordeling, waarna ze tot één eindbeoordeling komen.

De opleiding wil de komende tijd inzetten op een betere integratie van de onderzoekslijn in de modules van het nieuwe curriculum. De onderzoekslijn moet bijvoorbeeld duidelijker zichtbaar in vakdidactische modules en beroepsopdrachten worden. Ook wil de opleiding, waar mogelijk in samenwerking met het kenniscentrum, enkele vakdidactische onderzoeksthema's formuleren, waarbij per thema een afstudeerkring wordt gevormd. Studenten zullen worden gestimuleerd hieraan mee te doen. Het panel vindt de verschuiving in focus van het afstudeeronderzoek naar vakdidactische thema's een positieve ontwikkeling. Momenteel accepteert de opleiding een diversiteit aan onderwerpen, die vaak erg breed zijn en/of moeilijk om goed uit te werken. Het panel adviseert de opleiding daarnaast in overleg met het werkveld nadrukkelijk rekening te houden met de onvermijdelijke veranderingen in het wiskundeonderwijs onder invloed van de doorgaande informatisering en automatisering.

Het panel heeft diverse praktijkonderzoeken bekeken en vindt deze van voldoende niveau. Wel zou de beoordeling van het panel in een aantal gevallen iets lager uitvallen dan de uitkomsten van de beoordelaars, maar nergens leiden tot onvoldoendes. Indien mogelijk zou het panel graag zien dat de student bij zijn onderzoek door twee begeleiders wordt begeleid. De begeleider op de school is dan vooral betrokken bij het ontwerpen en uitvoeren van de lessenreeks. De begeleider vanuit de opleiding kan dan op de vakdidactische aspecten letten. Uit de gesprekken van het panel en ook uit onderzoeken blijkt dat afgestudeerden tevreden over de opleiding zijn. Zij voelen zich zowel inhoudelijk als vakdidactisch goed voorbereid op de beroepspraktijk van de leraar wiskunde.

Conclusie

Het panel concludeert dat de afstudeerwerken van alle opleidingen voldoen aan het vereiste bachelorniveau. Hoewel er verschillen tussen studenten te constateren zijn, is het basisniveau bij alle studenten gerealiseerd. Het panel is vooral onder de indruk van het vakniveau, dat veelal hoger ligt dan strikt noodzakelijk.

Het panel adviseert de opleiding nog eens na te gaan welke functie en status aan bekwaamheidsproef 3 toegekend moet worden. Het panel zou het toejuichen wanneer het visiedocument een aparte beoordeling krijgt. Het panel vindt dat de bekwaamheidsproef 3 sterker gepositioneerd kan worden.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor de vier opleidingen.

Aanbevelingen Biologie, Wiskunde, Natuurkunde en Scheikunde-opleidingen

Het panel geeft de volgende aanbevelingen mee om de ontwikkeling van de opleidingen te steunen:

- Biologie: evalueer of de vakdidactische literatuur voldoende is om studenten een voldoende brede vakdidactische kennisbasis mee te geven;
- Wiskunde: versterk de vakdidactische literatuur, bijvoorbeeld door het Handboek Wiskundededidactiek verplicht te stellen;
- Biologie: besteed in de profilering meer aandacht aan het mbo;
- Evalueer de ervaringen vanuit de kalibreersessies bij toetsing en beoordeling.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

Beroepsbeeld en profilering

De opleiding Horeca & Voeding (HV) leidt studenten op tot leraar in het (v)mbo en het praktijkonderwijs voor verschillende vakken in de horeca- en bakkerijsector. De leraar Horeca en Voeding heeft kennis van voedingsleer, marketing en levensmiddelentechnologie. Hij brengt leerlingen kennis bij over servicegerichtheid en nieuwe bereidingstechnieken. De opleiding wordt verzorgd in deeltijd en voltijd, heeft een Ad-traject en een academische route.

De opleiding Gezondheidszorg en Welzijn (GW) leidt studenten op tot leraar in het (v)mbo in de sectoren Zorg, Welzijn en Dienstverlening en Sport en in het praktijkonderwijs en in de onderbouw vmbo/havo/vwo voor het vak Verzorging. Een leraar gezondheidszorg en welzijn leidt leerlingen op voor een beroep in de zorg- en welzijnssector en maakt leerlingen bijvoorbeeld bewust van de risico's van overgewicht en het gebruik van softdrugs en alcohol. De opleiding wordt verzorgd in voltijd en deeltijd en heeft een Ad-traject en een academische route. De opleiding GW zet haar contacten met de lector Community Care in om bij de vakspecifieke curriculumdelen meer aandacht te geven aan urban education.

Eindkwalificaties

Beide opleidingen hebben de vakspecifieke competentie uitgewerkt naar gedragsindicatoren voor de leraar HV respectievelijk GW. Deze zijn helder voor studenten en docenten. De opleidingen HV en GW hebben gekozen voor een koppeling aan de kwalificatiedossiers voor de beroepsgerichte vakken uit het mbo. Beide opleidingen gebruiken hun contacten in de landelijke vakoverleggen voor verdere aanscherping van de eindkwalificaties.

De opleiding **HV** valideert haar eindkwalificaties via peerreview met de twee andere opleidingen HV (Wageningen en Eindhoven). In het verlengde daarvan is een landelijke veldadviesraad in oprichting.

De opleiding **GW** heeft sinds juni 2014 een eigen veldadviesraad met daarin vier alumni die werkzaam zijn in de verschillende sectoren. Deze raad geeft adviezen over de curriculumontwikkeling van de nieuwe voltijd, de flexibilisering van de deeltijdopleiding en de opzet van het vakdidactisch dossier.

Conclusie

De opleidingen HV en GW hebben de vakdidactische competentie helder uitgewerkt. De eindkwalificaties worden door HV gevalideerd via een peerreview met de twee andere HV-opleidingen. Bij de opleiding GW verloopt dit via een eigen veldadviesraad. Daarnaast participeren beide opleidingen in landelijke vakoverleggen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **goed** voor beide opleidingen.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Het programma, het personeel en de opleidingsspecifieke voorzieningen maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde eindkwalificaties te realiseren.

Inhoud programma

Kennis

Het panel is van mening dat beide opleidingen de generieke en vakdidactische kennisbases afdekken met de curricula. Het curriculum **HV** besteedt duidelijk aandacht aan de elementen uit de kennisbasis Consumptieve Technieken: Voedingstechnologie, Veiligheid en hygiëne, Voeding en gezondheid, Bedrijfsorganisatorische aspecten en Vakdidactiek. Binnen het curriculum wordt een aantal vakken zoals biologie en scheikunde lineair aangeboden. Andere onderdelen, zoals de beroepsopdrachten (BO's), hebben een meer cyclische opbouw. De vakdidactiek vormt een van de leerlijnen in het curriculum en richt zich met name op onderwijs in het (v)mbo.

Actualiteiten komen onder de aandacht door gastlessen (bijvoorbeeld gericht op food inspiration en op educatieve lesmethoden).

Ook het curriculum **GW** is deels lineair en deels cyclisch. Basisvakken, als scheikunde, anatomie/fysiologie en pathologie keren in diverse thema's terug met meer toepassing en meer integratie. Sinds 2009 is er meer aandacht voor de welzijnssector en zijn nieuwe modules ingebracht als 'onderwijspsychologie' en 'aandacht voor doelgroepen'. Qua vakdidactiek sluit GW aan bij landelijke afspraken en wordt gericht op het vak verzorging (jaar 1) en op de ontwikkelingen in het beroepsonderwijs (jaar 2 en 3). Aangezien de focus met name bij het (v)mbo ligt, bevatten veel modules praktijklessen. Bij vakdidactiek mbo wordt aandacht besteed aan het thema burgerschap.

De opleidingen **HV** hanteren geen landelijke kennistoets, maar participeren in het project '10 voor de leraar'. Binnen dit project wordt door middel van peer review, met lerarenopleidingen Consumptieve techniek in Wageningen en Eindhoven, het niveau van de kennisbasis getoetst. De onderdelen van de kennisbasis worden in de propedeuse en tijdens de hoofdfase behandeld. In de afstudeerfase wordt deze kennis door middel van projecten geïntegreerd aangeboden. De opleiding **GW** werkt sinds 2008-2009 met de landelijke kennisbasis. Daarin is de aandacht voor de welzijnssector vergroot. De opleiding is van mening dat het thema burgerschap is onderbelicht in de kennisbasis en heeft daarvoor een specifieke module ontwikkeld. Om goed op de actualiteit aan te sluiten worden regelmatig deskundigen uit de sector uitgenodigd (bijvoorbeeld over onderwerpen transgender en COC) en worden excursies georganiseerd, bijvoorbeeld gericht op wijkgerichte aanpak. Dit maakt een deugdelijke indruk op het panel.

In module-evaluaties zijn studenten positief over de gevolgde modules en het kennisniveau. Curriculumonderdelen waarin het aanleren van de vakdidactiek centraal staan worden zeer hoog gewaardeerd.

Beroepsvaardigheden

De verbinding van het programma met de beroepspraktijk is een sterk punt van de **HV**-opleiding. Er is ruime gelegenheid via het werkplekleren en de beroepsopdrachten om ervaring op te doen in het werkveld. In het programma wordt ruim aandacht gegeven aan veranderingen in de beroepspraktijk, bijvoorbeeld herzieningen rond passend onderwijs, de nieuwe kwalificatiestructuur mbo en de veranderingen in het vmbo.

Het panel signaleert dat de opleiding vakinhoudelijk duidelijke ontwikkelstappen zet van meer traditionele vaardigheidsaspecten (koken) naar een bredere focus op gastvrijheid.

Het panel is van mening dat de opleiding **GW** de inhoud van het curriculum duidelijk baseert op de beroepspraktijken in het mbo en vo. Met beroepsopdrachten wordt duidelijk de verbinding gelegd tussen de theoretische onderdelen en de praktijk van alledag.

Beide opleidingen hebben de connecties in het werkveld om goed vorm te geven aan het praktijkleren. Studenten en docenten zijn positief over het werkplekleren en de beroepsopdrachten en de transfer van theorie naar praktijk die daarmee wordt bereikt. Ook de lessen op (stage)locatie dragen daar aan bij.

Onderzoek(svaardigheden)

Beide opleidingen sluiten aan bij de HvA-brede ontwikkeling van de onderzoeksleerlijn en het gebruik van beroepsopdrachten voor de oefening en verankering van de onderzoeksvaardigheden. De opleiding GW is daar verder mee gevorderd dan de opleiding HV. Bij HV trekt de nieuwe hoofddocent aan het verder doortrekken van de onderzoeksleerlijn. Diverse modules zijn ontwikkeld.

Studenten ervaren nu een betere opbouw in de onderzoeksleerlijn en leren eerst de afzonderlijke onderdelen zoals informatie zoeken, interviewtechnieken en gastlessen van praktijkonderzoekers. Studenten worden bewuster dat ze met onderzoekend vermogen bezig zijn. De komst van een nieuwe lector beroepsopdrachten geeft mogelijk kansen om de onderzoeksleerlijn verder te ontwikkelen en te positioneren.

Binnen de opleiding **HV** zijn afgelopen twee jaar nieuwe impulsen gegeven aan de onderzoeksvaardigheden met de concentrische opbouw vanaf jaar 1. De opleiding spiegelt zich hierbij ook aan de peer-opleidingen uit Wageningen en Eindhoven. Ook binnen de opleiding **GW** is de onderzoeksleerlijn in ontwikkeling en zoekt de opleiding naar een goede invulling zonder daarbij te vervallen in het opleiden van onderzoekers. Men richt zich op het opleiden van reflectieve practitioners.

Internationalisering

Internationalisering krijgt bij de opleiding **HV** vorm via studentexcursies naar onder andere buitenlandse onderwijsinstellingen in bijvoorbeeld Frankrijk en Italië. Een andere vorm van internationalisering is de deelname van studenten vanuit Aruba, Bonaire en Curaçao aan de opleiding. Dit levert de opleiding interessante contacten op. Internationalisering richt zich nu op de uitwisseling met andere landen. Internationalisering voor HV kan daarnaast gekoppeld worden aan internationalization@home. De directe opleidingsomgeving en werkveld zijn namelijk internationaal georiënteerd.

Binnen de opleiding **GW** is er onder studenten weinig belangstelling voor internationale activiteiten. Een enkele student doet een internationale stage. De opleiding stimuleert dit wel, evenals het volgen van de minoren 'Arabische taal en cultuur' of 'Werken in een ontwikkelingsland'. De opleiding GW werkt aan een samenwerkingsproject met de lerarenopleiding Voeding en verzorging van de Plantijn Hogeschool in Antwerpen.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

Voor beide opleidingen geldt dat docenten gevarieerde werkvormen hanteren die recht doen aan de voorbeeldrol van docenten. Waar mogelijk gebruiken de docenten werkvormen die de student later zelf kan toepassen in de stagepraktijk.

Bij zowel HV als GW wordt dit benoemd als 'teach as you preach' en leren studenten werkvormen te hanteren die aansluiten op samenwerkend leren, zoals check in duo's, didactische apps en spelvormen, maken van taakanalyses, flipping the classroom en artikel en betoog schrijven. Het panel is van mening dat het didactisch concept meer ambitie kan tonen met inzet van technologische mogelijkheden in de ontwikkeling van e-learning, MOOC's, serious gaming et cetera.

Ook bij **GW** oefenen studenten veel met de gangbare werkvormen, zoals skillslab voeding, gebruik van presentatietechnieken en bijvoorbeeld Socrative. Variatie in werkvormen wordt afgestemd tussen docenten vanuit het principe van de drie H's: hoofd, hart en handen, met gevarieerde werkvormen die aansluiten op cognitieve doelen, affectieve sociaal/communicatieve doelstellingen en psychomotorische doelstellingen, bijvoorbeeld expertmethode, placematmethode, quizvormen, reken- en bordspellen, micro-teaching, spelvormen, discussievormen en gespreksvormen en practica. Het panel is van mening dat de opleiding nog meer gebruik kan maken van technologische middelen in het kader van het begeleiden van studenten op afstand, zoals e-mail, via beeldschermcontact en observatie-op-afstand.

Instream en leerroutes

Beide opleidingen kennen een zij-instreamtraject en een Associate degree. Bij GW is de belangstelling voor de zij-instreamroute gering. Voor beide routes hanteert men de uitgangspunten van de HvA.

Beide opleidingen hanteren de StudieKeuzeCheck als instrument om de toekomstige student kennis te laten maken met de opleiding en de studiehouding en -motivatie te peilen. Het doel is om te achterhalen of er een goede match is tussen de toekomstige student en de opleiding. Deeltijdstudenten hebben naast de SKC ook een intakegesprek op basis waarvan de examencommissie vrijstellingen kan verlenen. Deze worden opgenomen in een studiecontract, dat ter goedkeuring wordt voorgelegd aan de examencommissie. Bij **GW** is het intakegesprek gericht op het samenstellen van een flexibele leerroute en gebaseerd op een uitgebreid intakedossier met bewijsstukken en zelfevaluatie door de student.

GW studenten die bekwaam willen worden in het leergebied Mens en Natuur en daarmee biologielessen willen verzorgen in de onderbouw, kunnen extracurriculair een minor (30 EC) bij de opleiding Biologie volgen.

Afstudeerrichtingen

Bij **HV** worden alle studenten voorbereid op het onderwijzen in het vmbo/mbo. Bij **GW** krijgen beide afstudeerrichtingen vanaf studiejaar 2015-2016 vorm in het vierde studiejaar. Alle 60 EC worden gericht op de gekozen afstudeerrichting. De afstudeerrichting bij **GW** bevat een aantal lessen die in samenwerking met de opleiding Biologie worden vormgegeven. Bij deze lessen is het leergebied 'Mens en Natuur' de leidraad. Binnen de afstudeerrichting beroepsonderwijs wil de opleiding **GW** keuzeopties aanbieden waar studenten zich via projecten kunnen richten op: vmbo, mbo-zorg, mbo-welzijn, mbo-dienstverlening en praktijkonderwijs.

Begeleiding

Uit de gesprekken met studenten blijkt dat de studiebegeleiding een sterk punt is binnen de opleidingen, zowel op professionele als op persoonlijke ontwikkeling. Docenten hebben veel aandacht voor studenten en het contact verloopt via korte lijnen. De regelmatige studieloopbaangesprekken worden door studenten gewaardeerd.

Veel studenten HV (70%) en GW lopen stage op niet-opleidingsscholen met een groot spreidingsgebied. Daardoor zijn de docententeams zelf verantwoordelijk voor de begeleiding en werkt men niet met het systeem van instituutsopleiders. Om studenten goed te begeleiden wordt gebruik gemaakt van bijvoorbeeld videoconferencing of Skype, zodat er in elk geval minimaal drie contactmomenten zijn waarop studenten feedback krijgen. Dit komt de kwaliteit van de stagebegeleiding ten goede. Het panel heeft de indruk dat de docenten er in slagen om via de korte lijnen met het werkveld goede stageplaatsen te vinden en goede begeleiding te organiseren. De teams zetten zich daar zeker voor in.

Beide opleidingen bieden studenten waar nodig taalondersteuning. De opleiding **HV** zoekt daartoe ook samenwerking met de taalwinkel van de HvA voor een aanbod van remediërende trajecten. De opleiding **GW** biedt in het eerste jaar drie lessen taalondersteuning van de mentor. Studenten oefenen zelf via de website taaluniversum.

Docenten

Het panel is van mening dat beide docententeams een stevige indruk maken. Het **HV** docententeam heeft recente ervaring in het onderwijs en in het bedrijfsleven en bevat vakinhoudelijke en vakdidactische experts. Dertig procent van de docenten is werkzaam in het afnemend werkveld van (v)mbo. Het team onderhoudt goede contacten met het kenniscentrum. Tweederde deel van het team is masteropgeleid. Twee docenten bezitten een eerstegraads lesbevoegdheid of een didactische aantekening. Door opvolging en uitbreiding is de formatie versterkt met vakexperts en het aantal docenten met een mastertitel gestegen naar 80 procent. Het **GW** team telt vier instituutsopleiders die wekelijks in de scholen aanwezig zijn voor begeleiding van het werkplekleren. Alle docenten zijn stagebegeleider voor studenten op niet-opleidingsscholen. Twee docenten zijn zelf werkzaam op een vmbo-school.

Beide opleidingen investeren in professionalisering. Bij **HV** doorloopt het hele team het proces voor VELON-registratie. De opleidingscoördinator en de toetsverantwoordelijke hebben een scholing tot toetscoördinator gevolgd. Via de personeelscyclus worden gezamenlijke en individuele scholingsbehoeften geïnventariseerd. In het team worden de ervaringen vanuit professionaliseringstrajecten gedeeld in het kader van het teamfunctioneren.

Bij **GW** krijgt professionalisering vorm via bezoek en deelname aan symposia, VELON-congres en studieochtenden. Een docent volgde de cursus MOOC van de Open Universiteit over blended learning. Alle teamleden hebben een assessorentraining gevolgd. Twee zijn er bezig met certificering als assessor. Er zijn plannen voor teamscholing voor VELON-registratie.

Uit gesprekken met docenten en uit evaluaties blijkt dat de werkdruk redelijk hoog is. Docenten geven aan dat zij niet structureel overvraagd worden en dat zij duidelijke prioriteiten stellen. Bij HV is het eigenaarschap en het verantwoordelijkheidsgevoel goed geborgd in het docententeam. De docenten van beide teams tonen veel enthousiasme en betrokkenheid.

Voor beide opleidingen geldt dat studenten het niveau en de expertise van de docenten waarderen en positief beoordelen. Dit geldt zeker ook voor de betrokkenheid van de docenten.

Voorzieningen

De opleiding **HV** zet in toenemende mate de DLWO in voor blended learning, waardoor het onderwijs in de contacturen geïntegreerd wordt met online onderwijs, bijvoorbeeld via opdrachten waarmee studenten zich voorbereiden op de contacturen, of via opdrachten achteraf.

De opleiding **GW** gebruikt twee goed voorziene praktijklokalen: een leskeuken, inclusief lesrestaurant en een lokaal zorg en welzijn met ziekenhuisbedden, behandelstoelen en kappersstoelen. In dit lokaal kunnen ook practica schoonmaakonderhoud worden verzorgd.

Conclusie

Het panel is van mening dat beide opleidingen duidelijk leeromgevingen bieden die ruime gelegenheid geven om het onderwijsprogramma te doorlopen en de doelen en kwalificaties te behalen. De kennisbases vak en vakdidactiek worden gedekt. Beide opleidingen maken mooie verbindingen met het werkveld, de dynamiek van de arbeidsmarkt en de persoonlijke professionele ontwikkeling van de student. De docententeams zijn capabel en voldoende bemenst voor de uitvoering van het onderwijs. Aandachtspunten voor HV zijn de verdere doorvoering van de nieuwe brede focus op het vakgebied, verdergaand dan traditionele vaardigheden en het doorzetten van de onderzoeksleerlijn. Voor GW geldt ook dat de onderzoekslijn verder doorgezet mag worden, gesteund vanuit moderne werkvormen en onderwijsmiddelen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor beide opleidingen.

Standaard 3 Toetsing

Toetsuitvoering

De opleidingen hanteren de toetskaders van het DOO. Bij de opleiding **HV** worden vakspecifieke onderdelen getoetst via digitale en schriftelijke kennistoetsen, essay- en casustoetsen, levensechte praktijksituaties gericht op koken en serveren en via minilessen. In het eerste jaar ligt de nadruk bij schriftelijke toetsing van kennis en begrip. In het derde en vierde studiejaar ligt de nadruk bij vaardigheids- en competentiegerichte toetsen. In het nieuwe curriculum hanteert men de beroepsopdrachten waar studenten producten ontwikkelen die ze daarna tijdens het werkplekleren uitvoeren. De ontwikkeling wordt met bewijzen en reflectieverslagen vastgelegd in het portfolio en getoetst in de bekwaamheidsproeven.

Bij de opleiding **GW** worden vakspecifieke onderdelen getoetst via bijvoorbeeld kennistoetsen digitaal of schriftelijk, praktijktoetsen, vaardighedendossier, schriftelijke verslagen stage/project/excursie, essay/betoog, ethisch stappenplan, sociale kaart en spelvormen. In het nieuwe curriculum is een opbouw in complexiteit van toetsing opgenomen. In de beroepsopdrachten worden integratieve opdrachten gemaakt. Tijdens werkplekleren worden de producten getest in de praktijk.

Het panel heeft van alle studie jaren een representatieve selectie van toetsmateriaal ingezien en concludeert dat de kwaliteit van de toetsen voldoet. Er is variatie in werkvormen en opzet van toetsen. De toetsen passen goed bij de inhoud van het programma en voor studenten is helder wat er van hen wordt verwacht. Bij **HV** is de toetsing van de vakinhoudelijke modules nog redelijk traditioneel. In de producten is meer sprake van integratieve toetsing. De technische kwaliteit van de toetsen is goed door een peerreview met de andere HV-opleidingen in Wageningen en Eindhoven. Bij **GW** is het panel van mening dat de status van het visiedocument (formatief/summatief) kan worden verhelderd. Dit geldt ook voor de beoordeling van de reflectieverslagen van studenten.

De kwaliteit van de beoordelingen en de gegeven feedback door docenten wisselt qua omvang en kwaliteit. Op dit punt kan nog meer afstemming tussen docenten plaatsvinden. Het panel vindt de beoordelingen en de feedback meestal aan de maat. Bij HV kunnen docenten duidelijker de feedback noteren. Uit gesprekken met studenten blijkt dat zij wel degelijk gerichte feedback ontvangen in het overleg met docenten.

Uit NSE-gegevens blijkt dat studenten positief oordelen over de toetsing, wat betreft de aansluiting op de lesstof, de helderheid van toetscriteria, de moeilijkheidsgraad en de feedback.

Borging kwaliteit toetsing

Voor de borging van de toetskwaliteit volgen de opleidingen de kaders van DOO. Via teamscholing, deling van toetskennis en door toepassing van het vierogenprincipe bij toetsen en toetsmatrijzen neemt de kwaliteit van toetsen toe. De opleiding **HV** werkt aan ontwikkeling van toetsmatrijzen als basis voor de screening van toetsen volgens het vierogenprincipe. De congruentie tussen toets en leerstof wordt driejaarlijks gecheckt. Bij **GW** worden modules door koppels docenten verzorgd. Ook kijken docenten de toetsen van elkaars studenten na (tweede correctie) in geval van twijfel. Aandachtspunten zijn de verdere vernieuwing van toetsing bij HV en de beoordeling van reflectieverslagen bij GW.

Conclusie

Het panel concludeert dat de opleidingen gevarieerde toetsvormen hanteren. De inhoud van de toetsen is van voldoende kwaliteit. Met de invoering van de nieuwe curricula worden ook toetsen vaker geïntegreerd aangeboden door middel van de beroepsopdrachten, waardoor vakinhoud en vakdidactiek nauwer met elkaar verbonden worden. Docenten kunnen meer afstemmen qua beoordeling en het geven van feedback. Andere aandachtspunten zijn de verdere doorvoering van het vierogenprincipe bij HV en de beoordeling van reflectieverslagen bij GW.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor beide opleidingen.

Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft een selectie aan eindwerkstukken van beide opleidingen ingezien (zie bijlage 7) en vindt dat het niveau daarvan voldoet. Het panel kan zich over het algemeen vinden in de beoordelingen en de gegeven feedback door docenten.

De vakdidactische en werkplekleren dossiers vertonen het gewenste niveau van vakdidactische kennis en toepassing. Vanzelfsprekend zijn er verschillen in niveau. Het panel vindt deze over het algemeen passen bij de gegeven beoordelingen. In de onderzoeksverslagen is het onderzoekend vermogen van studenten **HV** op niveau. Het niveau van de **GW** praktijkonderzoeken was matig, maar wel op de juiste wijze beoordeeld. Aandachtspunt is de haalbaarheid van het onderzoeksontwerp in relatie tot het gewenste niveau en de beschikbare tijd. Bij GW heeft het panel een groepsproduct aangetroffen, waarbij de beoordeling per student niet direct duidelijk werd zonder de toelichting van de beoordelaars. De opleiding GW kan de beoordeling van de individuele studenten duidelijker vastleggen. Het panel is er wel van overtuigd dat met de vijf afstudeerwerken per afstudeerder de totale individuele beoordeling goed is geborgd.

Naar verwachting kan het niveau van de praktijkonderzoeken verder stijgen als studenten met het nieuwe curriculum de volledige onderzoeksleerlijn doorlopen.

Voor beide opleidingen geldt dat studenten voor het praktijkonderzoek worden ingedeeld in afstudeergroepen. Bij HV worden deze ingedeeld naar de onderzoeksfase waarin studenten zich bevinden, zodat studenten goed ervaringen kunnen uitwisselen. Bij GW leggen studenten in de afstudeergroepen de stukken aan elkaar voor peerfeedback. Studenten HV waarderen de begeleiding en geven aan dat zij in wekelijkse bijeenkomsten scherp worden gehouden op het vaststellen van hun onderzoeksvraag en onderzoeksaanpak.

Beoordeling en begeleiding van het afstudeeronderzoek zijn bij beide opleidingen gescheiden. Het praktijkonderzoek wordt door twee onafhankelijke docenten beoordeeld.

Bij **GW** wordt de begeleidingstijd voor het LPO als krap ervaren. Daarom is er nu bijna twee keer zoveel begeleidingstijd en is men gestart met de invoering van een 'strippenkaart' voor de begeleidingstijd. Studenten gaan sindsdien zorgvuldiger om met het vragen van begeleiding.

Beide opleidingen werken met beoordelaars van de bekwaamheidsproeven en het afstudeeronderzoek aan kalibratiesessies, om te komen tot meer overeenstemming over de toepassing van beoordelingscriteria.

Bij **HV** wordt het afstudeeronderzoek qua opzet en beoordeling ook geborgd door een uitwisseling van ervaringen met de opleidingen in Wageningen en Eindhoven. Daarbij wordt een aantal praktijkonderzoeken uitgewisseld en doorgesproken. Bij **GW** is er ook sinds twee jaar een uitwisseling van praktijkonderzoeken in het Landelijk Vakoverleg. Twee onderzoeken (een goede en een net voldoende) worden aan de hand van een gezamenlijk opgesteld beoordelingsformat beoordeeld.

Functioneren afgestudeerden

Uit gesprekken met werkveldvertegenwoordigers en alumni blijkt dat afgestudeerden goed functioneren in de scholen. Alumni geven aan dat zij de basis bezitten om te starten als leerkracht en de tools bezitten om verder te ontwikkelen.

In enquêtes geven alumni aan dat zij tevreden zijn over het niveau en de aansluiting op de beroepspraktijk (scores rond 3,7 en 80 procent voor HV en 3,8 en 60-78 procent bij GW). Ze voelen zich toegerust voor het beroep van leraar, ook in het vmbo. Alumni vragen meer aandacht voor keuzemogelijkheden binnen de opleidingen en voor het gebruik van ICT.

Conclusie

Het panel is van mening dat de opleidingen Horeca en Voeding en Gezondheidszorg en Welzijn vakspecifiek en vakdidactisch bekwame, startende leerkrachten levert. De eindwerkstukken voldoen over de gehele linie aan het verwachte niveau. Het onderzoekend vermogen van studenten voldoet en zal, met het doortrekken van de onderzoeksleerlijn, verder ontwikkelen. De afstudeerfase en het LiO-praktijkonderzoek zijn versterkt door te werken met afstudeergroepen. Het panel is positief over de peerreviews die de opleidingen hanteren, zowel intern tussen docenten/beoordelaars, als extern met andere HV en GW opleidingen. Ook de scheiding tussen begeleiding en beoordeling ziet het panel als een goede stap om de kwaliteit van de eindbeoordelingen te versterken. Alumni functioneren naar tevredenheid in het werkveld. Aandachtspunten voor de opleidingen zijn: het verder doorontwikkelen van de onderzoeksleerlijn en het onderzoekend vermogen bij studenten en bij GW de registratie van individuele beoordeling bij groepswork.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor beide opleidingen.

Aanbevelingen Consumptieve Techniek en Gezondheidszorg & Welzijn opleidingen

Het panel geeft de volgende aanbevelingen mee om de ontwikkeling van de opleidingen te steunen:

- Opleiding GW: maak meer gebruik van moderne media bij de begeleiding van studenten op afstand;
- Opleiding GW: zet de onderzoekslijn door en verduidelijk de status van het visiestuk/reflectieverslag (formatief of summatief) als afstudeerproduct. Geef bij groepsproducten duidelijk aan wat de individuele beoordeling per student is;
- Opleiding HV: zet de onderzoekslijn door en versterk de focus op het vakgebied met aandacht voor toekomstbestendige vaardigheden die verder reiken dan de traditionele meer technische vaardigheden. Versterk het vierogenprincipe bij het opstellen en afnemen van toetsen;
- GW en HV: versterk de afstemming tussen docenten bij de beoordelingen en het geven van feedback. Zet de ontwikkeling van de onderzoekslijn door, waarmee het onderzoekend vermogen van studenten kan worden versterkt.

Standaard 1 Beoogde eindkwalificaties

Beroepsbeeld

Studenten worden opgeleid voor het verzorgen van onderwijs in het (v)mbo (Mens en Technologie, M&T) en in de onderbouw van havo/vwo voor het vak techniek (Techniek in de Onderbouw, TidO). De opleidingen worden aangeboden in zowel voltijd als deeltijd. De opleiding Techniek in de Onderbouw heeft een kopopleiding en een Ad-traject. Het Ad-programma richt zich op de onderwijsondersteuner (zie hoofdstuk Beoordeling Ad-programma's).

In 2014-2015 zijn de opleidingen een samenwerking gestart met de opleiding Leraar Technische Beroepen van de Hogeschool van Rotterdam om tot een gezamenlijke visie op (het opleiden voor) het techniekonderwijs in de Randstad te komen. Vanuit de gezamenlijke visie zal vervolgens verdere samenwerking worden verkend op het gebied van urban education.

Eindkwalificaties

Beide opleidingen hanteren de zeven bekwaamheidseisen voor leraren (wet BIO, voorheen SBL-competenties) en werken de vakspecifieke competentie drie verder uit. De opleidingen hebben de landelijke kennisbasis 'Vakdidactiek leraar technische beroepen' uitgewerkt. Vanwege het grote aantal mogelijke vakinhouden in de sector Techniek hanteren de opleidingen in de eerste twee jaar van de opleiding de eigen kennisbasis en leerlijn Vak en vakdidactiek Mens en Technologie, gebaseerd op de Standards for Technological Literacy. De kennis in de eindkwalificaties is samengesteld door afstemming tussen student, docent en extern vakspecialist, gebaseerd op landelijke afspraken over de inhoud van de betreffende bekwaamheid, rekening houdend met de actuele eisen uit het (werk)veld. Het panel heeft een document waarin deze afspraken werden vastgelegd niet aangetroffen. De studenten **Techniek** hanteren de door de HBO-raad erkende Kennisbases. Daarbij refereren beide opleidingen qua niveau aan de Dublin-descriptoren.

Aangezien de eerste twee studie jaren van beide opleidingen gelijk zijn, is daar geen specifieke uitwerking van de competenties zichtbaar. Voor het derde en vierde jaar kiezen studenten een eigen specialisatie. De opleidingen hanteren een vraaggestuurd/probleemgestuurd onderwijsconcept (zie standaard 2), waarbij de student **Mens en Technologie** met name in jaar 3 voor een groot deel zijn eigen vakspecialisatie vorm geeft. Door dit onderwijsconcept verschilt de vereiste kennis en kunde per student Mens en Technologie. Daarmee is het voor het panel lastig om exact de koppeling qua vereiste kennis en kunde in de competenties vast te stellen.

De opleidingen valideren de eindkwalificaties via de contacten in het Landelijke Overleg Lerarenopleidingen Techniek (LOLET) en aan werkveldcontacten: Masterplan Techniek Amsterdam, regionale bijeenkomsten OTIB¹¹, VHTO¹², Betapartners, Platform VMBO Intersectoraal en NOA¹³. Een opleidings specifieke VAR is in ontwikkeling.

¹⁰ Formeel leidt de opleiding op tot leraar vo 2egraads in de Techniek. Binnen de HvA wordt als naamgeving ook gehanteerd: Techniek in de Onderbouw, afkorting TidO

¹¹ OTIB: Opleidings- en ontwikkelingsfonds voor het Technisch InstallatieBedrijf

¹² VHTO: Landelijk expertisebureau meisjes/vrouwen en bèta/techniek

¹³ NOA: Nieuwe Opleidingsschool Amsterdam

De opleidingen zijn van plan de aansluiting op het werkveld aan te scherpen door de vorming van vaknetwerken/professionele leergemeenschappen, waar werkbegeleiders van de school en vakdidactici van de opleiding met elkaar spreken over het onderwijsprogramma.

Conclusie

Het panel vindt de uitwerking van de eindkwalificaties meer richtinggevend van karakter dan kaderstellend. In het besef dat de opleidingen nog jong zijn in hun bestaan vindt het panel het aanbevelingswaardig dat de opleidingen een volgende stap zetten in de ontwikkeling van hun eindkwalificaties door een eigen profilering aan te scherpen.

Het panel adviseert de opleidingen om de borging van de eindkwalificaties, binnen het onderwijsconcept van vraagsturing, aan te scherpen met duidelijkere benoeming van de kennis en vaardigheden die techniekleraren moeten beheersen. De opleidingen kunnen met andere tweedegraads lerarenopleidingen Techniek verder optrekken bij het ontwikkelen van de landelijke kennisbasis en de vertaling naar de specifieke opleidingsprogramma's. In het oordeel laat het panel meewegen dat de kleine opleidingen nog een pril bestaan kennen (gestart in 2010) en nog sterk in ontwikkeling zijn. Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor beide opleidingen.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Opzet programma

De opleidingen zijn vanaf de Toets Nieuwe Opleiding (2009), voor de andere tweedegraads opleidingen van de HvA, de pilotopleiding geweest voor de ontwikkeling en implementatie van de nieuwe curriculumopzet met sterkere samenhang tussen theorie en praktijk, alsook de ontwikkeling van een flexibeler curriculum dat meer maatwerk biedt. De curricula zijn opgebouwd langs twee hoofdlijnen: de professionele ontwikkeling en de inhoudelijke lijn. Deze worden geïntegreerd in de beroepsopdrachten. In het studiejaar 2014-2015 liepen het eerste en tweede studiejaar van het nieuwe curriculum.

Het panel constateert dat de techniekopleidingen afwijken van andere lerarenopleidingen van de HvA qua inrichting van het curriculum van de vak- en vakdidactiekleerlijn. Dit bleek uit een aanvullend document voor de opleiding M&T (Onderwijsmodel 2014). Aangezien de opleiding Techniek en de Ad-opleiding grote overeenkomsten vertonen met M&T (de eerste twee studiejaar zijn vrijwel identiek), gaat het panel er vanuit dat ditzelfde ook geldt voor Techniek en het Ad-programma.

Het panel heeft jonge techniekopleidingen aangetroffen die nog sterk in ontwikkeling zijn en binnen de pilot veel ruimte hadden om een eigen invulling te geven aan het curriculum. Het panel adviseert de opzet van het curriculum te evalueren in vergelijking met de andere lerarenopleidingen en de kaders voor de opzet scherper te stellen.

Inhoud programma

Kennis

De generieke kennisbasis voor techniekopleidingen is opgebouwd volgens vijf pijlers van de technological literacy (ITEEA): technologische concepten, technologie en samenleving, ontwerpen en vormgeven, handelen in de technologische wereld en de ontworpen wereld. De generieke kennisbasis komt aan de orde in de curricula en wordt geborgd analoog aan de andere lerarenopleidingen van de HvA.

De vakdidactische kennisbasis Mens en Technologie behandelt vijf kernconcepten: beroepsidentiteit, content, context, doelgroep en didactische methoden. De mate waarin de eigen afgeleide vak- en vakdidactische kennisbases aan de orde komen is niet duidelijk; de kenniscomponenten zijn niet specifiek beschreven. Zoals hiervoor gesteld, is de vakinhoudelijke lijn die de student volgt zeer contextgebonden. De vak- en vakdidactieklijn wordt onder andere ingevuld met zogenoemde 'ontworpen werelden', waarin de studenten een technisch of technologisch thema uitwerken. Daarmee bewijzen zij dat ze de vakinhoud beheersen en tegelijkertijd het thema didactiseren voor hun eigen praktijk. Daarbij wordt goed geanticipeerd op ontwikkelingen in het mbo en richt men zich op de transferslag van docent naar student en van student naar leerling. De vakdidactieklijn richt zich op: het belang van techniekonderwijs, ontwerpend leren en leren ontwerpen als didactiek, het begeleiden en beoordelen van maakwerk, instructiestrategieën, veiligheid in het praktijklokaal, techniek en ethiek.

Aangezien de studenten Mens en Technologie in het derde jaar een vakspecialisatie kiezen, bijvoorbeeld elektrotechniek of mechanica, is het voor het panel moeilijk te traceren hoe de kennisleerlijn verloopt en hoe deze de kennisbases dekt. Studenten pakken zelf de vakkennis op bij de vraagstukken die zij oppakken vanuit hun stagescholen. Zij worden daarbij gecoacht door de docenten die geschikte vak- en vakdidactiek literatuur aangeven, waar de student op kan voortbouwen.

Het panel constateert dat de onderwijskundige literatuur van goed niveau is. Door het gekozen onderwijsconcept is het niveau van de gehanteerde vakinhoudelijke literatuur (bijvoorbeeld milieutechniek, mechanica, elektrotechniek en regeltechniek) niet te bepalen aangezien iedere student hierin zijn eigen lijn kiest (vraagsturing) en door docenten op maat wordt begeleid. Vakinhoudelijke basisliteratuur (of literatuurlijsten) heeft het panel niet aangetroffen. Uit gesprekken met studenten bleek dat studenten hun weg weten te vinden in de vak- en vakdidactiek literatuur en het onderzoekend vermogen hebben om zich in te werken in nieuwe onderwerpen, bijvoorbeeld 3D-printen. Alumni spreken van ontdekkend leren. In intervisiegroepen leren studenten veel met en van elkaar. Studenten zijn zeer tevreden over de inhoud van de opleiding (NSE scores 4,0 vt en 3,8 dt).

Het panel concludeert dat de vakinhoud en de toepassing van vakdidactiek door het gekozen onderwijsconcept zeer contextgebonden is, evenals de (vak)literatuur die studenten gebruiken. De kennisbasis is op een dusdanig aggregatieniveau beschreven dat moeilijk navolgbaar is waar welke kennis wordt behandeld en getoetst. De opleidingen kunnen meer verduidelijken en borgen dat studenten de gehele kennisbasis van hun gekozen bekwaamheid beheersen.

Beroepsvaardigheden

De beroepsvaardigheden krijgen in de opleiding met name vorm in de beroepsopdrachten en via het werkplekleren. In de intervisiebijeenkomsten maken studenten actief de verbinding tussen wat in de opleiding aan de orde komt en wat in de beroepspraktijk (schoolstages, bedrijfsstages) wordt beleefd. De beroepsopdrachten voor de eerste twee studie jaren van het nieuwe curriculum zijn ontwikkeld. Deze brengen samenhang tussen de verschillende leerlijnen. Alumni geven aan dat er in de curricula ook aandacht is voor ondernemingsvaardigheden, onder andere door de vele verplichte bedrijfsstages/bezoeken.

Het panel ziet een sterke toepassingsgerichtheid in de curricula. Veel aandacht gaat uit naar techniek en technologie in de hedendaagse wereld. Het panel is van mening dat studenten zich veel meer bewust moeten zijn van het onderscheid tussen kennis over de techniek (wet van Ohm, sterkte berekeningen, wrijving, sensoren et cetera) en de toepassing van die kennis. Opleidingen hebben een consistente lijn gericht op de toepassing van techniek en technologie, maar de onderleggers (kennis en kennisverwerving) zijn niet duidelijk geborgd. Het panel vindt dat docenten daar meer aandacht aan moeten schenken. Met de snelle ontwikkeling van de curricula lijkt hier een 'blinde vlek' te zijn ontstaan. Door nauwer aan te sluiten op de landelijke kennisbases is dit op middellange termijn te verbeteren. Studenten en alumni geven in gesprekken aan dat docenten snel in staat zijn aanpassingen in de curricula door te voeren.

Onderzoek(svaardigheden)

De leerlijn met onderzoeksvaardigheden vindt het panel van voldoende niveau in de eerste twee studie jaren. In het oude curriculum werden studenten via enkele losse modules voorbereid op hun praktijkonderzoek. Nu is er meer samenhang in de leerlijn met opbouw vanaf het begin van de studie. Studenten geven aan dat zij bijvoorbeeld door literatuurvoorstellen van de docenten leren diepergaande bronnen te zoeken in Google Scholar en in de mediatheek. Alumni geven aan dat zij een sterk onderzoekende houding hebben verkregen door veel zelf uit te zoeken.

Per januari 2015 is een onderzoekskoördinator aangesteld die waakt over de inhoud van de onderzoekslijn in overleg met lectoren, hoofddocenten, kenniscentrum en curriculumcommissie. De komende jaren wordt samen met de lector van het nieuwe lectoraat 'vmbo-mbo-hbo, de beroepskolom in grootstedelijke context' gewerkt aan de verdere invulling van het centrale onderzoeksthema: ontwerpen en onderzoeken als didactiek om technologische geletterdheid te ontwikkelen. In 2014 zijn de eerste afstudeeronderzoeken M&T gedaan volgens dit thema.

Internationalisering

Internationalisering is geen belangrijk thema binnen de opleiding. Eén student Mens en Technologie heeft een minor in Duitsland gevolgd en op de Hannover Messe een presentatie gehouden over het verschil tussen het Nederlandse en het Duitse beroepsonderwijs.

Vormgeving van het programma

Didactisch concept

Het panel constateert uit gesprekken en achtergronddocumenten dat de techniekopleidingen het DOO-didactisch concept van actief en samenwerkend leren ver hebben doorgevoerd. De opleidingen werken met een vraag- en probleemgestuurd didactisch concept. Studenten ervaren daarbij veel maatwerk en ruimte voor individuele inbreng en keuzes.

Het panel constateert dat dit leidt tot een hoge mate van zelfwerkzaamheid bij studenten en veel interactie in de studentgroepen tijdens lessen en intervisie. Studenten leren van en met elkaar; wat past in het didactisch concept. Docenten participeren in dat proces.

Het panel vindt het waardevol dat studenten in een interactieve setting leren. Dit komt voor een deel overeen met de latere werksetting. Het panel is echter van mening dat de opleidingen dit concept beter in beeld moeten brengen, met goed vastgelegde kaders en een duidelijke koppeling aan de eindkwalificaties en borging van de vak- en vakdidactiekleerlijn.

Instream en leerroutes

Beide opleidingen kennen een zij-instreamtraject. De opleiding **Techniek** kent een eenjarige kopopleiding en een Associate degree programma. Tot nu toe heeft één student deelgenomen aan het HvA-DOO honourstraject.

Studenten die beschikken over bepaalde kennis, kunde en/of ervaring kunnen versnelling door middel van vrijstellingen aanvragen bij de examencommissie. Met twee assessoren wordt bepaald of de bewijsstukken in het portfolio van de student voldoen.

De opleidingen volgen het instroombeleid van de HvA-DOO. Tijdens de intake en SKC krijgen deelnemers een 'beroepsopdracht 0'. De deelnemer moet een technisch onderwerp didactiseren en beoordelingscriteria opstellen. Deelnemers beoordelen elkaars inbreng. Docenten geven een gericht studieadvies. Deeltijders volgen naast de SKC ook een gericht intakegesprek.

Afstudeerrichtingen

De stageplek in het vierde jaar en de technologische bekwaamheden van de student bepalen de afstudeerrichting, onderbouw avo of het beroepsonderwijs. De gevolgde richting wordt op het diploma vermeld. Het programma Techniek is de eerste twee studie jaren identiek aan het programma Mens en Technologie.

De opleiding **Mens en Technologie** leidt primair op voor het (voorbereidend) beroepsonderwijs (vmbo/mbo). De verkregen bevoegdheid geldt ook voor het algemeen vormend onderwijs (onderbouw havo/vwo). De opleiding **Techniek** leidt op voor het algemeen vormend onderwijs (onderbouw havo/vwo). In het derde jaar en vierde jaar richt de student zijn beroepsopdrachten op de gekozen afstudeerrichting. Voor beide opleidingen geldt dat alle 60 EC van het vierde jaar worden ingevuld in het kader van de gekozen afstudeerrichting.

Begeleiding

De opleidingen hanteren het beleid en de kaders vanuit HvA-DOO. De opleidingen werken aan verdere versterking door inbouw van meer contactmomenten tussen student en mentor. Het panel constateert uit gesprekken dat studenten tevreden zijn over de begeleiding. Door het didactisch concept is er veel onderling contact en zijn de lijnen kort. Studenten kunnen snel terecht bij de docenten. Studenten worden tijdens de stages meerdere malen door de techniekdocenten op de stageschool (vaak een niet-opleidingsschool) bezocht. De begeleiding tijdens het afstudeertraject is van goed niveau.

Docenten

Het panel is van mening dat het docententeam voldoende hoog is opgeleid en de opleidingsprogramma's kan verzorgen. Docenten zijn gedreven en sterk betrokken bij de opleidingen en de studenten. Daarbij valt op te merken dat het docententeam een kleine omvang heeft (acht personen met veelal niet volledige aanstellingen).

Dit maakt de opleiding kwetsbaar voor verlies van individuele expertise met bijkomend kennisverlies. Het team heeft veel ontwikkeld met de start van de opleidingen en een minor. Tot nu toe zijn de meeste doelen door het team behaald, wat een prestatie op zich is, maar tegelijkertijd ook de nodige werkdruk levert.

Eén docent in het team is gepromoveerd, drie docenten zijn masteropgeleid en twee docenten hebben een bachelorgraad. De technisch onderwijsassistent heeft een bachelorsgraad. Vijf docenten zijn in het bezit van of bezig met een eerstegraads lesbevoegdheid. Professionalisering is gericht op teamontwikkeling, onder andere door collectief colleges voor te bereiden, te beoordelen en het curriculum verder te ontwikkelen. Ook is er teamscholing op toetsing. Tijdens een studiedag hebben docenten elkaars toetsen en toetsmatrijzen kritisch van feedback voorzien. Het panel constateert dat docenten de ontwikkelingen in het vakgebied bijhouden via diverse netwerkoeverleggen. Daarnaast houden docenten voeling met scholen via de VAR en door schoolbezoeken. Ook zijn er plannen om vaknetwerken te starten.

Studenten oordelen positief over de praktijkervaring die docenten in de opleiding brengen en zijn in de NSE tevreden over de 'maatwerkbegeleiding', de feedback en de betrokkenheid van de docenten (scores 3,9 dt en 4,4 vt).

Het panel heeft enige zorg over het geringe aantal docenten met brede en recente expertise/ervaring in het beroepsonderwijs en/of het beroepenveld. Daarmee is de kans dat specifieke, beroepsgerelateerde kennis te algemeen wordt en het opleidingsprogramma een te zwaar onderwijskundig karakter krijgt. Het panel vernam dat een van beide gepromoveerde docenten vertrekt en adviseert het team te versterken met docenten met onderzoekservaring en docenten met ervaring en expertise in het (v)mbo.

Voorzieningen

Buiten de gangbare voorzieningen beschikken de techniekopleidingen over een innovatief CreatieLab (technieklokaal) met goede faciliteiten. Doel is een bijdrage te leveren aan de creatieve en technologische ontwikkeling van studenten. Het lab is beschikbaar voor alle HvA studenten en wordt ook gebruikt door andere opleidingen van de HvA, waaronder Biologie, Natuurkunde en de pabo.

Conclusie

Het panel is van mening, met inachtneming van de opmerkingen bij standaard 1, dat het programma studenten de mogelijkheden biedt om de eindkwalificaties eigen te maken. Daarbij zijn de vak- en vakinhoudelijke leerlijn, door het vraaggestuurde didactisch concept, sterk contextgebonden. De keuzes van de student voor een specialisatie in het derde en vierde studiejaar bepaalt voor een groot deel de kennisbasis van de student. Het panel heeft geen signalen dat studenten niet voldoen in de praktijk qua kennis en vaardigheden. Alumni zijn trots op de onderzoekende houding die zij hebben ontwikkeld. Het panel adviseert met de verdere concretisering van de landelijke en de eigen kennisbases de lijnen in het curriculum te verduidelijken, zodat beter kan worden geborgd dat de studenten aan de kennisbases voldoen.

Het docententeam is klein, gedreven en zeer betrokken. Veranderingen in samenstelling maken het team snel kwetsbaar qua kennis en inzet. Het panel adviseert het team verder te vergroten en te versterken met onderzoekservaring en expertise in het (v)mbo.

Het panel ziet dat het team met veel enthousiasme en inzet een voor studenten aantrekkelijk onderwijsprogramma heeft ontwikkeld. In de komende doorgroefase is het belangrijk dat de borging van de kennis en kunde duidelijker wordt vastgelegd, zodat men kan garanderen dat alle studenten voldoen aan de kennisbasis. Het panel heeft er vertrouwen in dat het docententeam daarin kan slagen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor beide opleidingen.

Standaard 3 Toetsing

Toetsuitvoering

De opleidingen hanteren de toetskaders van het DOO. In de modulehandleidingen en op de opleidingspagina van de digitale leeromgeving wordt voor elke module de relatie tussen leerdoelen, leeractiviteiten en toetsing/toetsvorm beschreven. Voorbeelden van geïntegreerde toetsing in de Techniek vak- en vakdidactieklijn zijn: a) 'ontworpen werelden' waar studenten een technisch of technologisch dilemma uitwerken en moeten koppelen aan de kennisbasis, b) het opstellen van beoordelingscriteria door studenten (onder begeleiding van docenten). Het panel stelt vast dat er voornamelijk op onderwijskundige inhoud wordt getoetst en minder op de vakinhoud. Specifieke vakgerichte toetsen zijn niet vastgesteld. Het panel constateert dat het concept van vraagsturing en de wijze waarop toetsing daarbij vorm krijgt, verder kan worden uitgewerkt.

Het panel heeft van alle studiejaar een selectie van toetsmateriaal ingezien en concludeert dat de kwaliteit van de toetsen voldoet. Er is variatie in werkvormen en in de opzet van toetsen. De opleidingen kunnen verduidelijken hoe zij garanderen dat de vakinhoudelijke kennisbasis wordt getoetst. Door de vraagsturing is moeilijk vast te stellen waar de eindkwalificaties / hele kennisbasis worden afgetoetst.

De gegeven beoordelingen vindt het panel getuigen van een goed niveau. De feedback op de werkstukken is goed en vaak erg uitgebreid en kan dienen als voorbeeld voor andere opleidingen.

De opleidingen geven aan dat docenten, samen met studenten, beoordelingscriteria opstellen met onderbouwing vanuit de vakliteratuur, en dat dit heeft geleid tot beoordelingsinstrumenten die door studenten worden geaccepteerd en als zinvol worden ervaren. Daarbij hanteren zij het model van Griffioen en Wortman. Studenten geven aan dat zij daar serieus werk van maken en een gedegen theoretische onderbouwing moeten leveren in de toetsen. Het levert een kader voor docenten en studenten om inhoudelijke discussies aan te gaan en biedt docenten de mogelijkheid om hun rol qua toetssamensteller voor te leven.

Uit NSE-gegevens blijkt dat studenten positief oordelen over de toetsing, wat betreft de aansluiting op de lesstof, de helderheid van toetscriteria en de feedback. Naar aanleiding van een interne audit is de beoordeling van de bedrijfsstage aangescherpt. De student moet een logboek bijhouden dat wordt geverifieerd door het stagebedrijf.

Borging kwaliteit toetsing

Via teamscholing tijdens studiedagen wordt gewerkt aan versterking van de toetskwaliteit. Opleiders beoordelen elkaars toetsen en toetsmatrijzen, geven gerichte feedback en kalibreren zo de beoordelingscriteria. Tijdens beoordelingen wordt altijd gewerkt met een tweede beoordelaar. Uit de NSE bleek dat studenten de moeilijkheidsgraad van een aantal toetsen te hoog vond. Het team heeft dit opgepakt in de opleidingscommissie en analyseert en verbetert twee toetsen.

Conclusie

Het panel is van mening dat het docententeam staat voor een kwalitatief goede toetsing. De toetsen die het panel heeft gezien zijn van een goed niveau en bevatten zeer gerichte feedback aan de studenten. De toetsing sluit aan op de leerstof. De toetsing concentreert zich echter rond onderwijskundige inhoud en kan meer worden vastgelegd voor de vakinhoud. De opleiding kan duidelijker weergeven hoe met de toetsing de kennisbases worden gedekt. Dit is met het concept van vraagsturing moeilijk vast te stellen.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor beide opleidingen.

Standaard 4 Gerealiseerde eindkwalificaties

Producten van afgestudeerden

Het panel heeft een selectie aan eindwerkstukken van beide opleidingen ingezien (zie bijlage 7). Het panel is van mening dat de dossiers van **M&T** voldoen aan het vereiste niveau en de gewenste vakinhoud. Het panel is het eens met de gegeven beoordelingen, variërend van voldoende tot excellent. Van de opleiding **Techniek** zijn twee afstudeerdossiers aangeleverd. De laatste jaren waren er weinig Techniek-afstudeerders; de meeste studenten zijn overgestapt naar M&T. Een dossier was van oudere datum. De beoordeling was niet meer traceerbaar aangezien de betreffende examinerator niet meer werkzaam is bij de opleiding. Het tweede afstudeerdossier vond het panel niet sterk, maar van net voldoende niveau. De Ad-opleiding heeft nog geen afstudeerders. De gegeven feedback bij beoordelingen is uitgebreid en ter zake. Eén dossier van een zij-instromer gaf geen duidelijkheid over verleende vrijstellingen.

Overall heeft het panel de indruk dat studenten vanuit de mix van afstudeerproducten een terechte overall eindbeoordeling ontvangen op de eindkwalificaties. De Techniekopleiding vertoont veel gelijkenis met de M&T-opleiding door overlap in de eerste twee studiejaar, door het gezamenlijke docententeam en de gezamenlijke procedures voor beoordeling en afstuderen. Het panel gaat er vanuit dat daarmee de beoordelingen voor Techniek in de toekomst op eenzelfde wijze zullen worden geborgd.

De opleidingen werken met afstudeerkringen waar studenten via werkcolleges worden begeleid tot aan de onderzoeksopzet. De begeleider van het LPO geeft al dan niet een akkoord op de onderzoeksopzet. De leden van de afstudeerkring bepalen vervolgens de verdere werkwijze. Het LPO wordt beoordeeld door de begeleider en een tweede docent.

Functioneren afgestudeerden

In 2014 is het eerste cohort M&T afgestudeerd. Er zijn nog geen concrete gegevens over het functioneren in de praktijk van de afgestudeerden M&T. Uit gesprekken met docenten en alumni constateert het panel dat de eerste afgestudeerden goed voldoen in het werkveld. Ze zijn naast lesgeven, al snel bezig met curriculumontwikkeling, studieloopbaanbegeleiding en stagebegeleiding. Ze zijn op meerdere onderwerpen werkzaam, ook buiten de vakspecialisaties waartoe ze zijn opgeleid. Uit de NSE-scores blijkt dat de score voor de voorbereiding op de beroepsloopbaan sinds 2012 is gestegen voor zowel de voltijd als de deeltijd. Studenten en alumni geven in gesprek aan dat zij een goede aansluiting op de beroepspraktijk ervaren.

Conclusie

De steekproef afstudeerwerk voor de opleiding **Techniek** was niet volledig, doordat de opleidingen nog jong zijn en er overstap van studenten heeft plaatsgevonden. Daarmee is nog geen volledig zicht op de kwaliteit van de afstudeerdossiers mogelijk. De dossiers **M&T** geven vertrouwen, zeker door de manier waarop de beoordelingen worden uitgevoerd. Voor **Techniek** en de Ad is dit beeld diffuus doordat er geen tot weinig afgestudeerden zijn.

Het panel heeft twee techniekopleidingen aangetroffen waarbij veel zaken in ontwikkeling zijn. De opleidingen zijn in een pilotproject de proeftuin geweest voor de introductie van activerende en meer vraaggestuurde didactiek. Het bevlogen team heeft dit met veel enthousiasme opgepakt. De afstudeerdossiers van **M&T** voldoen qua uitvoering en beoordeling, en geven vertrouwen dat de afstudeerders de eindkwalificaties behalen. Voor **Techniek** is dit beeld diffuus aangezien er weinig tot geen afgestudeerden zijn in de laatste cohorten. Het panel zou het raadzaam vinden als van de opleidingen Techniek de dossiers binnen middellange termijn (circa twee jaar) nog een keer worden gescreend, aangezien er nu geen representatieve set afstudeerwerken beschikbaar is.

Het panel komt op basis van bovenstaande overwegingen tot het oordeel **voldoende** voor beide opleidingen.

Aanbevelingen Techniek en Mens & Technologie opleidingen

Het panel geeft de volgende aanbevelingen mee om de ontwikkeling van de opleidingen te steunen:

- Scherp de profilering van de techniekopleidingen aan en verduidelijk de dekking van de landelijke kennisbases en de borging van eindkwalificaties in de eigen opleidingsprogramma's;
- Verduidelijk de concretisering van de landelijke en opleidingsspecifieke kennisbases in de curricula en maak duidelijk hoe wordt geborgd dat iedere student daar aan voldoet;
- Maak duidelijk dat met de toetsing de kennisbases worden gedekt;
- Houdt de vinger aan de pols wat betreft het afstudeerniveau door bijvoorbeeld op middellange termijn een steekproef aan eindwerken te laten beoordelen op het gewenste eindniveau en de beheersing van de kennisbasis en eindkwalificaties.

Associate degree programma's

- Horeca en Voeding (HV, crohonummer 80052)
- Gezondheidszorg en welzijn (GW, crohonummer 80045)
- Techniek in de Onderbouw (TidO, crohonummer 80051)

Inleiding

In 2009 is de HvA gestart met pilots voor de Ad-programma's na goedkeuring door het Ministerie OCW. De studielast van de Ad-programma's bedraagt 120 EC. In voorgaande jaren hebben zeer weinig studenten zich aangemeld voor de Ad-programma's. De programma's waren niet financieel haalbaar. Daarop zijn in 2011 de Ad's dusdanig aangepast dat ze naadloos aansluiten op de bachelorprogramma's en daarmee ook bij kleine studentenaantallen konden doorgaan. De Ad-studenten schuiven voor een groot deel aan bij de bachelorstudenten. Het eerste studiejaar is helemaal gelijk aan de propedeuse van de bachelor. Hiermee is ook de doorstroom naar de bachelor beter mogelijk en omgekeerd een overstap vanaf het eerste jaar bachelor naar de Ad. Dit past binnen de HvA visie dat het deeltijdonderwijs zo flexibel mogelijk moet zijn.

Beroepsbeeld en eindkwalificaties (standaard 1)

De Ad's richten zich op het primaire proces in het (beroeps)onderwijs in de betreffende sectoren. Afgestudeerden worden ingezet bij vaardigheidslessen in het beroepsonderwijs; altijd onder verantwoordelijkheid van een bevoegd docent. Zij houden zich niet bezig met curriculum ontwikkeling, kwaliteitszorg of organisatorische zaken. De Ad-HV kent nog geen afgestudeerden. De Ad-GW telt sinds 2013 vier afgestudeerden. Bij de Ad-TidO zijn alle studenten uitgevallen of doorgestroomd in de bachelor.

Het Ad-niveau is vastgesteld als niveau 5 volgens het nationaal raamwerk (Netherlands Qualifications Framework), tussen mbo-4 (niveau 4) en hbo-bachelor (niveau 6). De competentieprofielen en bekwaamheidseisen zijn ontwikkeld door kenniscentrum Calibris en de Stichting Beroepskwalificaties Leraren (SBL) en nader uitgewerkt volgens niveau 2 van de 'short cycle' kwalificaties van de Dublin-descriptoren. De vak- en vakdidactische competentie wordt afgerond op niveau 2 (SBL). Studenten doen geen landelijke kennistoets zoals bij de bacheloropleiding.

De Ad-GW betreft de veldadviesraad (VAR) bij de validering van de eindkwalificaties. De VAR vindt de Ad passend voor stagiaires die voldoen bij het verzorgen van praktijkonderwijs, maar niet voldoen bij het ontwikkelen van een hoger denkniveau. Bij de validering worden ook de meningen van stagebegeleiders betrokken en van een veldassessor die betrokken is bij de eindtoetsing. In het landelijk overleg Ad-GW worden ervaringen gedeeld en wordt geprobeerd de Ad landelijk te promoten.

Het panel beoordeelt de standaard eindkwalificaties met het oordeel **voldoende**.

Curriculum en leeromgeving (standaard 2)

Ad-studenten volgen de meeste vakken samen met de bachelorstudenten. Alleen de studieloopbaanbegeleiding is in principe apart. Door de kleine aantallen lukt dit niet altijd met de intervisiegroepen. Bij Ad-GW is er een centrale studieloopbaanbegeleider die expert is op het gebied van Ad.

De Ad-HV bestaat uit:

- 69 EC (inclusief 12 EC vakdidactiek) modulen afgeleid van de landelijke kennisbasis;
- 30 EC uit modulen afgeleid van de generieke kennisbasis;
- 18 EC werkplekieren;
- 3 EC Ad assessment.

Het programma volgt vijf vakleerlijnen van de bachelor: Bedrijf en organisatie, Voedingstechnologie, Praktijkvaardigheden, Vakdidactiek en Projecten.

De Ad-GW bestaat uit:

- 60 EC modulen afgeleid van de landelijke kennisbasis (inclusief drie keuzemodules, 9 EC);
- 24 EC modulen afgeleid van de generieke kennisbasis;
- 24 EC werkplekieren;
- 12 EC intervisie en studieloopbaanbegeleiding.

Het programma volgt vier vaklijnen van het bachelorprogramma:

- leerlijn 2: Gezondheid en ziekte
- leerlijn 3: Zorgen voor jezelf en zorg voor specifieke doelgroepen
- leerlijn 6: Dienstverlening
- leerlijn 7: Vakdidactiek

De Ad-TidO bestaat uit alle modulen van de eerste twee studie jaren van de bachelor; het laatste jaar is een ander programma.

Voor de instroom gelden dezelfde eisen als voor de instroom in de bachelor, inclusief studiekeuzecheck. De keuze tussen bachelor of Ad wordt in een intakegesprek besproken, waarop de student een advies ontvangt.

Het programma wordt verzorgd door hetzelfde docententeam als de bacheloropleiding en de Ad's maken gebruik van dezelfde faciliteiten.

Het panel beoordeelt het standaard Programma met het oordeel **voldoende**.

Toetsing (standaard 3)

De toetsprogramma's van de Ad's zijn opgenomen in de OER. In de studiegids van de bachelor, ook van toepassing voor de Ad, zijn toetswijze en toetseisen beschreven. De modulehandleidingen geven meer gedetailleerde informatie. Ad-studenten maken dezelfde toetsen als de bachelorstudenten met dezelfde normering. Het portfolio vormt de basis voor het eindassessment.

Het panel beoordeelt de standaard Toetsing met het oordeel **voldoende**.

Gerealiseerde kwalificaties (standaard 4)

Het eindniveau wordt bepaald aan drie eindwerken:

- Werkplekieren-2;
- Onderzoek uit de beroepsopdrachten 1-4, ABV-modulen jaar 1 en 2';
- Bekwaamheidsproef Ad (BP-Ad, eindassessment).

Het eindassessment wordt afgenomen door twee assessoren, een van de opleiding en een uit het werkveld. Dit is vergelijkbaar met de bekwaamheidsproef-2 van de bacheloropleiding. Het assessment richt zich op de bewijzen in het portfolio van de student, onder andere videobewijs met kijkwijzer, de onderzoeksopdrachten, vakdidactisch dossier, stagebeoordelingen, een visiedocument en een zelfevaluatie met een Persoonlijk OntwikkelingsPlan.

Voor de beoordeling is een specifiek beoordelingsformat ontwikkeld aangepast aan de competentieontwikkeling van de Ad'er.

De Ad-HV heeft nog geen afgestudeerden.

De Ad-GW heeft sinds 2013 slechts vier afgestudeerden.

De Ad-TidO telt slechts één afgestudeerde uit het cohort 2010.

Gezien het kleine aantal Ad-studenten en Ad-eindwerken heeft het panel geen representatieve steekproef eindwerken kunnen trekken. Het panel heeft een aantal Ad-studentproducten ter inzage gehad.

Daarmee is het lastig een oordeel te vellen voor deze standaard. Het panel heeft een positieve indruk op basis van uitspraken van enkele studenten, docenten, het management en werkveldvertegenwoordigers. Daaruit heeft het panel positieve signalen ontvangen over de opzet en waarde van de Ad-programma's en de eindbeoordeling.

Conclusie

Het panel vindt de uitgangspunten voor de Ad's helder geformuleerd, zowel qua eindkwalificaties, als qua inrichting van het programma, de toetsing en de eindbeoordeling. Aangezien de Ad-programma's vrijwel identiek zijn aan de eerste twee studiejaar van de bacheloropleidingen heeft het panel een positieve indruk van de Ad-opleidingen.

Hiermee komt het panel tot een oordeel **voldoende** voor alle drie de Ad-opleidingen.

Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden¹⁴:

Clusters Talen

Standaard	Nederlands
1 Beoogde eindkwalificaties	goed
2 Onderwijsleeromgeving	voldoende
3 Toetsing	voldoende
4 Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende
Oordeel opleiding	voldoende

Standaard	Engels	Frans
1 Beoogde eindkwalificaties	goed	goed
2 Onderwijsleeromgeving	goed	goed
3 Toetsing	voldoende	voldoende
4 Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende	voldoende
Oordeel opleiding	voldoende	voldoende

Clusters Maatschappijvakken

Standaard	Aardrijkskunde	Geschiedenis
1 Beoogde eindkwalificaties	goed	goed
2 Onderwijsleeromgeving	goed	goed
3 Toetsing	goed	goed
4 Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende	voldoende
Oordeel opleiding	voldoende	voldoende

Standaard	Maatschappij- leer	Algemene Economie	Bedrijfs- economie
1 Beoogde eindkwalificaties	goed	goed	goed
2 Onderwijsleeromgeving	voldoende	voldoende	voldoende
3 Toetsing	voldoende	voldoende	voldoende
4 Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende	voldoende	voldoende
Oordeel opleiding	voldoende	voldoende	voldoende

¹⁴ De oordelen gelden voor alle varianten (voltijd, deeltijd, Ad en kopopleiding) tenzij specifiek anders vermeld.

Clusters Exacte vakken

Standaard	Wiskunde	Biologie	Natuurkunde/ Scheikunde
1 Beoogde eindkwalificaties	goed	goed	goed
2 Onderwijsleeromgeving	goed	goed	goed
3 Toetsing	voldoende	voldoende	voldoende
4 Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende	voldoende	voldoende
Oordeel opleiding	voldoende	voldoende	voldoende

Standaard	Consumptieve Techniek I en II	Gezondheidszorg en Welzijn	Techniek en Mens & Technologie
1 Beoogde eindkwalificaties	goed	goed	voldoende
2 Onderwijsleeromgeving	voldoende	voldoende	voldoende
3 Toetsing	voldoende	voldoende	voldoende
4 Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende	voldoende	voldoende
Oordeel opleiding	voldoende	voldoende	voldoende

Ad-opleidingen

Standaard	Consumptieve Techniek I en II	Gezondheidszorg en Welzijn	Techniek
1 Beoogde eindkwalificaties	voldoende	voldoende	voldoende
2 Onderwijsleeromgeving	voldoende	voldoende	voldoende
3 Toetsing	voldoende	voldoende	voldoende
4 Gerealiseerde eindkwalificaties	voldoende	voldoende	voldoende
Oordeel opleiding	voldoende	voldoende	voldoende

Weging en conclusie

Uit voorgaande blijkt dat alle opleidingen een positief oordeel ontvangen. De opleidingen sluiten goed aan op de ontwikkelingen in de praktijk met de versteviging van de interactie tussen theorie en praktijk. Het belang van praktijkonderzoek en de reflectieve practitioner wordt onderkend. De onderzoeksleerlijn is in de eerste leerjaren doorgevoerd en wordt doorgezet. De docententeams zijn capabel en hanteren een variatie aan werk- en toetsvormen. Op ontwikkelgebieden (onderzoekbegeleiding en vmbo-werkveld) zijn nog stappen te zetten. Opleidingen gaan serieus om met toetsing. Aandachtspunten zijn de kalibratie van beoordelingscriteria en toetsopzet vooraf en kalibratie van beoordelingen. De opleidingen leveren gekwalificeerde leraren af. Aandachtspunt is de inrichting van de afstudeerfase en de relatie tussen de afstudeerproducten. Het panel ziet lerarenopleidingen die in ontwikkeling zijn en goede sporen pakt en deze moet doorzetten.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande lerarenopleidingen van de Hogeschool van Amsterdam als **voldoende**.

Aanbevelingen

Het panel geeft de opleidingen de volgende aanbevelingen mee om de ontwikkeling van de lerarenopleidingen te steunen:

Standaard 1

- Het panel adviseert de opleidingen/HvA-DOO de profilering Urban Education explicieter op te nemen in de te behalen eindkwalificaties en als aandachtspunt voor de studentproducten. Daarmee kan meer bewustzijn rond dit profileringspunt worden gecreëerd, kunnen ervaringen worden gedeeld en succesfactoren worden uitgewisseld. De samenwerking met het Kenniscentrum dat Urban Education als onderzoeksprogramma heeft, biedt daar de mogelijkheden voor.

Standaard 2

- Het panel adviseert de onderzoekslijn en de ppo-lijn consistentier uit te werken in lijn met de visie gericht op het opleiden tot *reflective practitioner*. Laat de keuze daarvoor duidelijker terugkomen in de rubrics voor het eindproduct en in de begeleiding. Kijk bij de beoordeling van de onderzoeksproducten vooral naar de (leer)doelen van het onderzoek.
- Zoek naar meer aansluiting tussen de ppo-lijn en de onderzoekslijn. Expliciteer wat er op Ba-niveau wordt verwacht van reflectievaardigheden en wat de rol is van theorie in reflecties.
- Monitor en evalueer de ervaringen met de studiekeuzecheck en decentrale selectie, zodat er mogelijkheid is om de succesfactoren uit te wisselen en daar op voort te bouwen.
- Blijf waakzaam op de rendementen. Verbetering heeft blijvende aandacht nodig.
- Zet training van docenten op het begeleiden van onderzoek voort. Zet de onderzoeksleerlijn door en leer studenten te komen tot een heldere inkadering van onderzoeksvragen, zodat studentonderzoeken uitvoerbaar blijven in de gestelde perioden.

Standaard 3

- Deel ervaringen met het werken met toetsmatrijzen, rubrics en kalibratiesessies in beoordeling. Investeer in de inhoudelijke borging van toetsen door de inhoud en opzet van toetsen meer vooraf te borgen. De examencommissie kan hier een meer sturende rol innemen. Overwogen kan worden met disciplinaire kamers te werken binnen de brede examencommissie.
- Bediscussieer de knelpunten bij de landelijke kennistoetsen, zodat ervaring hiermee meer gedeeld wordt binnen het instituut en met zusteropleidingen in het land.

Standaard 4

- Verduidelijk en versterk de positionering van bekwaamheidsproef 3.
- Expliciteer de eisen die aan het visiestuk worden gesteld en welke rol het gebruik van theorie speelt in het visiestuk.
- Maak bij het opzetten en uitvoeren van (praktijk)onderzoek meer gebruik van de expertise van de lectoren.
- Laat de uitgangspunten in het HvA document Visie op onderzoek in de curricula van het Domein Onderwijs en Opvoeding duidelijk doorwerken in het afstudeeronderzoek. Maak de vraagstellingen niet te breed en beperk het tot een binnen de beschikbare tijd behapbaar geheel.

Bijlagen

Bijlage 1 Eindkwalificaties van de opleiding

Zeven bekwaamheidseisen voor leraren volgens de Wet BIO:

1. Interpersoonlijk competent.
Ze kunnen ervoor zorgen dat er in groepen leerlingen een prettig leef- en werkklimaat heerst. Ze geven op een goede manier leiding, scheppen een vriendelijke en coöperatieve sfeer en kunnen een open communicatie tot stand brengen;
2. Pedagogisch competent.
Leraren kunnen leerlingen begeleiden en ondersteunen in hun ontwikkeling tot zelfstandige en verantwoordelijke personen. Leraren zorgen voor een veilige leeromgeving in groepen en lessen;
3. Vakinhoudelijk en didactisch competent.
Leraren kunnen ervoor zorgen dat leerlingen zich de basiskennis en principes van het schoolvak eigen maken en vertrouwd raken met de wijze waarop deze kennis in het dagelijkse leven en in de wereld van hun toekomstige werk wordt gebruikt;
4. Organisatorisch competent.
Leraren zorgen voor goed georganiseerd en goed gestructureerd onderwijs, ze kunnen hun eigen werk effectief organiseren en bijdragen aan het goed functioneren van het team en de schoolorganisatie;
5. Competent in het samenwerken met collega's.
Leraren kunnen hun werk afstemmen met dat van hun collega's in de school. Ze leveren een bijdrage aan een goed pedagogisch en didactisch klimaat en aan het goed functioneren van de school of instelling;
6. Competent in het samenwerken met de omgeving.
Leraren kunnen contacten onderhouden met de ouders of verzorgers van de leerlingen, en ook meewerken aan een goede samenwerking van de school met andere instellingen en stage- en leerbedrijven;
7. Competent in reflectie en ontwikkeling.
Leraren zijn in staat zich steeds verder te ontwikkelen en te professionaliseren. Ze kunnen kritisch en onderzoekend stilstaan bij hun handelen en bij hun beroepsopvattingen, ze hebben een onderbouwde opvatting over de uitoefening van het beroep en zijn zich bewust van de waarden en normen die daaraan ten grondslag liggen.

Bijlage 2 Overzicht opleidingsprogramma

Schematische weergave van het oude en deeltijdcurriculum (cohort 2012)

Propedeuse	Hoofdphase		Afstudeerfase
Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4
ABV 6 EC	ABV 12 EC	ABV 6 EC	Minor 30 EC
Vak en Vakdidactiek 36 EC	Vak en Vakdidactiek 30 EC	Vak en Vakdidactiek 30 EC	
Werkplekieren 12 EC	Werkplekieren 9 EC	Werkplekieren 18 EC	Afstudeerproduct 9 EC
Metawerk 6 EC	Vrije keuze 3 EC Metawerk 3 EC	Metawerk 6 EC	Werkplekieren 18 EC
			Metawerk 3 EC

Schematische weergave van het nieuwe voltijdcurriculum (cohort 2013)

Propedeuse	Hoofdphase		Afstudeerfase
Jaar 1	Jaar 2	Jaar 3	Jaar 4
Persoonlijke	Persoonlijke	Persoonlijke	Persoonlijke
professionele	professionele	professionele	professionele
ontwikkelingslijn 18 EC	ontwikkelingslijn 12 EC	ontwikkelingslijn 6 EC	ontwikkelingslijn 15 EC
	Werkplekieren 12 EC	Werkplekieren 12 EC	
Werkplekieren 6 EC		Minor 30 EC	Werkplekieren 24 EC
Vak en vakdidactiek 36 EC	Vak en vakdidactiek 36 EC		
			Afstudeerdossier 3EC
		Vak en vakdidactiek 12 EC	Vak en Vakdidactiek 18 EC

Bijlage 3 Rendementen

Hier zijn de rendementen weergegeven zoals in de Kritische Reflecties opgenomen. Doordat studenten geregeld overstappen tussen opleidingsvarianten, inclusief Ad zijn de gegevens moeilijk te vergelijken.

Uitval en rendementen opleiding Nederlands (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		18	25	31	33	30	24
uitval 1e jaar vt		72,2%	64%	64,5%	54,5%	56,7%	91,7%
Uitval hoofdfase vt	46,2%	20%	33,3%	36,4%	40%	23,1%	
Rendement na 5 jaar vt	46,2%	60%	66,7%				
instroom 1e jaar dt		6	10	15	13	7	9
uitval 1e jaar dt		16,7%	0%	40%	38,5%	57,1%	55,6%
Uitval hoofdfase dt	0%	40%	30%	22,2%	50%	33,3%	
Rendement na 5 jaar dt	100%	40%	50%				

Uitval en rendementen opleiding Frans (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		9	10	12	10	19	26
uitval 1e jaar vt		33,3%	80%	66,6%	50%	52,6%	57,7%
Uitval hoofdfase vt	57,1%	50%	0%	0%	20%	11,1%	
Rendement na 5 jaar vt	28,6%	33,3%	50%				
instroom 1e jaar dt		5	10	6	8	10	8
uitval 1e jaar dt		40%	10%	33,3%	37,5%	20%	62,5%
Uitval hoofdfase dt	0%	33,3%	22,2%	25%	20%	12,5%	
Rendement na 5 jaar dt		33,3%	55,6%				

Uitval en rendementen opleiding Engels (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		98	119	110	125	138	184
uitval 1e jaar vt		62,2%	62,2%	65,5%	79,2%	65,9%	61,4%
Uitval hoofdfase vt	31,9%	48,6%	46,7%	39,5%	15,4%	25,5%	
Rendement na 5 jaar vt	48,9%	40,5%	37,8%				
instroom 1e jaar dt		18	14	20	11	13	18
uitval 1e jaar dt		27,8%	42,9%	55%	18,2%	53,8%	55,6%
Uitval hoofdfase dt	33,3%	15,4%	25%	11,1%	33,3%	33,3%	
Rendement na 5 jaar dt	33,3%	76,9%	75%				

Uitval en rendementen opleiding Aardrijkskunde (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		10	13	21	26	22	25
uitval 1e jaar vt		50%	30,8%	42,9%	61,5%	31,8%	68%
Uitval hoofdfase vt		20%	0%	8,3%	10%	20%	
Rendement na 5 jaar vt		60%	44,4%				
instroom 1e jaar dt		2	6	3	1	9	
uitval 1e jaar dt		50%	16,7%	0%	0%	44,4%	
Uitval hoofdfase dt	100%	0%	20%	33,3%	0%	20%	
Rendement na 5 jaar dt		100%		33,3%			

Uitval en rendementen opleiding Geschiedenis (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		75	82	73	77	97	85
uitval 1e jaar vt		72%	57,3%	63%	70,1%	54,6%	74,1%
Uitval hoofdfase vt	41,9%	38,1%	34,3%	44,4%	39,1%	41,9%	
Rendement na 5 jaar vt	29%	52,4%	48,6%				
instroom 1e jaar dt		5	11	3	7	2	2
uitval 1e jaar dt		40%	36,4%	0%	57,1%	50%	50%
Uitval hoofdfase dt	60%	33,3%	28,6%	33,3%	0%	0%	
Rendement na 5 jaar dt	20%	66,7%	57,1%				

Uitval en rendementen opleiding Maatschappijleer (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		13	27	22	26	31	36
uitval 1e jaar vt		61,5%	74,1%	68,2%	73,1%	58,1%	66,7%
Uitval hoofdfase vt	0%	60%	0%	28,6%	42,9%	23,1%	
Rendement na 5 jaar vt	71,4%	20%	57,1%				
instroom 1e jaar dt		6	3	6	3	2	8
uitval 1e jaar dt		16,7%	66,7%	50%	66,7%	50%	50%
Uitval hoofdfase dt	50%	20%	100%	33,3%	100%	100%	
Rendement na 5 jaar dt	50%	60%					

Uitval en rendementen opleiding Algemene Economie (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		12	15	19	15	17	24
uitval 1e jaar vt		75%	26,7%	42,1%	40%	41,2%	50%
Uitval hoofdfase vt	0%	0%	45,5%	9,1%	44,4%	10%	
Rendement na 5 jaar vt	66,7%	33,3%	27,3%				
instroom 1e jaar dt		5	4	8	4	5	3
uitval 1e jaar dt		20%	0%	50%	25%	60%	0%
Uitval hoofdfase dt	100%	50%	50%	0%	0%	0%	
Rendement na 5 jaar dt		50%	50%				

Uitval en rendementen opleiding Bedrijfseconomie (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt			2	2	1	3	3
uitval 1e jaar vt			50%	100%	0%	33,3%	33,3%
Uitval hoofdfase vt	0%		100%		100%	0%	
Rendement na 5 jaar vt	100%						
instroom 1e jaar dt		3	3	5	1	1	5
uitval 1e jaar dt		0%	33,3%	20%	0%	0%	0%
Uitval hoofdfase dt	50%	0%	50%	0%			
Rendement na 5 jaar dt	50%	100%	50%				

Uitval en rendementen opleiding Wiskunde (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		14	14	16	19	12	25
uitval 1e jaar vt		42,9%	50%	62,5%	57,9%	50%	44,0%
Uitval hoofdfase vt	25%	12,5%	0%	0%	12,5%	0%	
Rendement na 5 jaar vt	25%	62,5%	71,4%				
instroom 1e jaar dt		3	8	8	8	2	7
uitval 1e jaar dt		33,3%	37,5%	0%	12,5%	100%	42,9%
Uitval hoofdfase dt		50%	0%	25%	14,3%		
Rendement na 5 jaar dt		50%	75%				

Uitval en rendementen opleiding Biologie (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		15	15	23	28	27	26
uitval 1e jaar vt		40%	66,7%	30,4%	50%	25,9%	34,6%
Uitval hoofdfase vt	12,5%	33,3%	20%	37,5%	21,4%	5%	
Rendement na 5 jaar vt	75%	44,4%	20%				
instroom 1e jaar dt		1	1	1	4	2	5
uitval 1e jaar dt		0%	0%	0%	25%	0%	0%
Uitval hoofdfase dt	0%		0%	0%	66,7%	0%	
Rendement na 5 jaar dt	66,7%		100%	100%			

Uitval en rendementen opleiding Natuurkunde (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		4	5	6	5	7	6
uitval 1e jaar vt		25%	20%	66,7%	60%	42,9%	66,7%
Uitval hoofdfase vt	50%	0%	25%	50%	0%	0%	
Rendement na 5 jaar vt	33,3%	33,3%	50%				
instroom 1e jaar dt		2	2	3		1	2
uitval 1e jaar dt		50%	50%	33,3%		100%	50%
Uitval hoofdfase dt		0%	0%	0%			
Rendement na 5 jaar dt		100%					

Uitval en rendementen opleiding Scheikunde (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		4	3	4	9	7	7
uitval 1e jaar vt		25%	66,7%	50%	66,7%	42,9%	57,1%
Uitval hoofdfase vt		66,7%	0%	100%	100%	50%	
Rendement na 5 jaar vt		33,3%					
instroom 1e jaar dt		1	1				1
uitval 1e jaar dt		0%	0%				100%
Uitval hoofdfase dt		0%	0%				
Rendement na 5 jaar dt		100%					

Uitval en rendementen opleiding Consumptieve Techniek I en II (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		2	4	3	9	10	2
uitval 1e jaar vt		100,0%	25,0%	33,3%	11,1%	20,0%	50%
Uitval hoofdfase vt	0,0%		0,0%	0%	37,5%	0%	
Rendement na 5 jaar vt	100,0%						
instroom 1e jaar dt		17	18	15	17	17	18
uitval 1e jaar dt		5,9%	27,8%	13,3%	17,6%	23,5%	11,1%
Uitval hoofdfase dt	33,3%	6,3%	15,4%	7,7%	0%	7,7%	
Rendement na 5 jaar dt	50%	87,5%	69,2%				

Uitval en rendementen opleiding Gezondheidszorg en Welzijn (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		11	5	11	11	12	15
uitval 1e jaar vt		18,2%	0%	27,3%	45,5%	33,3%	13,3%
Uitval hoofdfase vt	0%	0%	40%	25,0%	16,7%	0%	
Rendement na 5 jaar vt	100%	77,8%	60%				
instroom 1e jaar dt		18	17	16	19	13	12
uitval 1e jaar dt		38,9%	29,4%	18,8%	31,6%	0%	58,3%
Uitval hoofdfase dt	33,3%	45,5%	25%	15,4%	7,7%	7,7%	
Rendement na 5 jaar dt	66,7%	54,5%	75%				

Uitval en rendementen opleiding Mens & Technologie (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt					1	1	
uitval 1e jaar vt					100%	0%	
Uitval hoofdfase vt						100%	
Rendement na 5 jaar vt							
instroom 1e jaar dt					2	3	3
uitval 1e jaar dt					0%	33,3%	66,7%
Uitval hoofdfase dt					0%	0%	
Rendement na 5 jaar dt					50%		

Uitval en rendementen opleiding Techniek (bron CHO, conform definities NVAO)							
cohort	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
instroom 1e jaar vt		1		3		2	2
uitval 1e jaar vt		0%		0%		50%	100%
Uitval hoofdfase vt		100%		66,7%			
Rendement na 5 jaar vt				0%			
instroom 1e jaar dt		5	10	3	2	1	1
uitval 1e jaar dt		20%	20%	0%	0%	0%	100%
Uitval hoofdfase dt	0%	25%	25%	100%	100%	0%	
Rendement na 5 jaar	60%	75%	75%				

Docentkwaliteit (bron: personeelsadministratie hogeschool, dd 01-10-2014)			
Opleiding	% docenten met bachelor	% docenten met mastertitel	% docenten met PhD
Nederlands vt en dt	15%	70%	15%
Engels vt en dt		93%	7%
Frans vt en dt	11%	89%	
Aardrijkskunde vt en dt		87,5%	12,5%
Geschiedenis vt en dt		75%	25%
Maatschappijleer vt en dt		100%	
Algemene Economie en Bedrijfseconomie vt en dt		100%	
Wiskunde vt en dt	8%	92%	
Natuurkunde/Scheikunde vt en dt		88%	12,5%
Biologie vt en dt	10%	90%	
Consumptieve techniek I en II vt en dt	33%	67%	
Gezondheidszorg en Welzijn vt en dt	20%	80%	
Techniekopleidingen vt en dt	12%	63%	25%

Contacturen (bron roosterprogramma hogeschool) ¹⁵					
Opleiding		JAAR 1	JAAR 2	JAAR 3	JAAR 4
Nederlands	vt	11,0	8,2	5,8	0,7
	dt	10,5	6,8	6,4	0,9
Frans	vt	12,3	9,8	7,6	2,3
	dt	5,9	7,6	4,7	2,3
Engels	vt	11,1	8,6	6,4	2,2
	dt	6,6	6,9	4,3	0,5
Aardrijkskunde	vt	12,9	10,9	6,6	1,6
	dt	6,2	8,7	5,3	1,2
Geschiedenis	vt	12,0	12,0	8,4	1,3
	dt	4,8	7,9	5,1	1,2
Maatschappijleer	vt	12,0	13,8	7,5	1,9
	dt	5,5	7,8	4,7	1,1
Algemene en Bedrijfseconomie	vt	12,5	12,3	7,0	2,9
	dt	5,7	8,1	5,5	2,9
Wiskunde	vt	11,4	9,3	8,2	1,3
	dt	7,2	10,1	4,8	1,2
Natuurkunde/Scheikunde	vt	15,7	12,2	7,9	0,6
	dt	8,8	9,6	12,6	0,6
Biologie	vt	15,1	11,3	6,6	1,2
	dt	8,8	8,7	6,0	1,2
Consumptieve techniek I en II	vt	11,5	9,2	7,1	0,5
	dt	6,9	7,1	6,1	0,4
Gezondheidszorg en Welzijn	vt	12,2	8,1	7,1	1,5
	dt	5,8	7,7	5,2	0,7
Techniek en Mens & Technologie	vt	27,3	27,0	20,6	0,9
	dt	19,1	18,8	16,4	0,9

¹⁵ Het gemiddeld aantal contacturen is gebaseerd op een programmering van 42 lesweken. De klokuren zijn berekend over semester 2 van het jaar 2013-2014 en semester 1 van het jaar 2014-2015. 2013-2014: In het derde studiejaar zijn er geen 42 lesweken, maar 29,4 lesweken en 12,6 stageweken. In het vierde studiejaar zijn er 8,4 lesweken, 12,6 stageweken en 21 weken minor. 2014-2015: In het derde studiejaar zijn er 27,3 lesweken en 14,7 stageweken. Het vierde studiejaar is gelijk aan het voorgaande cohort.

Student-docentratio (bron: student- en personeelsadministratie hogeschool, dd 01-10-2014)			
	Aantal studenten	Fte Onderwijzend personeel	Ratio
Tweedegraads lerarenopleidingen vt en dt	3324	121	1:27

TABELLEN KOPOPLEIDING

Kopopleiding totaal	12-13	13-14	14-15
Instroom	48	76	59
Uitval na 1 jaar	10 (totale uitval)	15	
Diploma na 1 jaar	35	53	
Diploma na 2 jaar	1		

Kopopleiding 12-13	Ec	Eng	Fr	Wisk	Gesc h	Nask	Ned
Instroom	39	0	1	2	3	2	1
Uitval gedurende de opleiding	9		0	0	0	1	0
Diploma na 1 jaar	27		1	2	3	1	1

Kopopleiding 13-14	Ec	Eng	Ned	Wisk	Nask	Gesch	Ak	Bio
Instroom	54	3	3	5	3	4	2	1
Uitval gedurende de opleiding	12	-	1	1	-		1	-
Diploma na 1 jaar	40	2	2	3	1	4	1	-

Kopopleiding 14-15	Ec	Ned	Fr	Gesc h	Nask	Wisk	Tech n
Instroom	42	3	1	2	6	4	1

Uitstroom: percentage studenten dat afstudeert met een diploma na 1 jaar. Een aantal studenten rondt de opleiding niet af in 1 jaar, maar krijgt een individueel vervolgtraject dat gevolgd wordt bij de lerarenopleiding.

TABELLEN Ad-TRAJECTEN

Ad-traject Horeca en Voeding	Cohort 2011	Cohort 2012	Cohort 2013
Instroom	1	2	3
Instroom vanuit bachelor		1*	1
Uitval na 1 jaar	1	2	1
Uitval na 2 jaar			
Diploma na 1 jaar			
Diploma na 2 jaar			
Doorstroom naar bachelor zonder diploma		1*	
Doorstroom naar bachelor met diploma			
Toelichting	<ul style="list-style-type: none"> • Aantal instromende studenten vanuit de bachelor, die meegeteld zijn bij de algemene instroom; • Studenten die doorstromen naar de bachelor zijn ook meegeteld in de categorieën uitval of diploma; • Bachelor is 'de bacheloropleiding die hoort bij de Ad-opleiding', dus niet een willekeurige bacheloropleiding. <p>* 1 student stond voorafgaand, gedurende en na de inschrijving voor Ad ook ingeschreven voor de bacheloropleiding.</p>		

Ad-traject Gezondheid & Welzijn	Cohort 2011	Cohort 2012	Cohort 2013
Instroom	5	4	9
Instroom vanuit bachelor		1	
Uitval na 1 jaar	2	1	5
Uitval na 2 jaar		1	
Diploma na 1 jaar	1		
Diploma na 2 jaar	1	2	
Doorstroom naar bachelor zonder diploma			1
Doorstroom naar bachelor met diploma	1		

Ad-traject Techniek	Cohort 2011	Cohort 2012	Cohort 2013
Instroom	2	2	1
Instroom vanuit bachelor			
Uitval na 1 jaar	2	2	1
Uitval na 2 jaar			
Diploma na 1 jaar			
Diploma na 2 jaar			
Doorstroom naar bachelor zonder diploma			1
Doorstroom naar bachelor met diploma	1		

Bijlage 4 Deskundigheden visitatiepanel

Korte functiebeschrijvingen van de kernpanelleden

1	De heer dr. B. Koster is Lector 'Meesterschap/Werkpleklers' bij Fontys Lerarenopleiding in Tilburg. Hij is tevens lerarenopleider en onderzoeker bij het Instituut Voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Studievaardigheden (IVLOS) van Universiteit Utrecht. Daarnaast is hij lid van het bestuur van de Stichting Registratie Lerarenopleiders.
2	De heer prof. dr. H.M.C. Eijkelhof was tot 2014 directeur van het Freudenthal Instituut. Momenteel is hij voorzitter van de Stuurgroep NLT (Natuur, Leven en Technologie), selectie- en reviewcommissies Bèstasteunpunten en auditcommissie DUDOC-postdoc programma.
3	De heer dr. ir. J. Buitink was als universitair hoofddocent en hoofd lerarenopleiding werkzaam bij de Lerarenopleiding van de Rijksuniversiteit Groningen.
4	De heer drs. A.P.F.M. Roelofs is lid van de algemene directie van het PENTA College CSG te Spijkenisse.
5	De heer S.P. Theeuwes volgt momenteel, na het behalen van zijn propedeuse aan de tweedegraads lerarenopleiding Natuurkunde bij Hogeschool van Arnhem en Nijmegen, de hbo-bacheloropleiding Opleidingskunde bij Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.

Korte functiebeschrijvingen van de vakdeskundige panelleden

Nederlands	De heer prof. dr. F. Kuiken is wetenschappelijk directeur Instituut van Nederlands Taalonderwijs en Taaladvies (INTT) en bijzonder Hoogleraar Nederlands als tweede taal, Leerstoel Nederlandse Taalkunde bij Universiteit van Amsterdam.
Engels / Frans	De heer prof. dr. H.C.J. de Graaff is lector Taaldidactiek & Onderwijs aan Hogeschool Inholland en hoogleraar Tweektalig Onderwijs aan de Faculteit Geesteswetenschappen van de Universiteit Utrecht en Lerarenopleider vakdidactiek vreemde talen.
Aardrijkskunde	Mevrouw dr. T. Béneker is docent/onderzoeker Geografie, Educatie & Communicatie aan Universiteit Utrecht en lector vakdidactiek van de gammavakken aan Fontys Lerarenopleiding Tilburg.
Geschiedenis	Mevrouw drs. J.K.W. Rixen is vakdidacticus, mentor en docentopleider in het gammacluster van de universitaire lerarenopleiding (ulo) van het Onderwijscentrum Faculteit der Psychologie en Pedagogiek (FPP) bij de Vrije Universiteit van Amsterdam.
Maatschappijleer	De heer drs. C.H.T. Gelinck is hoofd Educatie bij ProDemos (Huis voor democratie en rechtsstaat, Den Haag).
Algemene Economie / Bedrijfseconomie	De heer drs. H. Ploeger is senior onderwijs adviseur en docent economische opleidingen (Bedrijfseconomie en Accountancy), docent SQL en databases bacheloropleiding Informatica en docent onderzoek en afstudeerbegeleider master Learning & Innovation aan Hogeschool Windesheim; hij is tevens docent Informatica aan Vrije Universiteit Amsterdam.
Biologie	De heer dr. M. Mazereeuw is docent biologiedidactiek en docent praktijkonderzoek alsmede onderzoeker lectoraat Werkpleklers en ICT bij NHL Hogeschool.

Natuurkunde / Scheikunde	De heer E.H.M.H. de Kleijn is senior curriculumontwikkelaar scheikunde/ natuurwetenschappen bij de Stichting Leerplan Ontwikkeling in Enschede.
Wiskunde	De heer prof. dr. G. Zwaneveld was tot zijn emeritaat in 2011 hoogleraar professionalisering van de onderwijsgevende in wiskunde en informatica aan het Ruud de Moorcentrum van de Open Universiteit.
Consumptieve Techniek I en II en Ad Horeca en Voeding	De heer J.W. Flierman is programmamanager bij ROC Amsterdam en ROC Flevoland.
Gezondheidszorg en Welzijn	Mevrouw dr. M.J.M. Adriaansen is Lector Innovatie in de Care bij Hogeschool van Arnhem en Nijmegen; daarnaast is zij coördinator transferpunt Vaardigheidsonderwijs (gericht op het ontwikkelen van e-learning programma's) en hoofdredacteur TvZ (Tijdschrift Verpleegkunde).
Techniek en Mens en Technologie	Mevrouw drs. M.N. Kuijper is docent aan de lerarenopleiding VO en de master SEN en onderzoeker aan het Kenniscentrum Domein Bewegen en Educatie van Hogeschool Windesheim, waar zij onderwijs heeft verzorgd aan de Technische Leraren Opleiding.

Bijlage 5 Bezoekprogramma en gesprekspartners

Dag 1 dinsdag 31 maart 2015, Generieke gesprekken visitatie voor alle 16 opleidingen

Tijd	Activiteit	gesprekspartners
12.00 – 12.30	Ontvangst Presentatie door opleidingen. Het panel kan toelichtende vragen stellen.	
12.30 – 15.00	Vorbereiding en materiaalbestudering, inclusief lunch <i>Veel vooraf digitaal beschikbaar via portal NQA en ELO HvA</i> rondleiding en inloopspreekuur (14.30-15.00)	
15.15 – 16.00	Gesprek met opleidingsmanagement:	Directeur, Adjunct directeur Onderwijsmanagers van de clusters Manager bedrijfsvoering
16.15 – 16.45	Gesprek Blok Borging Inclusief aandacht voor Pedagogisch Didactisch Getuigschrift	Vertegenwoordiging van examencie (kennis van EM) en toetscie, <i>inclusief PDG toetsing</i>
17.00 – 17.30	Gesprek Blok Borging	Vertegenwoordiging van opleidingscie, curriculumcie, werkveldadviesraden et cetera
17.30 – 18.00	Gesprek met docenten, studenten en alumni van het PDG traject en de educatieve minor (EM),	1 docent, 1 student en 1 alumnus per traject

Dag 2: woensdag 1 april 2015, Specifieke opleidingsgesprekken van:

- Clusters A Nederlands
- cluster B Engels en Frans
- cluster C Aardrijkskunde en Geschiedenis
- cluster D Algemene en Bedrijfseconomie

Tijd	Activiteit	
8.30	Ontvangst	
8.45 – 9.15	Plenair overleg kernpanel + adviseurs	
9.15 – 10.30	Materiaalbestudering onderwijsinhoud, begeleiding, toetsing, <i>Veel vooraf digitaal beschikbaar via portal NQA en ELO HvA</i>	Parallel per cluster A, B, C en D, kernpanelleden zijn voorzitter in clusters
10.30 - 11.00	Plenair overleg kernpanel + adviseurs, uitwisseling bevindingen op hoofdlijnen	
11.00 – 12.00	Gesprek met studenten , representatieve groep van de leerjaren. Gericht op programma, docentenkwaliteit, toetsing/beoordeling, begeleiding en randvoorwaarden	Parallel per cluster A, B, C en D, kernpanelleden zijn voorzitter in clusters
12.00 – 13.00	Lunch en intern overleg	Kernpanel, adviseurs en auditoren
13.00 – 14.00	Gesprek met docenten , representatieve groep van docenten, spreiding naar studiejaar, vakgebieden, speciale taken/rollen. Gericht op onderwijsprogramma (vakinhoud en vakdidactiek) en randvoorwaarden	Parallel per cluster A, B, C en D, kernpanelleden zijn voorzitter in clusters
14.15 – 15.15	Gesprek met docenten + externe begeleiders/beoordelaars Gericht op afstudeerfase (opzet, inhoud, begeleiding en beoordeling) en gerealiseerde eindkwalificaties	Parallel per cluster A, B, C en D, kernpanelleden zijn voorzitter in clusters

15.15 – 15.45	Eventuele extra gesprekken	Parallel per cluster A, B, C en D, kernpanelleden zijn voorzitter in clusters
16.00 – 17.00 ¹⁶	Gesprek met alumni	Parallel per cluster A, B, C en D kernpanelleden zijn voorzitter in clusters
17.00 – 17.30	Paneloverleg per cluster, resultaten bespreken en samenvatten	Parallel per cluster A, B, C en D
17.30 – 18.00	Plenaire afsluiting kernpanel en adviseurs	Plenair kernpanel en adviseurs
18.00 –	Afsluitend overleg kernpanel + auditoren	Kernpanel (inclusief 4 auditoren)

**Dag 3 donderdag 2 april 2015, Specifieke opleidingsgesprekken van:
cluster E Biologie, Wiskunde, Natuurkunde en Scheikunde
cluster F Consumptieve Techniek, Gezondheidszorg en Welzijn, Techniek en Mens en
Technologie, inclusief Ad-opleidingen**

<i>Tijd</i>	<i>Activiteit</i>	
8.30	Ontvangst	
8.45 – 9.15	Plenair overleg kernpanel + adviseurs	
9.15 – 10.30	Materiaalbestudering onderwijsinhoud, begeleiding, toetsing per opleiding	Parallel per cluster E, F, kernpanelleden zijn voorzitter in clusters
10.30 - 11.00	Plenair overleg kernpanel + adviseurs, uitwisseling bevindingen op hoofdlijnen	
11.00 – 12.00	Gesprek met studenten , representatieve groep van de leerjaren. Gericht op programma, docentkwaliteit, toetsing/beoordeling, begeleiding en randvoorwaarden	Parallel per cluster E, F, kernpanelleden zijn voorzitter in clusters
12.00 – 13.00	Lunch en intern overleg	Kernpanel, adviseurs en auditoren
13.00 – 14.00	Gesprek met docenten , representatieve groep van docenten, spreiding naar studiejaar, vakgebieden, speciale taken/rollen. Gericht op onderwijsprogramma (vakinhoud en vakdidactiek) en randvoorwaarden	Parallel per cluster E, F, kernpanelleden zijn voorzitter in clusters
14.00 – 15.00	Gesprek met docenten + externe begeleiders/beoordelaars Gericht op afstudeerfase (opzet, inhoud, begeleiding en beoordeling) en gerealiseerde eindkwalificaties	Parallel per cluster E, F, kernpanelleden zijn voorzitter in clusters
15.00 – 16.00	Tweede gesprek opleidingsmanagement	Kernpanel
16.00 – 16.30	Paneloverleg per cluster resultaten bespreken en samenvatten	
16.30 – 17.30 ¹⁷	Gesprek met alumni	Parallel per cluster E, F, kernpanelleden zijn voorzitter in clusters
17.30 – 18.00	Afsluitend overleg kernpanel + auditoren	Kernpanel (inclusief auditoren)
18.00 -	Mondelinge terugkoppeling	

¹⁶ Op verzoek als laatste gesprek geplaatst in verband met de beschikbaarheid

¹⁷ Op verzoek als laatste geplaatst ivm beschikbaarheid

Gesprekspartners

Dag 1 - 31 maart 2015 Generiek

Opleidingsmanagement

Ietje Veldman (drs.)	Domeinvoorzitter
Frits Rovers (dr.)	Opleidingsmanager Cluster Maatschappijvakken; Portefeuillehouder curriculum en organisatie (voorzitter curriculumcommissie)
Alessandra Corda (dott.)	Opleidingsmanager Cluster Talen; projectleider Expertisecentrum MVT
Douwe van der Kooi (drs.)	Opleidingsmanager Exact Beroepsonderwijs; Portefeuillehouder OPLIS

Examencommissie en toetscommissie

Liesbeth Zijlstra (drs.)	Voorzitter Examencommissie 2egrlo DOO; voorzitter landelijk overleg examencommissies lerarenopleidingen; lid bestuur van het Beraad examencommissies HvA
Michael Laarman (M SEN)	Lid examencommissie
Harry Westenberg (geen)	Lid examencommissie
Arie Wilschut (dr.)	Lid toetscommissie
Sjoerd Hania	Lid examencommissie (extern)
Jacqueline Brobbel (drs.)	PDG deskundige toetsing, voorzitter toetscommissie CNA
Dineke de Rijk (mr. Drs. Ing.)	Educatieve minor

Commissies uit de opleiding en werkveld

Max van de Poll	Studentvoorzitter vanuit het voorzittersoverleg OC
Evert Jan Saathoff	Docent opleidingscommissie, secretaris
Herald Hofmeijer (MEd.)	Lid curriculumcommissie (generieke kennisbasis)
Jacqueline Kusters (drs.)	Lid curriculumcommissie (metawerk/de slb-lijn en de bekwaamheidsproeven)
Karen Slot (MEd.)	Lid curriculumcommissie (werkplekleren)
Hans van der Linden (MSc. MEd.)	Lid curriculumcommissie vanuit het veld (voorzitter van de klankbordgroep curriculumvernieuwing, waarin alle geaccrediteerde opleidingsscholen + het ROVvA zitting hebben)
Johan Dekker	Lid Veldadviesraad (VAR), voorzitter
Annette Sloan (MA.)	Lid Veldadviesraad (VAR)

Studenten, alumni, vertegenwoordigers werkveld, en docenten PDG en EM

Esther Doorn	Student PDG
Judesca Enthoven	Alumna PDG
Irene Meertens (drs.)	Docent PDG, onderwijskundige, expertise op gebied van didactiek MBO en curriculumontwikkeling
Hellen Berk	Werkveldvertegenwoordiger PDG, loopbaanadviseur Nova College Haarlem, coördineert de zij-instroomtrajecten binnen het Nova College in afstemming met CNA
Frouke Visser (drs.)	Coördinator traject Pedagogisch Didactisch Getuigschrift
Laurens Bruijn	Student Educatieve minor
Jesper Plug	Alumnus Educatieve minor
Danielle van der Maten (drs.)	Docent Educatieve minor
Ronald Gebhardt (drs.)	Werkveldvertegenwoordiger EM (Technisch College Velsen)

Dag 2 - 1 april 2015 Aardrijkskunde en Geschiedenis

Studenten	Opl	VT-DT-Kop	Jaar	Vooropleiding	Functie (bijvoorbeeld Lid OC)
Lex Muller	Aard	VT	3	HAVO	Voorzitter OC
Wim de Jong	Aard	VT	2	VWO	Lid OC
Isabelle Rave	Aard	VT	1	HAVO	
Max van de Poll	Ges	VT	4	HAVO	Voorzitter OC
Maaïke de Witte	Ges	VT	2	HAVO	Lid OC
Joanne van Beek	Ges	VT	4	HAVO	
Anna Gribling	Ges	DT	1	VWO	

Docenten	Opl	VT-DT-Kop	Jaar	studieonderdelen en specifieke taken
Els Dieleman (drs.)	Aard	VT DT-Kop	1-4	Opleidingscoördinator en vakdocent
Geert van den Berg (drs.)	Aard	VT DT	1-4	Hoofddocent
Miriam Stadhouders (MSc)	Aard	VT DT	1-4	Vakdidactica, mentor en vakdocent
Frans Groot (dr.)	Ges	VT DT	1-4	Opleidingscoördinator en vakdocent
Arie Wilschut (dr.)	Ges	VT	1-4	Hoofddocent
Tessa de Leur (drs.)	Ges	VT	1-4	Vakdidactica, mentor en vakdocent

Examinatoren	Opl	VT-DT-Kop	Jaar	Soort afstudeerwerk	Functie
Adwin Bosschaart (drs)	Aard	VT DT	1-4	LPO, BP2	Vakdocent
Geert van den Berg (drs.)	Aard	VT DT	1-4	LIO-stage, LPO, BP2 en BP3	Vakdocent, mentor jaar 4, instituutopleider
Hugo van den Berg (MEd.)	Aard	VT DT	1-4	LIO-stage, BP2	IO, externe assessor BP2
Hans Bulthuis (drs.)	Ges	VT DT	1-4	LIO-stage, LPO, BP2 en BP3	Vakdocent, vakdidacticus, mentor
Dick van Straaten (drs.)	Ges	VT	1-4	LPO	Vakdocent, vakdidacticus
Corine Rotshuizen	Ges	VT DT	1-4	BP 2	Externe assessor BP 2

Alumni	Opl	VT-DT	Datum afstuderen
Ali Bal	Aard	VT	17-07-2014
Jos Fenijn	Aard	VT	17-07-2014
Adrienne van den Berg	Aard	DT	17-07-2014
Mirjam de Jong	Ges	DT	29-8-2014
Kasper Steemers	Ges	VT	30-5-2014
Wietse Jelles	Ges	VT	30-4-2014

Dag 2 - 1 april 2015 Engels en Frans

Studenten	Opl	VT-DT	Jaar	Vooropleiding	Overig (bijvoorbeeld Lid OC)
Tara Karim	Eng	VT	3 /4	Havo	
Parween Sahebali	Eng	DT	3 /4	Havo	
Thijs Stalenhoef	IDEE	VT	2	Havo	Voorzitter OC
Maria Renema	IDEE	VT	4	Havo	

Ridha el Metaoua	Fr	VT	2	Buitenlands diploma	
Homme Blom	Fr	DT	2	Gymnasium	Voorzitter OC
Alyssa den Drijver	Fr	VT	4	VWO	
Muriel van den Berg	Fr	VT	3	Coll.Doctum	
Marloes Houweling	Fr		1		

Docenten	Opl	VT-DT	Jaar	Studieonderdelen en specifieke taken
Michelle Willems (MA)	Eng/IDEE	VT	1-4	Opleidingscoördinator, vak en vakdidactiek docent
Linda Chaudron (MA)	Eng	VT/DT	1	Vak en vakdidactiek docent, mentor jaar 1VT, IO, lid examencommissie
Keith Groot (BA hons.)	Eng	VT	1-4	Vak en vakdidactiek docent, mentor jaar 3VT, LPO begeleider
Vincent Hernot (dr.)	IDEE	VT	1-4	Vak docent, minor coördinator
Martine Thoraval	Fr	VT/DT	1-4	Opleidingscoördinator
Teun Arts	Fr	VT/DT	1-4	Docent
Danielle van der Maten (drs.)	Fr	VT/DT	1-4	Docent

Examinatoren	Opl	VT-DT	Jaar	Soort afstudeerwerk	Functie
Femke Kitslaar (MA.)	Eng	VT	2-4	LiO, LPO, BP2	LPO begeleider, IO, interne assessor BP2
Desiree Verbeek (MA.)	Eng	VT	4	LiO, LPO, BP2	LPO begeleider, stagebegeleider (WPL 4), interne assessor BP3, mentor jaar 4 en 5+
Vincent Rodenburg (BSc.)	Eng/Fr	VT DT	3	BP2	Externe assessor BP2
Liz Dale (MA.)	IDEE	VT	4	LiO, LPO, BP2	Hoofddocent, LPO begeleider, stagebegeleider (WPL 4)
Eline van Batenburg (MA.)	IDEE	VT	2-4	LiO, LPO, BP2	Stagebegeleider (WPL 4), interne assessor BP2
Menne Meijs (Bed.)	Eng/Fr	VT DT	1-4	stage	Werkbegeleider
Hellen Remers (BSc.)	Eng	VT DT	1-4	stage	Werkbegeleider
Annika Groeneveld (drs.)	Fr	VT DT	2-4	LiO, LPO, BP2	Interne assessor, stagebegeleider, LPO begeleider
Yvonne van Rijk (drs.)	Fr	VT DT	4	LPO	LPO begeleider
Gemma Broekmeulen	Fr				Externe assessor en stagebegeleider

Alumni	Opl	VT-DT	Datum afstuderen
Lotte Verduin	Eng	VT	31-07-2014
Marianne Bijpost	Eng	DT	30-06-2014
Cynthia Blom	Eng	DT	29-08-2014
Lizette Kiep	IDEE	VT	31-07-2014
Femke Hendriks	IDEE	VT	30-06-2013
Chakira Fathallah	Fr	VT	31-03-2014
Mariska Sta	Fr	DT	28-02-2014

Dag 2 - 1 april 2015 Maatschappijleer en Economie

Studenten	Opl	VT-DT-Kop	Jaar	Vooropleiding	Overig (bijvoorbeeld Lid OC)
Liselot Kraster	Mij	VT	3	Havo	
Niels Dekker	Mij	VT	2	MBO	Lid OC
Janine Middelkoop	Mij	DT	2	HBO	
Sanne Roukens	Alg Ec, Bed Ec	VT	2	Havo	Voorzitter OC
Rick Miltenburg	Bed Ec	VT	4	Havo	Afgestudeerd 28-2-2015
Öznur Sayma	Bed Ec	VT	kop	HBO BE	
Demi Koelemij	Ec				

Docenten	Opl	VT-DT-kop	Jaar	Studieonderdelen en specifieke taken
Broer van der Hoek (drs.)	Mij	VT DT		Opleidingscoördinator, vakdocent
Hessel Nieuwelink (drs.)	Mij	VT DT		Eindfase PHD, vakdocent
Mieke Bernaerts (drs.)	Mij	VT DT		Coördinator deeltijd, vakdocent, intake deeltijd
Harry Westenberg	Ec	VT DT		Opleidingscoördinator Economie, vakdocent
Aisa Amagir (MEd.)	Ec	VT DT		Vak(didactiek)docent, onderzoeksdocente lectoraat
Peter van der Veen (drs.)	Ec	VT DT		Vak(didactiek)docent

Examinatoren	Opl	VT-DT Kop	Jaar	Afstudeerwerk	Functie
Christian van Kesteren	Mij	nvt	nvt	Stage	Werkveld: Stagebegeleider (hoofdphase en LIO) van bijv Eva
Janneke Nieuwesteeg	Mij	VT DT		Begeleider WPL/BP/LPO	Docent
Imane Bentaher	Mij	nvt	nvt	BP 2	Veldassessor
Hessel Nieuwelink (drs.)	Mij	VT DT			Vakdocent, eindfase PHD
Fons Morsch	Ec	nvt	nvt	BP 2	Veldassessor
Titia Boerrigter (mr. MEd.)	Ec	VT DT		Begeleider WPL/BP/LPO	Docent, assessor, instituuopleider
Hendrik van de Vegt (drs.)	Ec	VT DT		BP 2	LIO praktijkonderzoek

Alumni	Opl	VT-DT	Datum afstuderen
Eva Schagen	Mij	VT	31-01-2014
Muhammed Çagli	Mij	VT	17-07-2014
Zohair el Abd	Mij	DT	19-12-2014
Milou Dignum	AE+BE	VT	31-08-2013
Erik Oosterbaan	AE+BE	DT	31-07-2014
Iris van der Kuijp	AE+BE	VT	30-06-2014
Sebastiaan van der Graaf	AE+BE	VT	28-02-2014
Fotigui Camara	Bedr.Ec.	DT KOP	31-07-2014

Dag 2 – 1 april 2015 Nederlands

Studenten	Opl	VT-DT Kop	Jaar	Vooropleiding	Overig (bijvoorbeeld Lid OC)
Cheryl Klesser	Ned	VT	3	Havo	Voorzitter OC
Sjoerd van Daalen	Ned	VT	2	Havo	Eerstejaarsmentorstudent
Annabelle Onrust	Ned	DT	3	ZIB-traject	OC-lid / Zij-instromer
Sarah Rooselaar	Ned	DT	4	MBO	
Rick van Eeden	Ned	DT	2	Havo	
Adinda IJlst	Ned	DT	3	Universiteit	
Glenn Schipper	Ned	VT	1	VWO	

Docenten	Opl	VT-DT Kop	Jaar	studieonderdelen en specifieke taken
Catherine van Beuningen (dr.)	Ned	VT DT	1-4	Hoofddocent, LPO-begeleider, docent
Aalt Prins (drs.)	Ned	VT DT	1-4	Docent, mentor jaar 1DT, IO
Joke Morshuis (drs.)	Ned	VT DT	1-4	Docent, mentor jaar 3VT, stagebegeleider
Anne van Wingerden (drs.)	Ned	DT	1-4	Coördinator DT
Jiska Kniep (drs.)	Ned	VT	1-4	Coördinator VT, docent, LPO-begeleider
Marijke Potters (drs.)	Ned			Docent, mentor

Examinatoren	Opl	VT-DT Kop	Jaar	Soort Afstudeerwerk	Functie
Wiepkje 't Hart	Ned	VT DT	3	BP2	veldassessor
Maarten Jesse	Ned	VT DT	1-4	LIO-stage	werkbegeleider
Tineke Bunnik	Ned	VT DT	1-4	LIO-stage en BP2	instituuksopleider en assessor
Catherine van Beuningen (dr.)	Ned	DT	4	LPO	LPO-begeleider en hoofddocent
Henk Brouwer (ing. drs.)	Ned	VT	4	LPO en LIO-stage	LPO-begeleider en instituutsopleider

Alumni	Opl	VT-DT	Datum afstuderen
Sanne Gloerich	Ned	VT	31-07-2014
Christel Kwappenberg	Ned	DT	30-06-2013
Domenico Mertens	Ned	DT	30-04-2014
Anje Nieborg	Ned	DT	30-06-2013

Dag 3 - 2 april 2015 Horeca & Voeding, Gezondheidszorg & Welzijn, Techniek/Mens & Techniek

Studenten	Opl	VT-DT Ad	Jaar	Vooropleiding	Overig (bijvoorbeeld Lid OC)
Dinho Haimé	G&W	VT	3	MBO-VP	
Lisanne Rietveld	G&W	DT	1	HBO-creatieve therapie	
Robert Loose	G&W	Ad/DT	2	VP-in service	
Jennifer Steenkamer	G&W	VT	1	MBO	
Fedor Kok	H&V	VT	4	MBO	Voorzitter OC
Nadine Grosz	H&V	VT	2	Havo	Lid OC
Marcel de Cloe	M&T/TiO	DT	4	MBO	
Niels Compier	M&T/TiO	DT	3	HBO-propedeuse	
Floor Groen	M&T/TiO	VT	2	Havo	

Docenten	Opl	VT-DT Ad	Jaar	studieonderdelen en specifieke taken
Annemiek van Lith (MEd.)	G&W	VT DT Ad	1-4	Opleidingscoördinator
Gerry Boots (MSc.)	G&W	VT DT Ad	1-4	Opleider/SLB begeleider
Rob Ruijken (drs.)	Ad G&W	VT DT Ad	1-4	Opleider/SLB begeleider Ad
Michael Laarman (M SEN)	H&V	VT DT Ad	1-4	Opleidingscoördinator
Ellen van Kooten (MEd.)	H&V	VT DT	1-4	Opleider / SLB begeleider
Dineke de Rijk (mr. drs. ing.)	Tio/M&T	VT DT Ad	1-4	Opleidingscoördinator / Educatieve minor
Jelka Lustenhouwer (drs.)	Tio/M&T	VT DT Ad	1-4	Opleidingscoördinator / studentenloopbaan

Examinatoren	Opl	VT-DT Ad	Jaar	Soort afstudeerwerk	Functie
Marleen Hennen (Msc)	G&W	VT-DT-Ad	1-4	Lio-praktijkonderzoek (LPO) en Bekwaamheidsproef (BP 2 en BP3), stagebegeleiding	LPO begeleider/ interne assessor BP 1, 2 en 3 / mentor jaar 4
Mieke Trienekens (drs.)	G&W/H&V	VT-DT	nvt	Bekwaamheidsproef 2	Externe assessor BP
Ellen van Kooten (MEd)	H&V	VT-DT	1-4	Lio-praktijkonderzoek (LPO) en Bekwaamheidsproef (BP 2 en BP3), stagebegeleiding	LPO begeleider/ interne assessor BP 2 en 3 / mentor jaar 4
Martijn van Schaik (dr.)	Tio/M&T	VT-DT Ad	1-4	Lio-praktijkonderzoek (LPO) en Bekwaamheidsproef (BP 2 en BP3)	LPO begeleider/ interne assessor BP 2 en 3 / mentor
Erik Min (dr.)	Tio/M&T	VT-DT Ad	1-4	Lio-praktijkonderzoek (LPO)	LPO begeleider/ stagebegeleider/ mentor jaar 4
Josephine Bom (BSc.)	G&W	VT-DT-Ad	1-4	Stage	Werkbegeleider WPL 1-4
Rob Ruijken (drs.)	G&W/H&V	VT-DT-Ad	1-4	Lio-praktijkonderzoek (LPO) en Bekwaamheidsproef (BP 2 en BP3), stagebegeleiding	LPO begeleider/ interne assessor BP 2 en 3 / mentor jaar 4

Alumni	Opl	VT-DT Ad	Datum afstuderen
Ivanna Quax	G&W	VT	31-07-2014
Rian Bergraat	G&W	DT	30-06-2013
Charlotte Groot	G&W	DT	31-08-2013
Sofie Heemskerk	H&V	DT	29-08-2014
Kim Meerhof	H&V	VT	30-06-2014
Eric Huiser	H&V	DT	30-08-2013
Bram Bekkers	M&T	VT	27-6-2014
Mart Stravers	M&T	VT	30-6-2014
Hans van Oel	M&T	DT	19-6-2014
Annet Kops	M&T	DT	19-6-2014

Dag 3 - 2 april 2015 Wiskunde, Biologie, Natuur- en Scheikunde

Studenten	Opl	VT-DT Kop	Jaar	Vooropleiding	Overig (bijvoorbeeld Lid OC)
Melanie Stokman	Wis	VT	2	VWO	Lid OC
Ted de Laat	Wis	DT	1	Atheneum	
Thamea Hopman	Wis	VT	3	VWO	Lid OC
Chris Raaphorst	Bio	VT	3	Havo	Voorzitter OC
Marijke Kraaij	Bio	DT	2	PABO	
Wouter van den Brink	Na	VT	3	Havo	
Hanneke Luijk	Na	DT	2	HBO	
Buiske Boone	Sch	VT	1	VWO	

Docenten	Opl ¹⁸	VT-DT Kop	Jaar	Studieonderdelen en specifieke taken
Desiree van den Bogaart (drs.)	Wis	VT DT	1-4	Opleidingscoördinator
Jantien Stam (MSc.)	Wis	VT DT	1-4	Opleidingscoördinator
Frans Leijnse (drs.)	Wis	VT DT Kop	1-4	Docent
Hein Dirks	Bio	VT DT		Opleidingscoördinator
Patricia Kruit	Bio	VT DT		Vd/vak/lpo-begeleider/promotie
Gert de Goede	Nask			Opleidingscoördinator
Evelien van Geffen	Nask Bio			Onderwijskundige
Ruud Kok	Sch			Opleidingscoördinator

Examinatoren	Opl	VT-DT Kop	Jaar	Soort afstudeerwerk	Functie
Jan de Boer (drs.)	Wis	VT DT	1-2	BP2 en BP3	Mentor, instituutsopleider, interne assessor, LPO-begeleider
Peter Lanser (drs.)	Wis	VT DT	1	BP2 en BP3	Mentor, instituutsopleider, interne assessor, LPO-begeleider
Frank van der Vooren	Bio	VT DT			Mentor/begeleider afstudeeronderzoek/vak/supervisor
Jessica Kips	Bio				Extern assessor, alumnus lerarenopleiding Hogeschool Holland
Gertjan Martens	Bio				
Wouter Spaan	Na				Begeleider afstudeeronderzoek
Gert de Goede	Na				Opleidingscoördinator
Bart van Dalen	Sch			Stage	LIO Stagebegeleider
Ruud Kok	Sch				Opleidingscoördinator

Alumni	Opl	VT-DT	Datum afstuderen
Franka Smit	Wis	DT	30-06-2014
Abdelilah Makhlouf	Wis	VT	31-07-2014
Marjolein Luijt-Janssen	Wis	DT	29-08-2014
Elly Karregat	Bio	VT	31-07-2014
Shannon Toppenberg	Bio	VT	29-08-2014
Peter Roode	Bio	DT	31-07-2013
Jovana Medic	Na	VT	30-05-2014
Akbardjan Awan	Sch	VT	29-08-2014
Victor Werkhoven	Na	DT	31-07-2014
Casper Davelaar	Na	VT	31-07-2014
Sharon van der Meer	Sch	VT	30-08-2013
Jan Wolters	Sch	DT	30-04-2014

Bijlage 6 Bestudeerde documenten

Veel documenten zijn digitaal aangeleverd op de NQA-portal.
De HvA heeft veel brondocumenten digitaal beschikbaar gesteld.
Onderstaande is een overzichtslijst van centrale documenten.

Kritische Reflecties (13 x lerarenopleiding, 1x PDG en 1x EM)
Basisgegevens van de opleidingen
Opleidingsplan Tweedegraads lerarenopleidingen
Studiegids HvA DOO
Toetsplan en toetsprogramma's
Handleiding Werkpleklers jaren 1-4
Overzicht commissies (organogram)
Afstudeerhandleiding
Afstudeerdossiers selectie per opleiding (inclusief PDG en EM)
Visie op onderzoek in de curricula van het Domein Onderwijs en Opvoeding en De Onderzoekslijn
Curriculumoverzicht per opleiding en overzichtslijst onderwijsmaterialen per opleiding
Literatuurlijst
Representatieve set onderwijsmateriaal generiek en per opleiding (jaar 1-3)
Representatieve set onderwijsmateriaal generiek (jaar 4)
Representatieve set toetsdossiers (vragen, antwoorden, cesuur, criteria)
Examencommissie: reglementen, jaarverslag, notulen, aanwijzing examinatoren, voorbeeld
    studiecontract deeltijd, borgingsagenda, taken toetscommissie, formats diverse beoordelingen,
    adviesnotities, rapportage toetscie afstudeerproducten, intake en vrijstellingen,
Studiekeuzecheck DOO
Evaluatierapport SKC
Uitvalgegevens
Samenvatting beoordeling 2009 en acties verbetertrajecten
Vlootshouw opleiders
Onderwijs- en examenregeling

Bijlage 7 Overzicht bestudeerde afstudeerdossiers

Het panel heeft uit de afstudeerlijsten van de laatste twee afstudeercohorten per opleiding een steekproef getrokken van het eindwerk van zeven studenten. Waar nodig is in een enkel geval aangevuld met afstudeerwerk uit een eerder cohort. Bij de keuze is rekening gehouden met een spreiding over cohorten en varianten, naar rato van het aantal studenten.

<i>OPLEIDING NEDERLANDS</i>	<i>ENGELS</i>	<i>FRANS</i>
500634995, dt	500631675, dt	500606175, dt
500619744, vt	500611085, vt	500537189, vt
500605365, dt	500618848, vt	500600274, vt
500626362, vt	500547067, vt	500638789, dt
500606186, dt	500611148, dt	500207228, dt
500547497, dt	500547448, vt	500651701, dt
500604289, vt	500619914, vt (IDEE)	500521993, vt
	500604348, vt (IDEE)	
<i>AARDRIJKSKUNDE</i>	<i>GESCHIEDENIS</i>	<i>MAATSCHAPPIJLEER</i>
500623126, vt	500218011, dt	500626641, dt
500632522, vt	500540270, vt	500625673, vt
500016064, dt	500651381, vt	500630517, vt
500537886, dt	500180216, dt	500239192, vt
500504997, vt	500512795, vt	500604396, vt
500540621, dt	500526368, dt	500461439, vt
500605637, vt	500214991, vt	
<i>ALGEMENE ECONOMIE</i>	<i>BEDRIJFSECONOMIE</i>	<i>BIOLOGIE</i>
500665021, dt	500505157, vt	500630128, vt
500612449, dt	500695710, vt	500607995, vt
500232830, vt	500691724, dt	500632130, dt
500539482, dt	500673535, dt	500627382, dt
500249890, dt	500606191, vt	500521822, dt
500547507, vt		500613831, vt
500675097, dt		
<i>NATUURKUNDE</i>	<i>SCHEIKUNDE</i>	<i>WISKUNDE</i>
500616342, vt	500631484, dt	500626755, dt
500613211, dt	500607690, vt	500671187, dt
500045413, dt	500505559, vt	500547513, vt
500229069, dt	500518630, dt	500629655, dt
500632385, vt	500540471, vt	500543007, vt
500518635, vt	500600342, vt	500501768, dt
500676972, dt	500612694, vt	500600339, vt

CONSUMPTIEVE TECHNIEK GEZONDHEIDSZORG EN WELZIJN

500214095, dt	500621716, vt
500547538, dt	500502333, vt
500623761, vt	500619350, vt
500543068, vt	500643954, vt
500606205, dt	500628540, dt
500534462, dt	500513098, dt
500543051, dt	500675636, Ad
	500628540, Ad

TECHNIEK EN MENS EN TECHNOLOGIE

Aangezien de studenten van de laatste lichtingen Techniek voor een groot deel zijn doorgestroomd naar Mens en Technologie, heeft het panel minder afstudeerdossiers van Techniek opgevraagd. Aanvulling uit oudere cohorten zou een scheef beeld geven, aangezien het onderwijsprogramma in voorgaande jaren sterk is gewijzigd. Er zijn geen Ad-afgestudeerden.

Techniek	Mens & Technologie
500526587, dt	500632052, dt
500134885, dt	500616800, vt
	500628112, vt
	500612705, dt
	500613199, dt
	500626213, dt

PDG TRAJECT

Van het PDG traject zijn zes dossiers geselecteerd van studenten van verschillende ROC scholen: NOVA college, ROC Horizon College, Mediacollege, ROC van Amsterdam en ROC TOP Boelelaan.

EDUCATIEVE MINOR

Van de Educatieve Minor zijn drie dossiers geselecteerd.

500639881
500673565
500651030

Bijlage 8 Verantwoording focuspunten lerarenopleidingen

HvA, bron: Kritische reflectie

Na afloop van de accreditatieronde van de lerarenopleidingen wordt door de NVAO, mede op verzoek van het ministerie van OCW, van elke variant lerarenopleidingen (ulo's, pabo's en tweedegraads lerarenopleidingen) een systeembrede analyse uitgevoerd. Om hieraan tegemoet te komen, heeft de HvA-DOO in onderstaande tabel per focuspunt de vragen van de NVAO en de stand van zaken bij de tweedegraads lerarenopleidingen DOO weergegeven.

Focuspunt	Vraag	Stand van zaken tweedegraads lerarenopleidingen DOO
De kwaliteit van de instromende student	Welke extra eisen stelt de instelling aan voorkennis van de student op het gebied van kennis met name voor instromende studenten vanuit het mbo?	Geen aanvullende eisen buiten mbo-diploma niveau 4.
	Welke maatregelen heeft de instelling getroffen voor het wegwerken van deficiënties door de instromende studenten?	Er wordt een <i>summer school</i> Wiskunde aangeboden voor instromers in de opleidingen Wiskunde, Natuur- en Scheikunde en Economie. Voor alle studenten wordt extra taalondersteuning aangeboden om eventuele deficiënties weg te werken. Daarnaast bieden sommige opleidingen - zoals maatschappijleer en biologie - speciale vakinhoudelijke deficiëntieprogramma's aan voor studenten die geen eindexamen gedaan hebben in het betreffende vakgebied.
	Welke maatregelen heeft de instelling getroffen om de kwaliteit van de instromende studenten te verhogen?	In het studiejaar 2013 -2014 heeft de opleiding de studiekeuzecheck (SKC) uitgevoerd voor alle instromende studenten. De SKC is een verplicht onderdeel van het inschrijfproces. Het gaat om een check op een afgerond keuzeprocess en om een studieadvies. Om meer vwo'ers voor het leraarschap aan te trekken wordt in september 2015 het verkorte vwo-route gestart.
	Welke maatregelen heeft de instelling getroffen om de instroom van studenten te verhogen?	Om de instroom te verhogen worden verschillende opleidingstrajecten aangeboden om aan te sluiten op de eisen van verschillende doelgroepen: <ul style="list-style-type: none"> • Eenjarige kopopleiding voor voltijdstudenten; • Zij-instroomtraject voor deeltijdstudenten; • Verkorte vwo-route; • Excellentie- en honourtrajecten; • Academische route; • Educatieve minor.

De implementatie van de kennisbasis en de kennistoetsing in het curriculum	Op welke wijze heeft de instelling de kennisbases geïmplementeerd in het programma?	De landelijk ontwikkelde generieke en vakspecifieke kennisbases vormen het uitgangspunt voor de inrichting van de kenniscomponent in het opleidingscurriculum.
	Welke effecten (verhoging eindniveau studenten) zijn reeds vast te stellen?	Uniformering van tweedegraads curricula op landelijk niveau; Programma's zijn waar nodig bijgesteld om te zorgen dat de hele kennisbasis aan bod komt.
	Worden de kennistoetsen toegepast in de opleidingen?	Het behalen van de landelijke kennistoets (LKT) is sinds 2013 vereist voor het behalen van het tweedegraads diploma van alle opleidingen. Uitzonderingen hierop zijn de opleidingen Horeca en Voeding en Mens en Technologie, omdat er voor deze opleidingen geen toetsen zijn ontwikkeld.
	Welke effecten (verhoging eindniveau studenten) zijn reeds vast te stellen?	Effecten zijn nog niet vast te stellen.
	Wat is de mening (tevredenheid) van de docenten en de studenten over de kennisbases en de kennistoetsen?	Docenten zijn tevreden over het bestaan van een landelijke kennisbasis als uitgangspunt voor de kenniscomponent van het curriculum. Over de toetsen bestaan verschillende meningen. Veel docenten geloven niet in een landelijke kennistoets als middel om het eindniveau te verhogen. Studenten zien de toetsen als een verzwarende van de studie en een mogelijk extra struikelblok.
De kwaliteit van de docenten (docenten lerarenopleidingen én de docenten op de werkplek) en de kwaliteit van de vakdidacticus in het bijzonder	Welke maatregelen heeft de instelling getroffen om de vakinhoudelijke, vakdidactische en onderwijskundige kwaliteit van de docenten (instituut en scholen) te verhogen?	<ul style="list-style-type: none"> • Assessoren- en supervisorencertificering; de instelling stimuleert alle HvA-assessoren om na een initiële cursus door te gaan met een certificeringstraject, dat ook aan externe assessoren wordt aangeboden; • Professionaliseringstraject begeleiders afstudeeronderzoeken; alle begeleiders volgen vanaf 14-15 verplicht dit traject, dat sinds dit collegejaar ook wordt aangeboden aan docenten op opleidingsscholen; • Herziening profiel en bijbehorende professionalisering van instituutopleiders (in ontwikkeling, klaar zomer 2015); • Scholing in toetsing en examinering; • Teamscholing op vakgerelateerde onderwerpen; • VELON-registratie.
	Welke maatregelen heeft de opleiding getroffen om de kwaliteit van de schoolopleiders en begeleiders van de studenten op de werkplek te verhogen?	<ul style="list-style-type: none"> • Deelname VELON-registratietraject schoolopleiders; • Contactdagen voor schoolopleiders en stagecoördinatoren waarop opleidingsscholen ervaringen uitwisselen over het opleiden van leraren; • Basistraining begeleidingsvaardigheden voor alle werkbegeleiders op opleidingsscholen; • Werkbegeleiders laten zich bijscholen tot assessor.
	Hoeveel docenten	24 schoolopleiders zijn geregistreerd.

	(instituuopleiders en schoolopleiders) zijn er geregistreerd in het beroepsregister voor lerarenopleiders?	12 instituutopleiders zijn geregistreerd en 9 zijn in opleiding.
De implementatie van de twee afstudeerrichtingen: 'algemeen vormend onderwijs' en 'beroepsgericht onderwijs'	Op welke wijze heeft de instelling de twee afstudeerrichtingen geïmplementeerd in het programma?	Conform landelijke afspraken kiezen alle studenten vanaf het collegejaar 2015-2016 voor de afstudeerrichting algemeen vormend onderwijs (havo/vwo) of (voorbereidend) beroepsonderwijs (vmbo/mbo). Deze afstudeerrichtingen worden gepositioneerd in het vierde jaar van de bachelor en omvatten alle 60 EC daarvan. Bij sommige exacte vakken start de afstudeerrichting al in jaar 3. De implementatie is uitgewerkt in een stappenplan voor de afstudeerrichtingen dat uitgevoerd wordt in 2014 – 2015. De opleiding biedt nu al een profilering (voorbereidend) beroepsonderwijs (vmbo/ mbo) aan in jaar 3 en 4.
	Welke maatregelen heeft de instelling getroffen (bijvoorbeeld bij de voorlichting) kennis te laten nemen van beide afstudeerrichtingen?	Studenten worden ingelicht en begeleid in hun keuze door hun mentor/slb'er; Informatie over de afstudeerrichtingen is te vinden in voorlichtingsbrochures en op de HVA-website; Studenten lopen zoveel mogelijk stages in verschillende schooltypen om een gefundeerde keuze te kunnen maken.
	Wat is de mening (tevredenheid) van de docenten en de studenten over deze trajecten?	Het werkveld acht de introductie van de afstudeerrichtingen onnodig, omdat de afstudeerders van DOO al voldoende voorbereid zijn om zich aan te passen aan nieuwe situaties en aan de behoeften van leerlingen in verschillende scholen. Men heeft behoefte aan breed opgeleide leraren. Wel zouden zij het nut inzien van een speciale voorbereiding op het lesgeven in het mbo. Docenten delen grotendeels de mening van de VAR. Bovendien is een volledig gedifferentieerd programma voor kleine opleidingen moeilijk te realiseren. De meningen onder studenten zijn verdeeld, omdat de afstudeerrichtingen gekoppeld zijn aan voldoende werkgelegenheid in scholen. Sommige scholen bieden maar één afstudeerrichting aan.

Bijlage 9 Verklaring van volledigheid en correctheid

Netherlands Quality Agency

Verklaring van volledigheid en correctheid van de informatie

Betreffende de visitatie van de opleiding:

2e graads lerarenopleidingen

Instelling: Hogeschool van Amsterdam

Visitatie datum: 31 maart en 1 en 2 april 2015

Ondergetekende: ... mw. drs. I.M.J. (Ietje) Vekleman

vertegenwoordigend het management van de genoemde opleiding,

in de functie van: ... Voorzitter domein Onderwijs en Opvoeding
van de Hogeschool van Amsterdam

verklaart hierbij dat alle informatie ten behoeve van de visitatie van de genoemde opleiding in volledigheid en correctheid ter beschikking wordt gesteld, waaronder informatie over alternatieve afstudeerroutes die momenteel en/of gedurende de afgelopen 6 jaar (hebben) bestaan, zodat het visitatiepanel tot een op juiste feiten gebaseerde oordeelsvorming kan komen.

Handtekening:

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'I.M.J. (Ietje) Vekleman', written over a horizontal line.

Datum: 16 maart 2015.